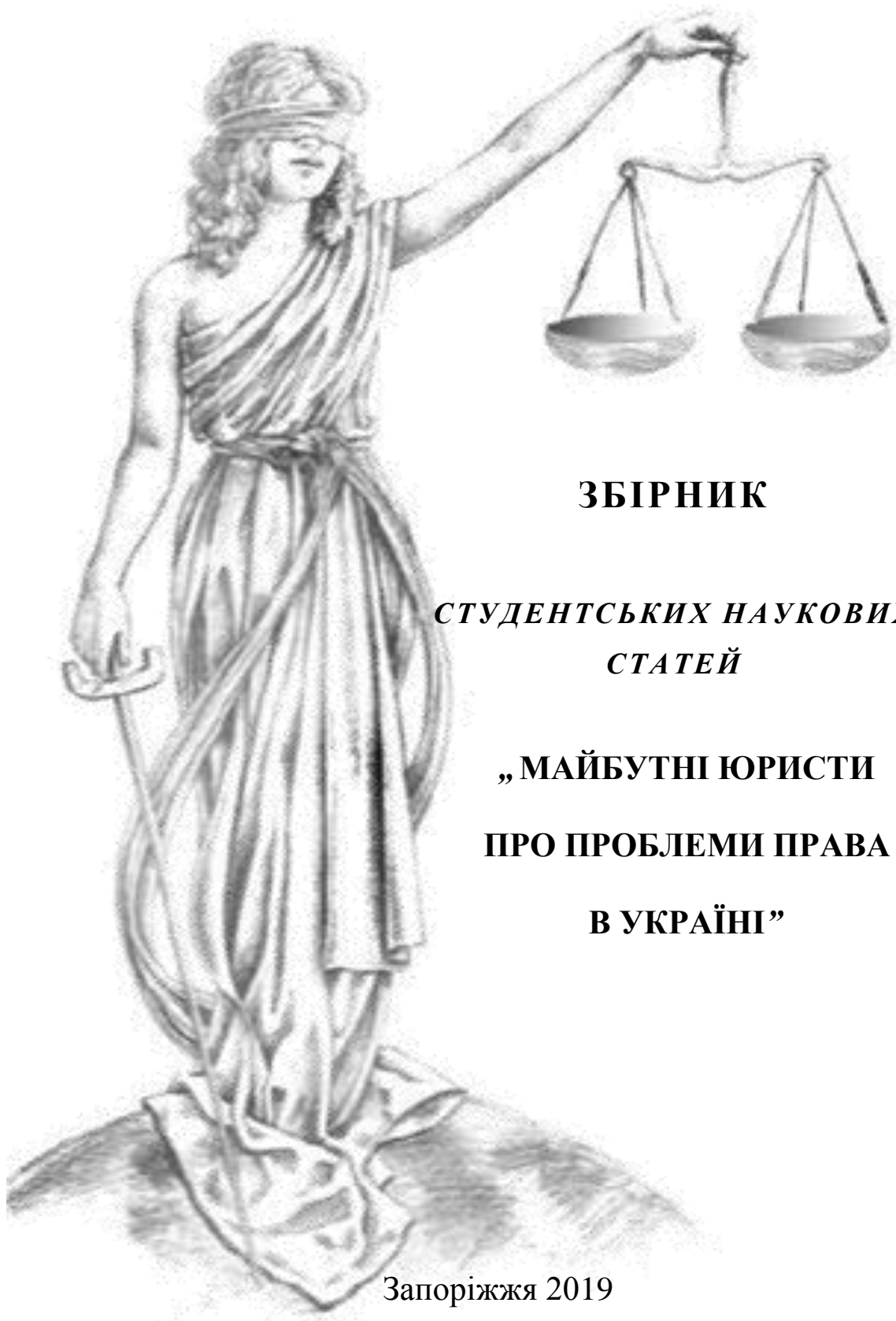

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
„ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ

ЗБІРНИК

*СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ
СТАТЕЙ*

**„МАЙБУТНІ ЮРИСТИ
ПРО ПРОБЛЕМИ ПРАВА
В УКРАЇНІ”**

Запоріжжя 2019

Редакційна колегія:

Бондар Олександр Григорович – Перший проректор Запорізького національного університету, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права;

Коломоєць Тетяна Олександрівна – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Запорізького національного університету;

Верлос Наталя Володимирівна – заступник декана з навчальної роботи юридичного факультету Запорізького національного університету, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного та трудового права;

Пелех Ія Василівна – заступник декана з наукової роботи юридичного факультету Запорізького національного університету, кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного та господарського права;

Пирожкова Юлія Володимирівна – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального права та правосуддя.

Майбутні юристи про проблеми права в Україні: збірник студентських наукових статей, присвячений дню юридичного факультету Запорізького національного університету 2019 року / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. 84 с.

У збірнику «Майбутні юристи про проблеми права в Україні», присвяченому дню юридичного факультету Запорізького національного університету, висвітлені юридичні питання та проблеми, що виникли останнім часом у державі та запропоновані оптимальні шляхи їх вирішення.

ЗМІСТ

Амосова Т.В., Бичківський О.О. Проблеми виконання державою обов’язку по відшкодуванню шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення	6
Бондаренко А.О., Пирожкова Ю.В. Конституційні права членів сім’ї осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, а також посад з підвищеним корупційним ризиком.....	7
Васильєва К.Є., Щипанова О.О. Актуальні проблеми з’ясування судом думки дитини при вирішенні питань, що стосуються її життя	8
Гінатуліна А.Р., Коломоєць Т.О. Особливості виїзду дитини за кордон без дозволу боржника зі сплати аліментів.....	13
Гінатуліна А.Р., Удовіка Л.Г. Роль молодіжних громадських організацій в політичній діяльності України.....	14
Гречковський Д.В., Луц Д.М. Місце земельних ділянок для здійснення туристичної діяльності у складі земельного фонду України	17
Гутник Є.С., Шеховцова Л.І. Принципи та порівняння звичайної і спрощеної процедури екстрадиції в Україні	19
Дубас А.В., Кукурудз Р.О. Правове регулювання нотаріальної таємниці в зарубіжних країнах	22
Здановська К.Ю., Коломоєць Т.О. Електронний суд в українському судочинстві: нормативне врегулювання та перші практичні здобутки	24
Здановська К.Ю., Пирожкова Ю.В. Особливий порядок фінансування судової системи	26
Кіореску В.Д., Болокан І.В. Відповідальність за суддівські помилки: питання нормативного регулювання та реалізації.....	28
Комар А.Г., Щипанова О.О. Вдосконалення правового регулювання інституту оголошення фізичної особи померлою в українському законодавстві.....	31
Крупенко К.Р., Болокан І.В. Правовий статус нотаріуса як обов’язкового суб’єкта нотаріальних правовідносин	35
Лукашева А.С., Удовика Л.Г. Правове регулювання діяльності політичних партій в Узбекистані.....	37
Мельничук М.І., Коломоєць Т.О. Правові підстави застосування спеціальних засобів для забезпечення громадського порядку працівниками Національної поліції України	40
Михайліченко В.О., Гаджиєва Ш.Н. Використання юридичних чат-ботів в правовій спеціальності	42

Михайліченко В.О., Пирожкова Ю.В. Основні проблеми правового регулювання штучного інтелекту	44
Мірошниченко С.С., Кушнір С.М. Участь громадянського суспільства у здійсненні демократичного цивільного контролю в Україні.....	46
Напха І.С., Щипанова О.О. Нормативно-правовий захист ВІЛ-позитивних дітей	47
Павленко Є.А., Пирожкова Ю.В. Корупційні ризики у діяльності Національної поліції	49
Перерва С.А., Курінний Є.В. Актуальні проблеми публічно-правового регулювання рекламної діяльності в Україні	51
Прилепський В.М., Омелянчик С.В. Переваги електронного суду над документарним судочинством	53
Проданчук О.С., Єрмоленко Д.О. Адаптація норм законодавства України в сфері митної політики до європейського та міжнародного законодавства	55
Ралик О.М., Щипанова О.О. Посилення механізму захисту прав інвесторів у стартапах.....	57
Рильська К.В., Самойленко Г.В. Про правові наслідки реорганізації органів державної влади для їх працівників.....	60
Смірнова А.О., Єрмоленко Д.О. Основні критерії відбору кандидатів на посаду Генерального прокурора в Україні та країнах Європи	62
Тагієв Е.В., Самойленко Г.В. Нормативно-правове забезпечення протидії торгівлі людьми	63
Федотова В.П., Колпаков В.К. Перспективи удосконалення правового регулювання діяльності сімейних лікарів як первинної ланки системи охорони здоров'я України з урахуванням досвіду країн ЄС	65
Цибеленко А.М., Алімов К.О. Зловживання службовим становищем – основний механізм дії економічної злочинності	67
Чернов В.Д., Мельковський О.В. Психологічні особливості особистості та діяльності оперативного співробітника	69
Черповицький М.Ю. Соціально-антропологічні засади альтернативних процедур врегулювання спорів	71
Чудновська Д.І., Удовика Л.Г. Правове регулювання діяльності політичних партій Республіки Хорватія	74
Шевер І.О., Луц Д.М. Правові аспекти передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об'єднаних територіальних громад.....	76

Шилова В.А., Коломоець Т.О.	
Процедурний аспект трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини.....	77
Шуляр Д.С., Коломоець Т.О.	
Вирішення НАЗК проблем зручності отримання довідки з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення	79
Югаєва К. М., Омелянчик С.В.	
Контракт як особлива форма трудового договору	81

Проблеми виконання державою обов'язку по відшкодуванню шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення

Амосова Т.В., студентка магістратури

Науковий керівник :

Бичківський О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Основним обов'язком нашої держави є захист прав і свобод людини. Стаття 3 Конституції України проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Реальне забезпечення цих прав і свобод особи можливо лише, використовуючи всі засоби державного впливу, а функціонування правової держави обумовлюється задоволенням інтересів і потреб її громадян. Тому держава повинна відшкодовувати шкоду фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення [1].

Аналізуючи джерела, ми бачимо, що цю проблему розгляди такі вчені, як О.С. Александров, С.Є. Сиротенко, Л.М. Баранова, В.Т. Безлепкін, Д. Плачков, Т. Ківалова, А. Власов тощо.

Законодавство України передбачає обов'язок особи, яка вчинила злочин, чи інших осіб, що відповідають за дії злочинця, відшкодувати потерпілому шкоду, що була спричинена злочином.

В ст. 1206 [2] Цивільного кодексу України сказано, що особа, яка вчинила злочин, зобов'язана відшкодувати витрати закладові охорони здоров'я на лікування потерпілого від цього злочину, крім випадку завдання шкоди при перевищенні меж необхідної оборони або у стані сильного душевного хвилювання, що виникло раптово внаслідок насильства або тяжкої образи з боку потерпілого.

Але існують випадки коли особа, що винна у вчиненні кримінального правопорушення не може відшкодувати шкоду фізичній особі. Ст. 1177 Цивільного кодексу визначає, що шкода, завдана потерпілому внаслідок кримінального правопорушення, компенсується йому за рахунок Державного бюджету України. Ст. 1207 передбачає, що держава зобов'язана відшкодувати шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок злочину.

На жаль, на практиці застосування цих норм є майже неможливим. Цивільний кодекс не передбачає механізм та умови реалізації саме цих норм, вказано лише, що це встановлюється законом.

Але постає питання: «Чи є в Україні цей закон?». Спроби прийняти такий закон були, а саме у 2004 році до Верховної Ради України було внесено Законопроект «Про відшкодування за рахунок держави матеріальної шкоди громадянам, які потерпіли від злочину». Саме він охоплював випадки відшкодування, передбачені статтями 1177 та 1207 ЦК України. Проте даний Проект Закону пройшов лише перше читання.

Була спроба й у 2005 році. Міжвідомчою робочою групою Міністерства юстиції було розроблено проект закону України «Про компенсацію шкоди жертвам насильницьких злочинів». Розроблення законопроекту пов'язано з ратифікацією Європейської Конвенції про відшкодування збитків жертвам насильницьких злочинів (1983р.) [3].

Аналізуючи цей законопроект, ми бачимо, що в ньому реалізуються норми 1207 статті Цивільного кодексу України, а стаття 1177 ним не охоплюється.

На сьогоднішній день, спроби подання законопроектів, щодо відшкодування фізичній особі шкоди, завданої кримінальним правопорушенням не було. Цим самим постраждала особа не може відшкодувати завдану їй шкоду. Тому в Україні потрібно приймати спеціальний закон, який буде відображати механізм, порядок та умови відшкодування шкоди, завданої фізичній особі злочином. Будемо сподіватися, що найближчими роками це питання буде розглянуте та повністю реалізоване.

Література

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 1206.
3. Базикіна Я. Щодо питання правового регулювання виконання державою обов'язку про відшкодування шкоди, завданої фізичній особі злочином. Цивільно-правове забезпечення розвитку економіки України : тези Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 26 лист. 2010 р.). Донецьк, 2010. С. 198-200.

Конституційні права членів сім'ї осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, а також посад з підвищеним корупційним ризиком

*Бондаренко А.О., студентка
Науковий керівник:
Пирожкова Ю.В., д.ю.н., доцент
Запорізький національний університет*

Конституція України, як Основний Закон нашої держави, визначає, що «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і напрями діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1]. Таке негативне соціально-правове явище як корупція нерідко спричиняє поглиблення кризи у відносинах суспільства і держави, підриває авторитет владних інституцій, зачіпає права громадян. Тож дотримання прав людини доцільно розглядати крізь призму виконання основних антикорупційних заходів.

Дослідженням корупції як соціально-правового явища займалися такі вчені, як: Г.В. Оганян, О.Ф. Скакун, В.В. Галуцько, І.В. Дмитрієнко, О.М. Костенко, В.К. Шкарлупа, М.І. Матузов, Н.М. Оніщенко, Л.В. Білінська, В.Д. Гвоздецький, О.О. Акімов та інші.

Система заходів запобігання корупції є досить комплексною, важливе місце серед якої посідає спеціальна перевірка стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, а також посад з підвищеним корупційним ризиком [2]. Спеціальній перевірці підлягає достовірність відомостей, зазначених у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Перевірка декларацій зазначених осіб є досить чутливим заходом у контексті дотримання прав людини, зокрема права на приватність.

Відповідно до ст. 32 Конституції України ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. [1]. Проте, обсяг права на особисте і сімейне життя залежить від правового статусу суб'єкта, на якого поширюється таке право. Державний службовець чи інша особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування є спеціальним суб'єктом права на особисте і сімейне життя, що зумовлено особливими обов'язками у сфері професійної діяльності. Перебування особи на посаді, пов'язаній зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, передбачає не тільки гарантії захисту прав цієї особи, а й додаткові правові обмеження. Такий висновок підтверджується правовою позицією Конституційного Суду України: «Перебування особи на посаді, пов'язаній зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, передбачає не тільки гарантії захисту прав цієї особи, а й додаткові правові обмеження. Публічний характер як самих органів – суб'єктів владних повноважень, так і їх посадових осіб вимагає оприлюднення

певної інформації для формування громадської думки про довіру та підтримку її авторитету у суспільстві» [3].

Проходження спеціальної перевірки в частині подання декларації передбачає надання й інформації про близьких осіб, в той час як відповідно до статті 11 Закону перевірки підлягають відомості лише щодо кандидата. Слід враховувати й те, що близькі особи не претендують на зайняття зазначених посад, а лише опосередковано (родинними чи іншими зв'язками) пов'язані з особами, які претендують на зайняття посади. У зв'язку з цим постає дві проблеми. Перша – виникнення помилок в частині обсягу даних, які перевіряються. Адже надання інформації про близьких та інших осіб без їх згоди такою особою може призвести до отримання недостовірних даних, внаслідок чого претендент на посаду може бути притягнутий до відповідальності згідно зі статтею 164-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Друга – можливість державних органів втручатися в особисте та сімейне життя осіб, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, який претендує на зайняття посади, (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких із суб'єктом не мають характеру сімейних), у тому числі осіб, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі, безпідставно отримувати відомості особистого характеру, що суперечить Основному Закону України [4].

Таким чином, на підставі вищевикладеного, можна зробити висновок, що гарантоване Конституцією право на невтручання в особисте і сімейне життя в частині заборони використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди залишається не реалізованим, а отже антикорупційне законодавство потребує перегляду, внесенню змін та доповнень у відповідності до Конституції України.

Література

1. Конституція України : прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30 Ст. 121
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
3. Рішення Конституційного Суду України від 20.01.2012 р. № 2-рп/2012 (у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України). *Вісник Конституційного суду України*. 2012. № 2. С. 14.
4. Рішення Конституційного Суду України № 21- рп/2010 від 6 жовтня 2010 р. (справа про корупційні правопорушення та введення в дію антикорупційних законів). *Вісник Конституційного суду України*. 2010. № 6. С. 7.

Актуальні проблеми з'ясування судом думки дитини при вирішенні питань, що стосуються її життя

Васильєва К.Є., студентка

Науковий керівник

Щипанова О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Питання реалізації та захисту прав дітей є одним із найактуальніших на сьогодні. На жаль, воно не викликає достатнього наукового та практичного інтересу. Однак, саме розвиток і досконалість наукового та нормативного забезпечення здійснення особистих немайнових прав такої незахищеної верстви населення, як діти, значною мірою визначають рівень правової системи сучасної європейської держави.

Як зазначає О.В. Синегубов, – на сьогодні права дитини є важливим інститутом, за допомогою якого регулюється їх правовий статус, визначаються способи і засоби впливу

на них, межі вторгнення в їх особисту сферу, установлюються юридичні гарантії реалізації та захисту прав і свобод неповнолітніх [1; с. 128].

На забезпечення охорони прав дитини прийнятий Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001, який визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет і з метою забезпечення реалізації прав дитини на повноцінне життя, всебічне виховання, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та всебічний розвиток встановлює основні засади державної політики, забезпечує реалізацію державних та громадських заходів у цій сфері [2].

Дитина є суб'єктом права і, незважаючи на незначний вік, неповну цивільну дієздатність, має певний обсяг прав. Одними з основних її прав є право висловлювати свою думку та право на врахування думки щодо питань, які стосуються її життя. Важливе місце при вирішенні питань, що стосуються життя дитини має судовий захист.

Проблематику врахування думки дитини при вирішенні питань, що стосуються її життя, досліджували Г. Гаро, О. Бобак, Л.В. Красицька, О.В. Синегубов, Ж. В. Петрович, В.М. Барсукова, О.Є. Бурлай, Б.І. Гулько, Д.Д. Луспеник, Я.С. Тубольцева, О.В. Мельник, Н. В. Кравчук, А. В. Ольхова, З. В. Ромовська.

Метою даної статті є дослідження питання з'ясування та врахування судом думки дитини при вирішенні питань, що стосуються її життя, освітлення проблематики питання у сучасному судочинстві.

Відповідно до ч. ч. 1, 2 Конвенції ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р., яка ратифікована Постановою Верховної Ради України № 789 XII(78912) від 27 лютого 1991 р., держава визнає право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини. Батьки або інші особи, які виховують дитину, несуть відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умови життя, необхідних для розвитку дитини.

Згідно ч. 1 ст. 3 Конвенції про права дитини [3], ч. ч. 7, 8 ст. 7 СК України [5] при вирішенні питань щодо дітей суд повинен виходити з найкращого забезпечення їх інтересів. В усіх діях щодо дітей незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. Дитині забезпечується такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, з урахуванням прав й обов'язків її законних представників.

У ст. 18 Конвенції про права дитини зазначено про необхідність докладання всіх можливих зусиль до того, щоб забезпечити визнання принципу загальної і однакової відповідальності обох батьків за виховання і розвиток дитини. Батьки або у відповідних випадках законні опікуни несуть основну відповідальність за виховання і розвиток дитини. Найкращі інтереси дитини є предметом їх основного піклування [3]. Відповідно до положень ст. 12 Конвенції про права дитини держави-учасниці забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що її стосуються. Поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю. З цією метою дитині надається можливість бути заслуханою в ході будь-якого судового чи адміністративного розгляду, що стосується дитини, безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку, передбаченому процесуальними нормами національного законодавства [3].

Згідно ст. 13 Конвенції про права дитини, дитина має право вільно висловлювати свої думки [3].

01. 04. 2007 р. для України набула чинності Європейська конвенція про здійснення прав дітей, якою передбачено права дитини бути проінформованим та висловити свою думку під час судового розгляду [4].

У законодавстві України також закріплені відповідні положення. Так згідно ст. 171 СК України дитина має право на те, щоб бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї,

посадовими особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї. Дитина, яка може висловити свою думку, має бути вислухана при вирішенні між батьками, іншими особами спору щодо її виховання, місця проживання, при вирішенні спору про позбавлення батьківських прав, їх поновлення, та щодо управління її майном [5].

Статтею 14 Закону України «Про охорону дитинства» передбачено, що під час вчинення дій, пов'язаних з розлученням дитини з одним або обома батьками, а також інших дій, що стосуються дитини, в порядку, встановленому законом, судом заслуховується думка та побажання дитини [2].

Чинним законодавством України не визначено вікових обмежень щодо висловлення (заслуховування) думок дитини під час вирішення питань в суді.

В той же час, щодо дитини, яка бажає висловити свою думку, або яку суд бажає заслухати, ставиться вимога щодо її здатності сформулювати свої погляди та мати достатній рівень розуміння ситуації.

Наприклад, відповідно до постанови Верховного Суду від 05. 09. 2018 р. у справі № 752/22028/16-ц суд касаційної інстанції визнав необґрунтованою позицію заявника про те, що діти не досягли десятирічного віку, є молодшими школярами і здатні формулювати свої думки тільки щодо шкільного, а не особистого життя, а тому не могли бути допитані судом [6].

Вважається, що дитина під час заслуховування її в суді, в силу свого віку має бути здатна висловити свою думку та мати достатній рівень розуміння ситуації. Так, Апеляційний суд м. Києва у постанові від 12. 08. 2018 р. у справі № 752/24280/17 дійшов висновку про неспроможність через малий вік дитини (3 роки і 7 місяців) висловити думку в суді апеляційної інстанції [7].

На практиці підтвердити здатність/нездатність дитини самостійно висловлювати свою думку, можна висновком психологічного дослідження, довідкою з медичного закладу, закладу дошкільної освіти, школи, тощо. Однак, доведення перед судом здатності/нездатності дитини самостійно висловлювати свою думку, вільну від впливу (тиску) сторонніх осіб є також проблематичним у зв'язку з неоднозначністю судової практики. Прикладом може слугувати постанова Сумського апеляційного суду від 01. 09. 2019 р. у справі №585/3741/16-ц, у якій зазначені висновки суду про безпідставність не врахування судом першої інстанції думки дитини, яка висловлена вільно та усвідомлено. На підтвердження вільного волевиявлення дитини було враховано висновок та особисті пояснення експерта-психолога, який вказав про те, що в силу свого високого індивідуального розумового розвитку, який сягає набагато вище 7- річного віку, дитина досягла такого рівня зрілості, розвитку, при якому може висловлювати свою думку вільно та усвідомлено [8].

Разом з тим, Івано-Франківський апеляційний суд у постанові від 07. 02. 2019 р. у справі № 344/6360/17 визнав безпідставним посилання суду першої інстанції на те, що визначальною обставиною у вирішенні даного спору є позиція самої дитини, оскільки відповідачі не подали доказів того, що вона вже досягла того віку і рівня зрілості, при якому слід брати до уваги її думку щодо місця проживання, а позиція дитини з цього приводу може обумовлюватися тривалою розлукою з матір'ю або ж впливом батька. Також не було встановлено, що подані дитиною свідчення відповідають її внутрішній волі [9].

Суд зобов'язаний надати можливість дитині виступити в судовому засіданні, якщо вона цього бажає. Це право дитини не залежить від її віку. Окремо слід зазначити, що в деяких передбачених законодавством випадках вчинення дій, що стосуються прав дитини, яка досягла певного віку, може бути здійснено лише при наявності її згоди. Наприклад, місце проживання дитини, яка не досягла десяти років, визначається за згодою батьків. Місце проживання дитини, яка досягла десяти років, визначається за спільною згодою батьків та самої дитини. Якщо батьки проживають окремо, місце проживання дитини, яка досягла чотирнадцяти років, визначається нею самою (ст. 160 СК України) [5].

Про бажання висловити свою думку може заявити сама дитина, її представник, представник органу опіки та піклування, у тому числі адміністрація за місцем навчання чи

перебування дитини, представники громадськості. Коли суд отримав інформацію про бажання дитини висловити свою думку у справі, суд повинен забезпечити таке право. Думка дитини може відображатись у письмових доказах (висновках психологічних досліджень, висновках органів опіки та піклування, тощо); електронних доказах (відео, аудіо зверненнях до суду, повідомленнях у соціальних мережах, тощо); висновках психологічної експертизи, психологічного обстеження; показаннях дитини (особисто в залі судового засідання, за допомогою відео конференції).

Ініціатором заслуховування думки дитини у судовому засіданні може виступати сама дитина, її законний представник, представник органу опіки та піклування, сторони та їх представники. Окрім цього, для захисту інтересів малолітніх чи неповнолітніх осіб, з власної ініціативи збирати докази, що стосуються предмета спору, має право і суд (ст. 13 ЦПК України). Допит малолітніх свідків і, за розсудом суду, неповнолітніх свідків проводиться в присутності не заінтересованих у справі батьків, усиновлювачів, опікунів, піклувальників; а також представників органів опіки та піклування, служби у справах дітей (ст.232 ЦПК України) [10].

Показовою у цьому контексті є Постанова Верховного Суду від 14 лютого 2019 року у справі № 377/128/18, у якій суд касаційної інстанції зазначає, що в Україні не існує законодавчо визначених вікових обмежень для дитини щодо висловлення нею думок під час вирішення судом питань, що стосуються її життя, а отже в кожній справі суддя приймає рішення щодо цього питання враховуючи індивідуальні об'єктивні та суб'єктивні фактори [11].

На практиці, думка дитини може бути заслухана судом і у присутності представників навчальних закладів, психологів [12].

Не завжди суд, заслухавши думку дитину, має прийняти рішення у відповідності до побажань дитини, прикладом може слугувати правова позиція викладена у постанові Верховного Суду України від 12.07.2017 № 6-564цс17, відповідно до якої з досягненням віку 10 років у дитини з'являється право не тільки бути вислуханою і почутою, але й право брати активну участь у вирішенні своєї долі, зокрема, у визначенні місця проживання. Лише у разі збігу волі трьох учасників переговорного процесу – матері, батька, дитини можна досягти миру і злагоди. Згода дитини на проживання з одним з батьків не повинна бути абсолютною для суду, якщо така згода не буде відповідати та захищати права та інтереси дитини. А тому, покладаючи в основу судового рішення згоду дитини на проживання з одним із батьків, суд повинен проаналізувати, чи не порушує така згода положень Конвенції про права дитини та навести у судовому рішенні мотиви, з яких він дійшов висновку про необхідність узяти за основу саме думку дитини та надати їй перевагу по відношенню до інших доказів. В той же час, оцінка поведінки батьків, сімейних, життєвих, побутових обставин, загалом усієї конфліктної сімейної ситуації з боку дитини може бути необ'єктивною. Враховуючи зазначене, суд має право постановити рішення всупереч думці дитини, якщо цього вимагають її інтереси (ч. 3 ст. 171 СК України) [13].

Як зазначає Ж.В. Петрович, забезпечення найкращих інтересів дитини як «задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності з урахуванням думки дитини» [14; с. 71].

Враховуючи ключове положення Конвенції ООН про права дитини, що дитині для її гармонійного розвитку необхідно зростати в сімейному оточенні в атмосфері щастя, любові і розуміння, виокремлюють два основні положення забезпечення найкращих інтересів дитини: 1) збереження цілісності родини та утримання від вилучення дитини з сім'ї; 2) забезпечення доцільної опіки над дитиною, що сприятиме її гармонійному розвитку (якщо дитина все ж вилучена з родини).

Таким чином, практична реалізація принципу «забезпечення якнайкращих інтересів дитини» вимагає в тому числі з'ясування судами думки дитини під час вирішення спорів, що стосуються її життя. Національне законодавство визначає право дитини, яка може

висловити свою думку, бути вислуханою при вирішенні між батьками, іншими особами спору щодо її виховання, місця проживання, при вирішенні спору про позбавлення батьківських прав, їх поновлення, спору щодо управління її майном (ст. ст. 160, 161, 171 СК України), під час вчинення дій, пов'язаних з розлученням дитини з одним або обома батьками (ст.14 Закону України «Про охорону дитинства»), під час вирішення питання про повернення дитини до країни постійного перебування [15].

Судова практика повинна бути спрямована на захист прав дитини. Проте, часто вона буває досить формалізованою та досліджує проблему досить поверхнево, що можна пояснити різними причинами. Це і стан законодавства та судової практики, завантаженість справами суддів, можливості держави щодо фінансування відповідних інституцій, культурні традиції.

Судові спори за участю дитини є досить складними як з практичної, так із емоційної точки зору, адже при вирішенні справи першочерговому врахуванню підлягають інтереси дитини, а не самих сторін спору.

Література

1. Синегубов О. В. Здійснення особистого немайнового права дитини на належне батьківське виховання та його захист. *Наше право*. 2014. № 1. С. 127-136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2014_1_24.
2. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. URL: [zakon.rada.gov.ua › laws › show](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show)
3. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua ›](https://zakon.rada.gov.ua).
4. Європейська конвенція про здійснення прав дітей. URL: [https://zakon.rada.gov.ua ›](https://zakon.rada.gov.ua).
5. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III: із змінами та доповненнями станом на 22 серпня 2019 р.: Офіційний текст. К.:Алерта, 2019. 82с.
6. Постанова Верховного Суду від 05 вересня 2018 року (ЄУН 752/22028/16-ц) Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>.
7. Постанова Апеляційного суду м. Києва від 12 липня 2018 року (ЄУН 752/24280/17) Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>.
8. Постанова Сумського апеляційного суду від 1 березня 2019 року (ЄУН №585/3741/16-ц) Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>.
9. Постанова Івано-Франківського апеляційного суду від 7 лютого 2019 року (ЄУН № 344/6360/17) Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>.
10. Цивільний-процесуальний кодекс України : станом на 2 січня 2019 року. Харків : Право, 2019. 254с.
11. Постанова Верховного Суду від 14 лютого 2019 року (ЄУН № 377/128/18) Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>.
12. Постанова Верховного Суду від 05 вересня 2018 року (ЄУН № 752/22028/16-ц) Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>.
13. Постанова Верховного Суду України від 12.07.2017 (Справа № 6-564цс17) Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2>.
14. Петрович Ж. В. Найкращі інтереси дитини: сутність і шляхи забезпечення. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 3. С. 70-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzssp_2014_3_13.
15. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25.10.1980. URL: [https://zakon.rada.gov.ua ›](https://zakon.rada.gov.ua).

Особливості виїзду дитини за кордон без дозволу боржника зі сплати аліментів

Гінатуліна А.Р., студентка

Науковий керівник:

Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України

Запорізький національний університет

Конституцією України гарантовано, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою. Основним законодавчим актом у галузі сімейних правовідносин – Сімейним кодексом України у статті 3 закріплено, що сім'я є первинним та основним осередком суспільства. Саме сім'я, як маленька модель суспільства, покликана захищати дитину, її права та розвивати її здібності та можливості [1].

Законодавством України, зокрема п. 3 ст. 313 Цивільного кодексу, передбачено право дитини, яка досягла шістнадцяти років, на вільний самостійний виїзд за межі країни. Однак, незалежно від мети подорожі (лікування чи оздоровлення за кордоном, туристична екскурсія, поїздка до родичів тощо), діти до 16 років мають право на виїзд за кордон тільки за згодою батьків і в їх супроводі або разом з особами, які уповноважені батьками дитини [2].

Процедура вивезення дітей, які не досягли шістнадцяти років, в супроводі одного з батьків або інших уповноважених осіб, відповідно до Правил перетинання державного кордону громадянами України, здійснюється за нотаріально посвідченим дозволом другого з батьків. Документ обов'язково повинен містити маршрут прямування і часові рамки запланованої поїздки.

Законодавством України, передбачений перелік випадків, коли дитина може поїхати за кордон без згоди батька (матері):

- батько є іноземцем або особою без громадянства та відсутній у пункті пропуску;
- є підтверджена заборгованість по сплаті аліментів терміном більше чотирьох місяців;
- в закордонному паспорті матері або проїзному документі дитини є запис про вибуття на постійне місце проживання за межі України до іншої держави чи відмітка про взяття на постійний консульський облік [3].

Правила виїзду дитини віком до 16 років за кордон без згоди другого з батьків з 29 серпня 2019 року змінилися відповідно до ухваленого пакету законів Мін'юстом у межах ініціативи "Чужих дітей не буває". Мета законодавчих новацій «Чужих дітей не буває» – захистити в першу чергу права дитини. Водночас, аби врахувати інтереси обох з батьків, разом з громадськими організаціями та народними депутатами Мін'юст удосконалив норму законопроекту щодо виїзду за кордон дитини, яка проживає в неповній родині.

Тепер законодавство чітко регламентує 3 можливості тимчасового виїзду з дитиною за кордон на відпочинок чи лікування.

Перша з них стосується батька чи матері, з якими проживає дитина. Якщо один з батьків не перешкоджає другому бачитися з дитиною, ви можете поїхати з дитиною, наприклад, на відпочинок чи навчання строком до 1 місяця, навіть, якщо другий з батьків не дає згоди. Для цього достатньо рекомендованим листом повідомити того з батьків, хто живе окремо, якщо відоме місце його проживання та якщо він не ухиляється та належно виконує батьківські обов'язки про те, куди ви їдете з дитиною, на скільки і з якою метою. Під час виїзду слід пред'явити рішення суду або органу опіки і піклування про визначення місця проживання дитини.

Друга ситуація – коли той з батьків, хто не живе з дитиною, має заборгованість зі сплати аліментів. У такому разі тимчасово виїхати за кордон з дитиною стало простіше. Для цього достатньо отримати в органах виконавчої служби довідку про наявність заборгованості зі сплати аліментів другого з батьків. Розмір заборгованості має дорівнювати сумі аліментних платежів за чотири місяці (за три місяці, якщо дитина з інвалідністю або важко хвора).

Законодавство дає можливість виїхати за кордон з дитиною і тому з батьків, хто не проживає з дитиною. Це – третій передбачений законом випадок. Однак обов'язковою умовою є повне виконання батьківських обов'язків і відсутність заборгованості зі сплати аліментів. У разі відповідальної сплати аліментів, такому батьку чи матері слід рекомендованим листом надіслати прохання до того з батьків, з яким проживає дитина, про надання нотаріально посвідченої згоди. Якщо в десятиденний термін після отримання листа згоди не було надано, дозвіл можна отримати через суд.

Згода другого з батьків на вивезення дитини за кордон не потрібна при пред'явленні наступних документів:

- довідка про народження дитини, видана органом РАЦСу, із зазначенням підстав внесення відомостей про батька відповідно до частини 1 статті 135 Сімейного кодексу України;

- довідка про наявність боргу по аліментам, видана державним або приватним виконавцем;

- рішення суду про надання дозволу на вивезення дитини з України;

- судове рішення про визнання другого з батьків недієздатним;

- рішення суду про визнання батька безвісно відсутнім;

- судове рішення про позбавлення батьківських прав;

- свідоцтво про смерть другого з батьків. [4]

Слід пам'ятати про обов'язок дотримуватися термінів перебування з дитиною за кордоном. За умисне порушення строків перебування за кордоном настає адміністративна відповідальність – штраф від 1700 до 3400 грн. і втрата права виїзду з дитиною за кордон без згоди другого з батьків на рік. [5]

У висновку слід зазначити, що ухвалюючи нові правила виїзду дитини за кордон, законодавець передбачив додаткові преференції для того з батьків, з ким після розлучення офіційно підтверджено місце проживання дитини, а також обмежив у батьківських правах неплатників аліментів. Тепер надання на кордоні рішення вповноважених держорганів про визначення місця проживання дитини та довідки про заборгованість із виплати аліментів буде ще однією підставою для безперешкодного виїзду дитини за межі України з одним із батьків без нотаріальної згоди другого.

Література

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
3. Сімейний кодекс України : Закон України від 01.01.2003 р. № 2475--VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135.
4. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. Дата оновлення: 21.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення: 19.11.2019).
5. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України : Закон України від 21.01.1994р. № 3857-XII. Дата оновлення: 03.07.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/print> (дата звернення: 19.11.2019).

Роль молодіжних громадських організацій в політичній діяльності України

Гінатуліна А.Р., студентка

Науковий керівник:

Удовіка Л.Г., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Молодь – це майбутнє нашої держави. І хто, як не молодь, зможе допомогти підняти її на новий рівень і дасть поштовх у нове, велике майбутнє. Сучасна молодь має

великий потенціал, запал та енергію, які саме у молодому віці потрібно спрямувати у правильне русло – формування особистості, розбудову суспільства.

Державна молодіжна політика є діяльністю держави, що спрямована на створення правових, економічних, соціальних, організаційних умов реалізації молоді, розвитку молодіжних організацій та інститутів громадянського суспільства, що діють у сфері вирішення проблем сучасної молоді

Особливо активно розвивається молодіжний рух в Україні у період так званих "процесів перебудови" – кінець 80-х – початок 90-х років. Саме появою численних молодіжних організацій обумовлене зростання політичної активності молоді у цей період, хоча така активність була і є різноплановою, орієнтованою на великий спектр політичних, ідеологічних інтересів та уподобань.

Особливості діяльності молодіжних громадських організацій є предметом дослідження багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців. Варто виділити дослідження П. Германа, Г. Доманські, Е. Реверса, Дж. Лавілла, Ш. Фелдмана, Дж. Фішера. Серед українських учених тема молодіжних організацій проаналізована у працях М. Головатого, В. Головенько, Т. Голубоцької, О. Корнієнко, В. Кулика.

На сьогодні більше 70% молоді входять до молодіжних громадських організацій, отже спочатку слід дати визначення поняття "молодіжної громадської організації".

Відомий американський дослідник громадських організацій Дж. Фішер назвав громадські організації незалежним сектором. У його роботах наголошується на ключовій ролі громадських організацій у формуванні взаємозв'язків між державою та народом. [1]

Ще одне визначення громадських організацій запропонував західний науковець Д. Льюїс. На його думку, громадські організації – це частина громадянського суспільства, що починає формуватись у багатьох країнах і слугує протидією до держави та ринку. [2]

Відомий український дослідник у сфері молодіжних організацій М. Головатий пропонує таке визначення цього терміна: "Молодіжна громадська організація – це об'єднання молодих людей, створене для задоволення власних потреб у спілкуванні з однодумцями, а також для успішної реалізації своїх інтересів в усіх сферах життєдіяльності. Завдяки цим організаціям регулюються стосунки молоді з державою та створюються найсприятливіші умови для розвитку молодої людини". [3]

У законі України "Про молодіжні і дитячі громадські об'єднання" від 1 грудня 1998 р. є сформульоване визначення цього поняття. Молодіжні громадські організації – це об'єднання громадян віком від 14 до 35 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на задоволення і захист своїх законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших суспільних інтересів. [4]

Молодіжні громадські організації класифікують за різними критеріями. Зокрема, за структурою організації (мета, статус, членство) їх поділяють на масові громадські молодіжні організації, громадські самодіяльні молодіжні організації та молодіжні громадські рухи.

Молодіжний рух в Україні координує Український національний комітет молодіжних організацій, який є незалежною неурядовою організацією і має статус Всеукраїнської спілки молодіжних та дитячих громадських організацій. У своїй діяльності цей комітет керується законодавством України та власним статутом.

Найповніший поділ за цим критерієм здійснив В. Кулик, який поділив молодіжні організації на ті, які є під впливом політичних партій та влади, і на ті, які не змушені діяти в руслі певного політичного курсу. До молодіжних організацій, що здійснюють свою діяльність під впливом партій, можна зарахувати:

- молодіжні філії політичних партій;
 - молодіжні громадсько-політичні організації.
- А до політично нейтральних відносяться:
- молодіжні релігійні організації;
 - молодіжні фахові об'єднання (організації за інтересами);

- благодійні молодіжні фонди та благодійні фонди для молоді;
- національні молодіжні організації;
- студентські рухи. [5]

Особливістю, притаманною саме для молодіжних громадських організацій є два види членства у них – індивідуальне та колективне. Індивідуальні члени молодіжної громадської організації – громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах у віці від 14 до 35 років. Це загальне правило, яке не означає, що особи старшого віку зовсім не мають права на членство у молодіжних організаціях. Законодавство визначає, що вони також можуть бути членами молодіжних громадських організацій. Проте, кількість таких осіб не має перевищувати 10% загальної кількості членів конкретної організації.

Другий вид членства у молодіжній організації – це колективне членство. Колективними членами можуть бути колективи інших молодіжних громадських організацій. Колективні члени вправі брати участь у громадській діяльності молодіжної організації у випадках та в порядку, визначеному у статутах організацій.

Як і у звичайній громадській організації, у молодіжній організації створюється та діє керівний орган, повноваження якого визначаються у статуті. Але у складі виборних органів молодіжних громадських організацій кількість осіб віком старше за 35 років не може перевищувати третину членів виборних органів.

Слід окремо виділити тимчасові молодіжні організації. Вони створюються для організації чи підтримки окремої політичної чи культурної події, найчастіше під час парламентських чи президентських виборів на підтримку того чи іншого кандидата, або для протесту проти діяльності влади під час проведення виборів.

Існує ще один різновид молодіжних організацій – молодіжна політична партія. Загалом партія виникає тоді, коли соціальна група усвідомлює необхідність політичної самоорганізації для захисту своїх інтересів та участі у прийнятті державних рішень. Саме для цього молодь, усвідомлюючи необхідність політичного оформлення своїх інтересів, створює власні партійні структури. [6]

Прикладами молодіжних організацій, що функціонують в Україні, є ФРІ, AISEC, Ротаракт, Студреспубліка. За участю активних молодих людей створюються проекти, що спрямовані на досягнення певної мети. Це такі проекти як Чисті виші, ЧЕСНО, Studway.

Отже, із вищевикладеного можна стверджувати, що підростаючому поколінню небайдужа доля своєї Батьківщини. Молодь несе нові ідеї та вже почала створювати програми, що допоможуть соціальному та економічному розквіту країни.

У свою чергу держава передбачає можливість участі молодіжних громадських організацій у підготовці та прийнятті рішень, що стосуються державної політики. Для цього зокрема молодіжні громадські організації можуть залучатися органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування до розроблення та обговорення відповідних законопроектів. В свою чергу, молодіжні громадські організації вправі подавати свої пропозиції до проектів концепцій державних цільових програм.

Така взаємодія допомагає державі та молоді «почути» один одного та сприяє підтримці молодіжних організацій. Головним можна вважати те, що побудова процвітаючого майбутнього неможлива без участі молодого покоління, яке виступає двигуном розвитку країни, ініціатором прогресу, його спрямовуючою силою, що дозволяє нашій державі ставати кращою.

Література

1. Fisher J. Nongovernments: NGOs and the Political Development of the Third World: Kumarian Press. London, 1998. 237 p.
2. Lewis D. The Management of Non-Governmental Development Organizations. London, 2001. 242 p.

3. Головатий В.П. Ставлення молоді до громадського життя: молодь України у дзеркалі соціології: монографія / за заг. наук. ред. О.О.Балакіревої, О.Р.Яременка. Київ: УІСД, 2001. 133 с.
4. Про молодіжні та дитячі громадські організації : Закон України від 01.12.1998 р. № 281-XIV. Дата оновлення: 01.01.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/281-14> (дата звернення: 19.11.2017).
5. Кулік В.О. Сучасний організований молодіжний рух в Україні як об'єкт наукового дослідження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2012. № 170. С. 81–89. URL: <http://politics.chdu.edu.ua/article/view/75655>.
6. Гожієнко Ю.А. Механізми взаємодії регіональних державних органів та молодіжних організацій у сфері надання молоді соціальних послуг: вироблення державної політики : монографія. Київ: Видавництво “К.І.С”, 2003. 205 с.

Місце земельних ділянок для здійснення туристичної діяльності у складі земельного фонду України

Гречковський Д.В., слухач магістратури

Науковий керівник:

Луц Д.М., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Як зазначається у Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року, «Для раціонального і ефективного використання туристичних, природних, лікувальних та рекреаційних ресурсів України необхідно сформувати туристично-рекреаційний простір шляхом створення та забезпечення функціонування зон розвитку туризму та курортів і розробити, впровадити та запропонувати споживачеві конкурентоспроможний національний туристичний продукт» [1]. Вважаємо, що одним із завдань на шляху до реалізації цієї стратегії має бути вдосконалення правової бази щодо регулювання правового режиму земель для туризму. Отже, актуальним є питання з'ясування місця земельних ділянок для здійснення туристичної діяльності у складі земельного фонду України.

Стаття 19 Земельного кодексу України встановлює поділ земель України за основним цільовим призначенням на такі категорії:

- а) землі сільськогосподарського призначення;
- б) землі житлової та громадської забудови;
- в) землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення;
- г) землі оздоровчого призначення;
- ґ) землі рекреаційного призначення;
- д) землі історико-культурного призначення;
- е) землі лісгосподарського призначення;
- є) землі водного фонду;
- ж) землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення [2].

Якщо говорити про землі для здійснення туристичної діяльності, слід зазначити, що основу для проведення туристичної діяльності складають землі рекреаційного призначення до яких, серед іншого, належать земельні ділянки навчально-туристських та екологічних стежок, земельні ділянки, зайняті територіями будинків відпочинку, пансіонатів, об'єктів фізичної культури і спорту, туристичних баз, кемпінгів, яхт-клубів, стаціонарних і наметових туристично-оздоровчих таборів, будинків рибалок і мисливців, дитячих туристичних станцій, дитячих та спортивних таборів, інших аналогічних об'єктів [2].

Проте, з метою досконалого дослідження наявності земель для здійснення туристичної діяльності в складі інших категорій земель треба проаналізувати види туризму, які перелічені в Законі України «Про туризм». Зокрема, відповідно до статті 4

існують такі види туризму: дитячий; молодіжний; сімейний; для осіб похилого віку; для осіб з інвалідністю; культурно-пізнавальний; лікувально-оздоровчий; спортивний; релігійний; екологічний (зелений); сільський; підводний; гірський; пригодницький; мисливський; автомобільний; самодіяльний тощо [3]. Це дає нам підстави говорити про наявність земель для туризму в складі земель сільськогосподарського призначення, природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, оздоровчого призначення, рекреаційного призначення, історико-культурного призначення. Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про особисте селянське господарство» особисте селянське господарство – це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму [4].

Відповідно до ст. 43 Земельного Кодексу України землі природно-заповідного фонду – це ділянки суші і водного простору з природними комплексами та об'єктами, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, яким відповідно до закону надано статус територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Цілком зрозуміло, що одним із видів цільового використання відповідних земель має бути здійснення туристичної діяльності [2]. Можливість проведення туристичної діяльності передбачається у Положеннях про заповідники та концепціях їх розвитку. Так, відповідно до Концепції Державної програми розвитку Національного заповідника «Хортиця» на 2006-2010 роки, одним із очікувальних результатів є активізація розвитку туризму, зокрема міжнародного, як одного з основних джерел залучення інвестицій [5].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про курорти», курорт – освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури, використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягає особливій охороні [6]. Як бачимо, в данному випадку йдеться про можливість проведення туристичної діяльності на землях оздоровчого призначення.

Отже, цілком повністю погоджуємося із позицією Є. М. Асатрян на думку якої: «З позиції як теорії, так і практики земельно-правового регулювання доцільним є виокремлення як окремої групи земель для туризму. Основу її складають землі рекреаційного призначення, але повний склад цієї групи земель видається більш розгалуженим за рахунок земельних ділянок інших категорій, які використовуються чи можуть використовуватись для потреб туризму» [7, 43–44].

Література

1. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 26. Ст. 752.
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
3. Про туризм : Закон України від 15 вересня 1995 р. 324/95-ВР. *Офіційний вісник України*. 1995. N 31. Ст. 241.
4. Про особисте селянське господарство : Закон України від 15 травня 2003 р. N 742-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 29. Ст. 232.
5. Концепція Державної програми розвитку Національного заповідника «Хортиця» на 2006-2010 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2005 р. № 373-р. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/20540339>.
6. Про курорти: Закон України від 5 жовтня 2000 р. N 2026-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. N 50. Ст. 435.

7. Асатрян Є. М. Земельно-ресурсне забезпечення галузі туризму в Україні: актуальні правові проблеми. *Правова освіта та правова наука в умовах сучасних трансформаційних процесів* : зб. матеріалів доп. учасн. Всеукраїнської. наук.-практ. конф. Запоріжжя : ЗНУ, 2018. С. 43–44.

Принципи та порівняння звичайної і спрощеної процедури екстрадиції в Україні

Гутник Є.С., студентка

Науковий керівник;

Шеховцова Л.І., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

На шляху євроінтеграції Україна переймає загальноєвропейські тенденції у всіх галузях права, у тому числі у кримінальному та кримінально-процесуальному праві. Після прийняття Закону України про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК) у зв'язку з ратифікацією Третього додаткового протоколу та Четвертого додаткового протоколу до Європейської конвенції про видачу правопорушників, статті КПК були перероблені та доповнені частинами про можливість особи, яка підлягає видачі, пройти спрощену процедуру видачі.

Дослідженню цієї проблеми присвятили увагу багато вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, І.І. Бойко, Л.В. Максимів, З.І. Пшенічнова, А.Ю. Севастьянова, В.В. Зуєв, А.Б. Антонюк, В.С. Березняк.

За визначенням у КПК України, видача особи (екстрадиція) – видача особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку [1]. Необхідно зазначити, що видача злочинця – це процедура, яка має власну специфічну мету – забезпечення реалізації договірних зобов'язань щодо видачі особи, яка вчинила злочин на території іноземної держави, під час реалізації чого, як правило, виникає необхідність використання визначених у законі заходів, які матимуть характер примусових [2, с. 131].

Основні засади екстрадиції визначаються передусім у міжнародних нормативно-правових актах. В Україні ратифіковані Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 р., Додатковий протокол 1975 р. та Другий додатковий протокол 1978 р. до Конвенції, Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22.01.1993 р., Типовий договір про видачу, прийнятий резолюцією 45/116 Генеральної Асамблеї ООН від 14.12.1990 р., та ін., а також укладено близько 30 договорів з іншими державами про правову допомогу Україні. У випадках, коли між Україною й іноземною державою немає договору про правову допомогу або про видачу, питання співробітництва вирішуються на основі принципів міжнародного права в порядку міжнародної ввічливості та взаємності [3, с. 334].

Екстрадиція може відбуватися лише щодо іноземців та осіб без громадянства. В Конституції України забороняється видача громадян України [4], а також в КПК – якщо є підстави вважати особу такою, або якщо екстрадиція суперечить інтересам національної безпеки України, її зобов'язанням за міжнародними договорами. Окрім того, рішення про видачу особи (екстрадицію) не може бути прийнято, якщо така особа подала заяву про визнання її біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, чи скористалася відповідно до законодавства правом на оскарження рішення щодо зазначених статусів, до остаточного розгляду заяви, у порядку, встановленому законодавством України [5]. За результатами досліджень практики співробітництва у цій галузі, проведених В. В. Зуєвим, визначено: причиною відмови у видачі у більшості випадків є саме наявність громадянства України в особи, видача якої запитується [6, с. 94].

Під час розгляду запиту іноземної держави враховується наступне: злочин, за який запитано видачу, має передбачати покарання у виді позбавлення волі за законом України;

строки давності притягнення особи до кримінальної відповідальності або виконання вироку за злочин, за який запитано видачу не мають бути закінчені.

Екстрадиція включає в себе: офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи; перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі; прийняття рішення за запитом; фактичну передачу такої особи під юрисдикцію запитуючої держави [1]. Також можна вести мову про наступні екстрадиційні заходи, які є самостійними процесуальними діями: затримання особи, яка вчинила злочини за межами України (ст. 582 КПК); тимчасовий арешт (ст. 583 КПК); екстрадиційний арешт (ст. 584 КПК); екстрадиційну перевірку (ст. 587 КПК); тимчасову видачу (ст. 579 КПК) [7, с. 639].

Повний процесуальний порядок видачі особи полягає у такому: 1) центральні органи України щодо видачі особи (екстрадиції) направляють запит про видачу особи (екстрадицію) (ст. 573 КПК), або ж отримують цей запит від компетентного органу іноземної держави. Центральними органами є Генеральна прокуратура України (замінюється Офісом Генерального прокурора з дня початку роботи Офісу) та Міністерство юстиції України; 2) уповноваженою службовою особою в певних випадках проводиться затримання особи, яка розшукується іноземною державою у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 582 КПК); 3) до затриманої особи, яка вчинила злочин за межами України або відносно якої прийшов запит про видачу, застосовується тимчасовий, екстрадиційний арешт або запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою, для забезпечення видачі особи на запит іноземної держави (статті 583, 584, 585 КПК); 4) центральні органи України щодо видачі особи розглядають запити компетентних органів іноземних держав про видачу особи (екстрадицію), організовують проведення екстрадиційної перевірки та приймають рішення щодо них (пункти 2, 3 ч. 4 ст. 574 КПК, статті 587, 589, 592 КПК), після чого організовують прийом-передачу осіб, щодо яких прийнято рішення про видачу (екстрадицію) (п. 4 ч. 4 ст. 574 КПК, ст. 593 КПК) [6, с. 92].

Після внесення змін до КПК України з'явилася можливість використати спрощений порядок екстрадиції. Відповідно до статті 588 КПК України спрощений порядок видачі осіб з України здійснюється у такій послідовності: 1) особу, щодо якої надійшов запит про її видачу, повідомляють про право звертатися з проханням згідно з цією статтею про застосування спрощеного порядку видачі і роз'яснюють порядок надання відповідної заяви; 2) спрощений порядок видачі з України особи може бути застосований лише за наявності письмової заяви такої особи про її згоду на видачу, оформленої у присутності захисника та затвердженої слідчим суддею. У разі одержання відповідної заяви видача можлива без проведення в повному обсязі перевірки наявності можливих перешкод для видачі; 3) прокурор звертається до слідчого судді з клопотанням про затвердження згоди особи на видачу. Слідчий суддя розглядає клопотання за участю особи, що підлягає видачі, її захисника та прокурора, постановляє ухвалу про затвердження згоди особи на її спрощену видачу або про відмову в цьому; 4) у разі отримання заяви про згоду особи на видачу запитуючій стороні та її затвердження ухвалою слідчого судді прокурор передає заяву на розгляд центральному органу України, який протягом трьох днів розглядає її та приймає рішення про можливість застосування спрощеного порядку видачі [8, с. 91].

Рішення про видачу особи (екстрадицію) у спрощеному порядку може бути прийнято уповноваженим (центральним) органом України до надходження запиту компетентного органу іноземної держави про видачу особи (екстрадицію) без обов'язкового проведення екстрадиційної перевірки у повному обсязі. Також враховують, що після затвердження слідчим суддею згоди особи на застосування спрощеного порядку видачі така згода не може бути відкликана [1].

У КПК передбачені гарантії особам, відносно яких застосовується процедура екстрадиції, у п. 1, п. 5 ч. 1 ст. 581 КПК, і таким чином, міжнародно-правові гарантії в частині забезпечення інформативності процесу екстрадиції повністю сприйняті

українським законодавцем. Найважливішою гарантією, яка надається особам, відносно яких застосовується процедура екстрадиції, є участь захисника в екстрадиційному провадженні та можливість мати з ним конфіденційне побачення, а також право на присутність захисника під час допитів (п. 2 ч. 1 ст. 581 КПК) [6, с. 93]. У процесі екстрадиції застосовуються і традиційні принципи кримінально-процесуального права: принцип презумпції невинуватості, принцип рівності людей перед законом і судом, публічність, гласність, тощо. До групи спеціальних принципів можна віднести принцип *ad hoc*: видана особа не може переслідуватися, засуджуватися або затримуватися з метою виконання вироку чи постанови про утримання під вартою ні за яке правопорушення, вчинене до її видачі, крім правопорушення, за яке вона була видана, і її особиста свобода ні з яких інших причин не може обмежуватися [9, с. 324].

Захист від довільних арештів, у тому числі не сумісних із цілями екстрадиції, передбачає також ст. 5 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., яка встановлює, що кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Необхідно мати на увазі, що при арешті особи для цілей екстрадиції можливий деякий проміжок часу, щоб забезпечити її перекладачем. Однак у всіх випадках слід уникати необґрунтованих затримок у цьому питанні. Європейський суд з прав людини у справі «*Mugtau v. U.K.*» зазначив, що зазвичай затримки на кілька годин між часом арешту і наданням інформації стосовно будь-якого обвинувачення не є порушенням п. 2 ст. 5 Конвенції [6, с. 93].

Окрім того, в якості додаткових гарантій дотримання прав людини і громадянина є такі законодавчі обмеження екстрадиції: видача не здійснюється, якщо Україна має достатньо підстав вважати, що запит про видачу правопорушника був зроблений з метою переслідування або покарання особи на підставі її раси, релігії, національної приналежності чи політичних переконань, або що становище такої особи може бути зашкоджене з будь-якої з цих причин [1]. Такі обмеження особливо актуальні, коли йдеться про видачу із держави з недемократичними і репресивними режимами, у правозастосовній практиці яких використовуються заборонені міжнародними нормами способи поводження з підслідними та засудженими. Міжнародні договори, ратифіковані Україною, недвозначно і імперативно забороняють екстрадицію, пов'язану із зазначеними обставинами [6, с. 93].

Рішення про видачу особи (екстрадицію) в ході звичайної процедури може бути оскаржено особою, стосовно якої воно прийняте, її захисником чи законним представником до слідчого судді, в межах територіальної юрисдикції якого така особа тримається під вартою. Якщо до особи застосовано запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою, скарга на рішення про видачу такої особи (екстрадицію) може бути подана до слідчого судді, в межах територіальної юрисдикції якого розташований відповідний центральний орган України. У такому випадку доцільно було б перед винесенням рішення щодо спрощеної процедури екстрадиції ознайомити особу з існуючими підставами відмови в екстрадиції та кримінальним законодавством держави, яка затребувала екстрадицію [8, с. 94].

Таким чином можна зробити висновок, що в Україні існують два види процедур екстрадиції: звичайна та спрощена. Кожна особа, щодо якої надійшов запит про видачу, має право на спрощену процедуру екстрадиції, проте, за відсутності її згоди буде застосована звичайна процедура. Під час здійснення обох процедур зберігаються гарантії прав та свобод людини, використовуються загальні міжнародні принципи процесуального права. На спрощену процедуру розповсюджуються ті ж обмеження застосування, що й на звичайну процедуру, та додаткові: відсутність добровільної згоди особи на проведення спрощеної процедури, притягнення особи до кримінальної відповідальності чи відбування особою покарання на території України. В ході спрощеної процедури не вимагається проведення повної екстрадиційної перевірки, уповноважений орган повідомляє особу та іноземну державу протягом 20 днів з дня прийняття рішення про видачу. І в ході

спрощеної, і в ході загальної процедури видача особи здійснюється протягом 10 днів з дня прийняття рішення, проте в ході загальної процедури рішення може бути оскаржене, а в ході спрощеної процедури воно є остаточним.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Бойко І. І. Інститут екстрадиції: правове регулювання, допустимість застосування примусу, тенденції розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. №44. Т.2. С. 131-135
3. Максимів Л. В. Деякі особливості визначення поняття видачі особи (екстрадиції). *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 333–341.
4. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4947>
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
6. Зуєв В. В. Процесуальний порядок видачі осіб, які вчиняли кримінальне правопорушення (екстрадиція), як гарантія забезпечення прав особи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. № 24. Т. 4. С. 91–94.
7. Пшенічнова З. І., Севастьянова А. Ю. Екстрадиція: деякі аспекти теорії і практики. *Молодий вчений*. 2018. № 5 (57). С. 638-640.
8. Антонюк А. Б. Спрощений порядок видачі (екстрадиції) особи запитуючій державі. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2016. № 1 (3). С. 91 – 95.
9. Березняк В. С. Функції та принципи інституту екстрадиції: поняття і ознаки. *Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «ПРАВО»*. 2014. № 2. С. 320-325.

Правове регулювання нотаріальної таємниці в зарубіжних країнах

Дубас А.В., студентка

Науковий керівник

Кукурудз Р.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

На сьогодні розбудова в Україні демократичної, правової, соціальної держави потребує вирішення проблем політичного, економічного, соціального і культурного характеру. Пріоритетними серед них є проблеми забезпечення прав і свобод людини і громадянина, оскільки вирішення зазначених питань виступає одним із головних критеріїв оцінки ефективності реформування всіх сфер суспільного життя. З метою сприяння становленню цілісного підходу до правового регулювання нотаріальної таємниці в Україні у відповідності до міжнародних стандартів, а також поступового і системного реформування вітчизняного нотаріату постає необхідність дослідження зарубіжного досвіду адміністративно-правового регулювання нотаріальної таємниці та подальша його адаптація до вітчизняної системи нотаріату. У зв'язку з цим важливим видається розгляд правового регулювання нотаріальної таємниці в зарубіжних країнах.

У вітчизняній юридичній науці виокремлюють систему нотаріату в країнах «common law» (англосаксонської системи), де роль його незначна або зовсім відсутня, та країн «civil law» (латинської системи), в якій нотаріат посідає чільне місце серед публічних інститутів [1, с. 129–154] та які об'єднані в Міжнародний союз латинського нотаріату.

У систему Міжнародного союзу латинського нотаріату, який об'єднує в своєму

складі більше п'ятдесяти нотаріатів, входять, зокрема, нотаріати Франції, Німеччини, Іспанії, Італії, Австрії, Швейцарії, Нідерландів, Латинської Америки, Японії. Так, у системі латинського нотаріату нотаріус виступає, як незалежний представник держави, наділеного від її імені повноваженнями здійснювати нотаріальні дії, й одночасно несе особисту відповідальність за здійснення нотаріальних дій. Незалежність нотаріуса забезпечує надання угодам сторін «публічної форми і публічної довіри», оскільки нотаріус виконує завдання публічної влади [2, с. 57–58]. Контроль за діяльністю нотаріуса здійснюється державою в особі органів юстиції і нотаріальними палатами [3, с. 119].

Цю групу складають нотаріальні органи країн латинського, так званого писаного права. Латинський нотаріат пов'язаний із римським правом, яке стало основою для його виникнення. Однією з характерних ознак латинського нотаріату є незалежність кожного нотаріуса, як основа побудови всієї системи нотаріату. Реалізація такого принципу на практиці дає можливість країнам латинського нотаріату знижувати витрати держави на створення системи гарантованої та необхідної допомоги громадянам і юридичним особам, підвищити матеріальну відповідальність нотаріусів, виключити незаконне втручання державних органів та посадових осіб, підвищити кваліфікацію нотаріусів, забезпечити збереження таємниці нотаріальних дій тощо [4, с. 153].

Характеризуючи латинський нотаріат, насамперед слід згадати про авторитетне міжнародне об'єднання нотаріусів – Міжнародний союз латинського нотаріату (далі – Союз), який є неурядовою організацією й основним завданням якого є підтримка, координація та розвиток нотаріальної діяльності на міжнародному рівні.

Слід зауважити, що Бюро при Комісії з міжнародного співробітництва Міжнародного союзу латинського нотаріату 18 січня 1986 року та Постійною Радою в Гаазі 13–15 березня 1986 року затверджені базові принципи системи латинського нотаріату, які були систематизовані в один акт та складаються із 19 статей, об'єднаних у три розділи.

Зокрема, вищенаведеними принципами регламентується нотаріальне діловодство і нотаріальне засвідчення документів; статус нотаріальної охорони прав громадян; визначення професійної таємниці нотаріуса; незалежність нотаріуса та забезпечення законності вчинення нотаріальних дій.

В свою чергу, групу країн англосаксонської правової системи складають країни англосаксонської правової системи (Англія, США, Австралія, Сінгапур, Кіпр, Індія та ін.), де в компетенцію нотаріальних органів входить лише завірення документів і підписів. Крім 126 того, в цих країнах кодифіковані закони нечисленні, джерелами права є переважно традиції та прецеденти, які створені юридичною практикою. Відповідно роль нотаріату незначна, а діяльність нотаріусів, як правило, суміщається з діяльністю адвокатів.

Слід зауважити, що зовсім інші принципи нотаріальної діяльності в країнах англосаксонської правової системи (Великобританія, США, Австралія, Сінгапур, Індія та ін.). Ця правова модель заснована переважно на судовому прецеденті, через що основна увага приділяється показам свідків як засобу доведення, у тому числі і при дослідженні письмових доказів. Нотаріуси та нотаріальні документи не грають тієї важливої ролі, яка відведена їм в країнах латинського нотаріату.

Особливістю організації нотаріату в США є відсутність єдиного спеціалізованого державного правового інституту. Взагалі у Сполучених Штатах Америки відсутнє федеральне законодавство про нотаріат, основні правові аспекти організації нотаріальної діяльності відображені в модельному законі «Про нотаріат» і в Уніфікованому законі США «Про нотаріальні дії» та конкретний перелік нотаріальних дій, вимоги до осіб, які мають намір вчинювати нотаріальні дії, правовий статус нотаріусів та особливості організації їхньої діяльності регламентуються законодавствами окремих штатів [5, с. 153].

Проведений аналіз правового регулювання нотаріальної діяльності, зокрема забезпечення нотаріальної таємниці, різних правових систем дав змогу зробити наступні

висновки: по-перше, організація нотаріальної діяльності залежить від типу правової системи країни; по-друге, нотаріат можна розподілити на два основних типи: нотаріат англосаксонської та романо-германської системи права; потретє, в період загальної глобалізації стандартизація надання нотаріальних послуг має підвищити рівень забезпечення захисту прав і свобод громадян. Новий реформований нотаріат, як публічно-правовий інститут, має забезпечити позасудову охорону та захист прав і законних інтересів фізичних, юридичних осіб, територіальної громади, а також держави шляхом вчинення у межах безспірних правовідносин нотаріальних дій, передбачених законом і заснований на єдиних принципах, формах і методах організації та здійснення нотаріальної діяльності, а також державного регулювання цієї діяльності.

Таким чином, реформування нотаріальної діяльності на сьогодні є однією з ключових частин законодавчого процесу держави. Не дивлячись на тривалу правову реформу, сучасний стан нормативно-правового забезпечення нотаріальної діяльності, зокрема нотаріальної таємниці, характеризується наявністю численних проблем та недоліків. Усунення правових недоліків з цього питання значно покращить як якість національного нотаріату, так і усіх суміжних галузей, безпосередньо пов'язаних з діяльністю нотаріусів.

Перспективою розвитку нотаріату має стати проведення систематизації положень нормативних документів у цій сфері, що дозволить вирішити розглянуті проблеми. Найбільш ефективним завершенням нотаріальної реформи могло би стати запозичення зарубіжного досвіду з розглянутого питання.

Література

1. Гулевська Г. Ю. Організаційно-правові аспекти державного регулювання нотаріальної діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 . Запоріжжя, 2004. 206 с.
2. Гулевська Г. Ю. Аналіз зарубіжного досвіду державного регулювання нотаріальної діяльності та пріоритети запозичення в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 7. С. 57–61.
3. Карнарук Н. В. Державний контроль за нотаріальною діяльністю в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2007. 168 с.
4. Ільєва Н. В. Правове регулювання нотаріальної діяльності в Україні: адміністративно-правові засади : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2011. 196 с.
5. Бондарєва М.В. Англосаксонський нотаріат: особливості організації та функціонування. *Університетські наукові записки*. 2006. № 3-4. С. 153–159.

Електронний суд в українському судочинстві: нормативне врегулювання та перші практичні здобутки

Здановська К.Ю., слухач магістратури

Науковий керівник:

Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України

Запорізький національний університет

Сучасний період розвитку суспільства характеризується, насамперед, збільшенням масштабів, глибини та динаміки проникнення інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) в усі сфери життя громадян, суспільства, суб'єктів господарювання та держави, посиленням впливу ІКТ на процеси глобалізації, адміністративні реформи, забезпечення національної та міжнародної безпеки, взагалі, на соціально-економічний розвиток та конкурентоспроможність країни. Для України розвиток інформаційного суспільства є одним з національних пріоритетів і розглядається як загальнонаціональна задача. При цьому ІКТ відводиться роль підґрунтя соціально-економічного прогресу як одного з ключових чинників інноваційного розвитку економіки.

Питань інформатизації судової системи стосуються праці таких науковців, як: Богданов Л.В., Котюк І. І., Лебедєв В.М., Сегай М.Я., Стефанюк В.С., Клімашевська Ю.А., Швець М.Я. та ін. Разом з тим, у науковій літературі залишаються недостатньо дослідженими міжнародні стандарти впровадження інформаційних технологій у судову діяльність, вітчизняний досвід у цій сфері, а також судова практика щодо надсилання судами учасникам судового процесу електронних повідомлень.

Деякі питання інформатизації судової системи знайшли своє відображення у європейських та міжнародних рекомендаціях та стандартах. Цікавим є те, що ще у 1981 році Комітет Міністрів Ради Європи рекомендував державам-членам скасувати застарілі процедури, які не мають практичної користі, забезпечити судам достатній персонал та можливості ефективної роботи і ухвалити порядок, який дозволить контролювати перебіг провадження з самого його початку [1].

Деякі судові питання в Україні вже знайшли своє законодавче врегулювання. Так, питання автоматичного розподілу справ було вирішене з прийняттям Закону України “Про судоустрій і статус суддів” [2], статтею 15 якого встановлено, що персональний склад суду для розгляду конкретної справи визначається автоматизованою системою документообігу за принципом вірогідності розподілу справ під час реєстрації в суді позовних заяв, клопотань та скарг, з обов’язковим врахуванням ступеня завантаженості кожного судді, спеціалізації, а також вимог процесуального закону.

Щодо питання здійснення контролю за перебігом судового провадження з самого його початку і до винесення рішення, то воно також було вирішене із запровадженням автоматизованої системи документообігу суду. Положення про автоматизовану систему документообігу суду було затверджене рішенням Ради суддів України 26 листопада 2010 року [3].

Першими в Україні судами, у яких було вирішено розпочати з 15 жовтня 2012 року реалізацію пілотного проекту “Електронний суд” стали Святошинський районний суд міста Києва та апеляційний суд Дніпропетровської області. А от уже з 26 листопада 2012 року до реалізації інноваційного проекту долучились господарський суд Вінницької області, Севастопольський апеляційний господарський суд, Харківський окружний адміністративний суд, Харківський адміністративний апеляційний суд. Після вдалої апробації пілотного проекту у вище перелічених судах, 17 червня 2013 року Державною судовою адміністрацією України було прийняте рішення (*наказ ДСА України від 31 травня 2013 року № 72*) [4] запровадити у місцевих та апеляційних судах загальної юрисдикції порядок щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу (кримінального провадження) із застосуванням автоматизованої системи документообігу суду відповідно до Тимчасового регламенту обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу, затвердженого наказом Державної судової адміністрації України від 7 вересня 2012 року № 105. Керівників апаратів судів зобов’язали оприлюднити на веб-сайтах судів, а також інформаційних стендах в приміщеннях судів інформаційні повідомлення про початок реалізації проекту, який покликаний забезпечити своєчасне отримання учасниками судового процесу (кримінального провадження) повісток, повідомлень та інших документів під час розгляду судових справ, дотримання процесуальних строків, скоротити видатки на поштову кореспонденцію та друк паперових документів.

Переваги електронного суду полягають у тому, що він надає можливість для: відкриття провадження за допомогою електронних засобів; здійснення подальших процесуальних дій у рамках провадження в середовищі електронного документообігу; отримання відомостей про хід справи шляхом одержання доступу до судової інформаційної системи; одержання інформації про результати провадження в електронному вигляді. Запровадження цієї підсистеми забезпечить безперервність судового процесу з використанням новітніх інформаційних технологій, організацію повного циклу електронного документообігу в судовій системі (від підготовки до

підписання та відправлення документів сторонам судового процесу, іншим судам та державним органам і установам).

З метою забезпечення своєчасного інформування учасників судового процесу (кримінального провадження) про час і місце розгляду справи, був запроваджений пілотний проект щодо надсилання судами учасникам судового процесу (кримінального провадження) текстів судових повісток у вигляді SMS-повідомлень.

Використання сучасних технологій та інформатизація судової системи забезпечує вдосконалення судових процедур і підвищує якість надання послуг судами, і як наслідок, підвищує рівень довіри до судів. Але при цьому не слід забувати, що для належного функціонування системи “Електронний суд” необхідна не тільки розробка відповідного програмного забезпечення, а й покращення матеріально-технічної бази судів і наявність високих користувацьких навичок у працівників апаратів суду та суддів. Отже, необхідно зазначити, що плюси функціонування системи “Електронного суду” очевидні, це дотримання процесуальних строків, зниження часових і грошових витрат сторін по доставці документів до суду, підвищення зручності і швидкості обробки документів і т.д.

Література

1. Рекомендація R (81) 7 Комітету міністрів державам-членам стосовно шляхів полегшення доступу до правосуддя, ухвалена на 68 засіданні заступників міністрів 14 травня 1981 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_133
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. Дата оновлення: 07.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 10.11.2019).
3. Положення про автоматизовану систему документообігу суду, затверджене рішенням Ради суддів України 26.11.2010 р. № 30. URL: <http://court.gov.ua/969076/RRSU302010/>
4. Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу: Наказ Державної судової адміністрації України від 31.05.2013 р. № 72. URL: <http://dsa.court.gov.ua/dsa/14/N722013/>

Особливий порядок фінансування судової системи

Здановська К.Ю., слухач магістратури

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Однією з конституційних гарантій незалежності суддів є особливий порядок фінансування судів. Важливим механізмом забезпечення такої гарантії є встановлений частиною першою статті 130 Конституції України обов'язок держави забезпечувати фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів шляхом окремого визначення у Державному бюджеті України видатків на утримання судів. Централізований порядок фінансування судових органів з Державного бюджету України в обсягах, які мають забезпечувати належні економічні умови для повного і незалежного здійснення правосуддя, фінансування потреб судів (витрати на розгляд судових справ, комунальні послуги, ремонт і охорону судових приміщень, придбання оргтехніки, поштові витрати тощо) має обмежити будь-який вплив на суд і спрямований на гарантування судової діяльності на основі принципів і приписів Конституції України.

Варто відзначити, що питанням фінансування судової системи в Україні приділяли увагу наступні вчені-правники: О.В. Бринцев, М.В. Бондаренко, І.О. Ізарова, А.Ю. Каламайко, В.В. Комаров, Н.В. Кушакова-Костицька, Н.Ю. Сакара та інші.

Для створення належних матеріальних умов для роботи суддів було створено Державну судову адміністрацію України, Кабінет Міністрів України розробив програму

виведення судової системи із кризи, відповідні програми розроблені та затверджені кожною обласною адміністрацією. Деякі суди отримали нові приміщення та мають змогу відремонтувати старі. Певні позитивні зміни відбуваються й у системі та правилах фінансування судів. Вживаються інші заходи, спрямовані на поліпшення матеріально-технічного, фінансового, інформаційного та організаційного забезпечення судової діяльності.

Щодо актуального питання заробітної плати суддів, Василь Колішній в своїй статті зазначає, що посадовий оклад для судді місцевого рівня з 01.01.2020 має становити понад 63 тис. грн., оскільки згідно з п.24 розд.ХІІ «Прикінцеві та перехідні положення» закону «Про судоустрій і статус суддів» від 2.06.2016 №1402-VIII він має збільшитися до 30 прожиткових мінімумів (50 – для «апеляційників») [1].

Працівникам апарату місцевих та апеляційних судів також можна очікувати певного збільшення зарплати на ті самі 9,5%, на які зросте прожитковий мінімум.

Згідно даним газети «Закон і бізнес» на утримання всіх органів судової системи передбачається витратити майже 18 млрд грн. проти 16,1 млрд грн. у поточному році. Тобто фінансування збільшене майже на 12%. Однак за окремими рядками бюджетного розпису для судових органів зростання планується не пропорційне. Звісно, для глибшого аналізу необхідно мати дані щодо бюджетних запитів, планів та більш детальних напрямів видатків, але і загальні цифри можуть указати на деякі диспропорції у фінансуванні [2].

Згідно проекту Закону «Про державний бюджет України на 2020 рік» також зросте і сплата судового збору, у проекті бюджету ця сума визначена на рівні майже 4 млрд грн. порівняно із 3,77 млрд цього року [3]. Усі надходження, як і належить за законом, спрямовані на фінансування органів судової влади.

Головними розпорядниками коштів є: Конституційний Суд України, Вища рада правосуддя, Верховний Суд, Вищий антикорупційний суд, Вищий суд з питань інтелектуальної власності та Державна судова адміністрація [4].

В систему фінансування судової влади входить не тільки виплати на оплату праці робітникам судів, але й для здійснення судочинства необхідні папір, комп'ютери та оргтехніка, оплата поштових відправлень та утримання приміщень тощо. А ще потрібно платити за підтримку інформаційних систем (відеоконференцзв'язку, аудіо- та відеофіксацію судових засідань, експлуатацію комп'ютерних мереж, каналів зв'язку, систем захисту інформації, реєстру судових рішень, сайту судової влади тощо).

Крім того, цього року розпочато процес створення Служби судової охорони. Чисельність її персоналу має становити майже 14,8 тис. працівників. Але граничними обсягами видатків забезпечено фонд оплати праці та грошового утримання тільки для 1632 осіб.

Видання «Українське право» відзначає, що проект Закону «Про державний бюджет України на 2020 рік» передбачає, що на судову владу передбачено 17 902,3 млн грн, у тому числі за загальним фондом – 13 955,9 млн грн, за спеціальним фондом – 3 946,4 млн грн. [5].

Отже, можна зробити висновок, що фінансове забезпечення судової системи на разі в критичному стані, наявні суди в яких потрібен капітальний ремонт, працівникам апарату суду постійно не вистачає канцелярських приборів. На мою думку потрібно треба розширювати бюджет органів судової системи за рахунок проектів та програм міжнародної технічної та фінансової допомоги. Потрібно проводити судову реформу та вдосконалювати фінансову систему шляхом наукового пошуку вирішення та розв'язання проблем належного фінансового забезпечення судової влади.

Література

1. Колішній В. В. Судді можуть залишитися без працівників апарату та охоронців, а комп'ютери, меблі та марки придбаватимуть власним коштом. Закон і бізнес. 2019. № 37. С. 1-3. URL: https://zib.com.ua/ua/139293-suddi_mozhut_zalishitisya_bez_pracivnikov_aparatu_ta_ohoronc.html2.

2. Літечко М.А. Бюджет-2020 може поставити хрест на ЄСІТС, заповненні суддівських вакансій та підвищенні зарплат працівникам апарату. Закон і бізнес. 2019. № 43. С. 1-3. URL: <https://zib.com.ua/ua/139890-byudzheta-2020-mozhe-postaviti-hrest-na-esits-zapovnenni-sudd.html>
3. Проект Закону про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 15.09.2019 р. № 2000. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66853
4. На судову владу пропонують майже 18 мільярдів – проєкт бюджету. Укрінформ. 2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2781188-na-sudovu-vladu-proponuut-majze-18-milardiv-proekt-budzetu.html>
5. Фінансування судової влади на 2020 рік вимагають збільшити. Українське право. 2019. URL: <https://ukrainepravo.com/news/ukraine/finansuvannya-sudovoyi-vlady-na-2020-rik-vymagayut-zbilshyty/>

Відповідальність за суддівські помилки: питання нормативного регулювання та реалізації

Кіореску В.Д., студентка

Науковий керівник:

Болокан І.В., д.ю.н, доцент

Запорізький національний університет

Наявність розбіжностей у поглядах громадян на одне й те ж саме явище, факт чи обставину є нормальним явищем, адже характеризує суб'єктивність поглядів, зважаючи на те, що кожен є унікальною особистістю, міркування якої пов'язане з особистими інтересами, що обумовлює раціональність чи ірраціональність таких міркувань. Відповідно, об'єктивно допускаючи наявність різних поглядів, держава має мати механізм недопущення протиправних дій з відстоювання власних для особи інтересів, відтак нормативним шляхом встановлює різні способи вирішення порушеного, невизнаного чи оспорюваного права, серед яких добровільне мирне владнання спору без звернення до суду та судовий порядок захисту, тобто звернення до суду як до суб'єкта, наділеного владними повноваженнями саме на вирішення спорів від імені держави з урахуванням вимог законів.

Перший спосіб не потребує якихось пояснень, а тому виключає дискусійність змісту. Натомість другий, зважаючи на його важливість та поширеність, потребує певної характеристики. Насамперед, слід згадати про конституційний рівень гарантій, коли основним законом кожному гарантується право на захист порушених, невизнаних чи оспорюваних прав, свобод чи інтересів громадян у судовому порядку, написання позовної заяви (ст. 55 Конституції України [1]). Якщо йдеться про певну процедуру (у наведеному випадку – судову), відразу ж постає питання про виокремлення окремих стадій, серед яких, зокрема: досудова, судова та стадія виконання судового рішення.

Останнім часом у доктринальних джерелах та у засобах масової інформації доволі часто нарікають на некомпетентність суддів та «недореформування» суддівської системи, і з чим пов'язують значну вірогідність допущення суддівських помилок, причиною виникнення яких, у свою чергу, називають недбалість, зловживання (свавілля) та недобросовісну поведінку, які значною мірою можуть вплинути на винесення «законного» рішення. Зважаючи на зростаючу кількість таких оцінок громадськості, можемо стверджувати про актуальність обраної проблематики, що обумовлює і активний інтерес наукової спільноти. Так, зокрема, дослідженню окремих аспектів проблем забезпечення та захисту прав людини і громадянина судовою гілкою влади присвячували свої наукові праці чимало вчених-юристів, серед яких М. Гурвич, В. Маляренко, Г. Макаренко, М. Аракелян, Ю. Шульженко та чимало інших. Наявність різних підходів та поглядів до

проблеми законних судових рішень та можливих помилок при їх ухваленні обумовлює потребу подальшого дослідження цих питань.

Аналізуючи ті чи інші аспекти незаконних рішень, причин їх появи, науковці, насамперед, роблять спроби класифікувати такі рішення, адже виокремлення певних критеріїв класифікації та різновидів відповідних рішень дозволяє більш чітко «побачити» причини, що обумовлюють їх появу, та виробити певні «профілактичні» засоби щодо зменшення, а, в ідеалі, і зникнення таких рішень. Отже, наразі науковцями вже виокремлено такі види незаконних рішень: свавільне рішення, судове рішення ухвалене внаслідок недбалості та рішення, в яких наявна добросовісна помилка.

Свавільним вважають судові рішення, в якому дуже чітко простежується навмисність суду щодо порушення вимог норм права, або яке очевидно для будь-кого не має в основі дослідження доказів чи встановлення необхідних фактів. Йдеться про чітку, очевидну навмисність у діях судді, мотиви якої можуть бути різними, від бажання певної додаткової (незаконної) винагороди до страху за життя, здоров'я своє чи свої рідних. Можуть бути й інші мотиви [2, с. 72], жоден з яких не лише не виправдовує, але й не має особливого значення для кінцевого результату – появи такого рішення. У доктринальних джерелах вірним є посилання на практику Європейського суду з прав людини як на орієнтир щодо характеристики судового рішення як свавільного (такого, що має ознаки зловживань). Європейський суд з прав людини зазвичай намагається уникати розгляду помилок щодо питань факту або права, яких припустилися національні суди. Виключення становлять лише ті помилки, які є «очевидною несправедливістю», що несумісна з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод [3].

Щодо недбалства, яке стало причиною ухвалення незаконного судового рішення, при характеристиці відповідних судових рішень наголошується, що особа, яка наділена високим статусом судді, не має припускатися відповідних помилок, якщо вона сумлінно ставиться до виконання своїх обов'язків. Відтак, в іншому випадку, рішення вважається ухваленим внаслідок недбалства. Щодо навмисного наміру на допущення відповідної помилки у такому випадку, – його у судді немає, або, принаймні, він не є очевидним.

Добросовісна суддівська помилка має місце у тому випадку, коли суд припустився помилки, сумлінно виконуючи свої обов'язки. Вона може засновуватись на некоректній оцінці фактів у справі, або неправильному, наприклад, під кутом зору вищої інстанції, хоча й вмотивованому застосуванні правових норм.

Дискусійність у питанні закріплення і, відповідно, реалізації відповідальності за допущені суддями помилки при розгляді справ, пов'язана із тим, що попри той факт, що діяльність судді є особливо відповідальною, а, відтак, вимагає від нього добросовісних дій, можливість застосування до судді заходів відповідальності за помилки, допущені під час ухвалення судового рішення, містить ризики для незалежного і безстороннього вирішення суддями справ. Частина науковців у зв'язку з цим вважає, що закріплена за такі випадки юридична відповідальність може викликати у судді певний страх, що матиме наслідком нерішучість дій, а результатом – перешкоди при ухваленні судового рішення. Натомість закріплення такої відповідальності є необхідним, правильним з точки зору покладених на суддів (взяття ними на себе при прийнятті рішення про проходження всіх етапів на шляху отримання статусу «суддя») функцій. Положення про один з різновидів такої відповідальності – дисциплінарну, закріплено у розділі VI Закону України від 05.08.2018 р. «Про судоустрій і статус суддів» [4], а дисциплінарні стягнення у вигляді попередження, догани (з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця), суворої догани (з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців), тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя (з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді), переведення судді до суду нижчого рівня та звільнення судді з посади, закріплені ст. 109 цього закону. Доволі детальне врегулювання питань притягнення до дисциплінарної відповідальності цим законом

(вказівка про необхідність врахування низки фактів та обставин (характер дисциплінарного проступку, його наслідки, особистості судді, ступеню його вини, наявності чи відсутності інших дисциплінарних стягнень тощо; необхідність урахування принципу пропорційності) під час обрання виду дисциплінарного стягнення слід оцінити позитивно, адже відсутні посилання (прямі чи бланкетні) до інших законодавчих актів, що значно спрощує як сприйняття, так і тлумачення відповідних норм.

Крім дисциплінарної відповідальності законодавством передбачена й можливість притягнення до інших різновидів юридичної відповідальності.

Кримінальна відповідальність передбачена Кримінальним кодексом України, а саме ст. 375 : «Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови» [5]. Додатковим факультативним об'єктом можуть виступати честь та гідність особи, її здоров'я та недоторканність, майнові блага. Проте саме до кримінальної відповідальності судді будуть притягнуті у разі доведення прямого умислу – винесення завідома незаконного рішення.

Що ж стосується адміністративної відповідальності, то серед усіх видів відповідальності суддів вона є найбільш невизначеною та колізійною. На теоретичному рівні такий вид відповідальності аналізується більшістю науковців, проте можна стверджувати, що в Україні практика адміністративної відповідальності суддів абсолютно не сформована. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» також не містить обмежень щодо визнання суддів відповідальними за здійснені ними правопорушення, тобто адміністративна відповідальність суддів має загальний характер. Тому адміністративне провадження щодо судді здійснюється за стандартними правилами.

Отже, суддівські помилки у рішеннях як певні реалії були та будуть завжди, адже має місце «суб'єктивний», «людський» фактор. Інше питання, що прагнути слід до такої динаміки у співвідношенні різних видів рішень, в яких має місце судова помилка, як значне зменшення кількості свавільних суддівських рішень та судових рішень, ухвалених внаслідок недбалості. Звичайно бажаним є і значне зменшення кількості рішень, де наявна добросовісна суддівська помилка, які характеризуються меншим ступенем суспільної небезпеки хоча б з тієї причини, що в них відсутній намір, навмисність щодо ухвалення незаконного рішення. Якщо розглядати означену проблематику з точки зору функцій, яку виконує відповідальність, то на зменшення кількості перших двох різновидів судових рішень із помилками спрямована каральна функція, яка найбільш яскраво представлена фактом закріплення адміністративної та кримінальної відповідальності. Норма про відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду закріплена на законодавчому рівні, а сама ст. 1176 Цивільного кодексу України. Згідно п.1 ст.1176 шкода, завдана фізичній особі внаслідок її незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування запобіжного заходу, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт, відшкодовується державою у повному обсязі незалежно від вини посадових і службових осіб органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду.

Література

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с
2. Куйбіда Р., Серeda М. Дисциплінарна відповідальність суддів в Україні: проблеми законодавства і практики / Куйбіда Р., Серeda М. – К.: ФОП Москаленко О.М., 2013.
3. Про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція від 1950р. Дата оновлення 05.10.2013р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004. (Дата звернення 15.10.2019р.).

4. Про судоустрій та статус суддів : Закон України від 05.08.2018 р. № 2509-VIII. Дата оновлення 05.08.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>. (Дата звернення 15.10.2019р.).

5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001р. Дата оновлення 25.09.2019р. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (Дата звернення 15.10.2019р.).

6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р. Дата оновлення 26.09.2019р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. (Дата звернення 15.10.2019р.).

Вдосконалення правового регулювання інституту оголошення фізичної особи померлою в українському законодавстві

Комар А.Г., студент

Науковий керівник:

Щипанова О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Цивільне право України як галузь права складається з багатьох цивільно-правових інститутів. Науковці визначають це поняття як сукупність цивільно-правових норм, які регулюють відносно самостійну групу цивільних відносин [1, с. 14]. Тобто, завданням кожного цивільно-правового інституту є ефективне та чітке врегулювання певного виду усталених суспільних відносин.

Оголошення фізичної особи померлою, безумовно, також є цивільно-правовим інститутом. Це – комплексний міжгалузевий інститут, адже норми, що його складають, містяться одночасно в цивільному законодавстві, в цивільному процесуальному законодавстві, крім того, присутні вони і в адміністративному, житловому, сімейному, трудовому законодавстві тощо [2, с. 14]. Більш того, цей інститут одночасно можна вважати і юридичною конструкцією, адже він відображає структурні елементи певного юридичного явища [3, с. 226].

Норми інституту оголошення фізичної особи померлою визначають підстави й порядок визнання судом померлою фізичної особи, місце перебування якої невідоме протягом передбаченого законом строку.

Значення цього інституту та його місце в системі цивільного законодавства й становить актуальність даної роботи. Незважаючи на те, що з історичним розвитком науки цивільного права, зазначені правовідносини набули усталеного характеру, вважаємо, що національна доктрина повинна ставити собі на меті пошуки більш досконалих моделей, які будуть базуватися водночас і на історичному досвіді, і на стрімкому розвитку суспільства та держави в напрямку застосування передових технологій. Тим паче, слід враховувати останні події, пов'язані з військовим конфліктом на сході України. Станом на 17 жовтня 2019 року, за даними Служби безпеки України, зниклими безвісти на окупованому проросійськими бойовиками Донбасі вважаються 257 людей [4].

Наразі в доктрині українського цивільного права простежується певна прогалина, яка пов'язана з вивченням особливостей і природи матеріально-правової сторони питання. Переважна більшість праць стосується саме процесуального порядку оголошення фізичної особи померлою. Дослідженням цієї проблеми займалися такі вчені, як І. Дзера, Г. Шершеневич, Ю. Попов, І. Покровський, О. Любавський, В. Бобко, О. Шиманович, Д. Січко, Т. Лісніча, Д. Чечот та інші. Однак, зі стрімким розвитком та оновленням національного законодавства, на жаль, навіть фундаментальні доробки втрачають свою актуальність.

Метою написання статті є аналіз матеріальних та процесуальних аспектів оголошення фізичної особи померлою, а саме – підстав, правових наслідків та процесу доказування. У разі виявлення недоліків законодавчого врегулювання правовідносин, які складаються з цього приводу, будуть запропоновані можливі шляхи їх подолання.

Завданням інституту оголошення фізичної особи померлою є забезпечення прав фізичних і юридичних осіб, з якими зникла особа перебуває в тих чи інших правовідносинах. Значення цього завдання неможливо переоцінити, інакше заінтересовані суб'єкти цивільних правовідносин не зможуть реалізовувати власні майнові й особисті немайнові права, що пов'язані з відсутньою особою.

В процесі дослідження поставленої проблеми, безперечно, є важливим звернення до національного галузевого законодавства.

Статті 46, 47 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) регламентують підстави та правові наслідки оголошення особи померлою. Важливим є й закріплення у ст. 48 ЦК України правових наслідків, які виникають при появі фізичної особи, яку було оголошено померлою [5].

Як вже було зазначено, підстави оголошення фізичної особи померлою регламентовані ст. 46 ЦК України. Фактично, умова одна – відсутність відомостей про місце перебування особи у місці її постійного проживання. Проте значну роль відіграють строки такої відсутності. Законодавець наводить нам такий перелік:

- 1) протягом трьох років – загальний строк;
- 2) протягом шести місяців, якщо особа пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку;
- 3) протягом одного місяця після завершення роботи спеціальної комісії, утвореної внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (у випадку, якщо існує можливість вважати фізичну особу загиблою від певного нещасного випадку або інших обставин внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру);
- 4) після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій (якщо особа пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом). З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців.

Корчак Т. припускає, що запропонований законодавством підхід до умов оголошення фізичної особи померлою може бути доопрацьований в напрямку особливостей фізіологічного стану особи, яка оголошується померлою. Науковцем наводяться такі додаткові умови: 1) обставини зникнення фізичної особи; 2) психічний стан фізичної особи; 3) стан здоров'я фізичної особи [2, с. 15].

На нашу думку, перспектива вдосконалення чинного цивільного законодавства України в цьому напрямі є позитивною. Законодавцю не слід обмежуватися лише однією підставою, факт оголошення фізичної особи померлою необхідно диференційовано розглядати залежно від обставин її зникнення, з урахуванням психічного та фізіологічного стану здоров'я [2, с. 10].

Слушно було б зауважити, що вік особи, яка оголошується померлою, також має враховуватися при розгляді судом подібних справ. Насамперед, йдеться про людей похилого віку, які знаходяться в зоні підвищеного ризику. Старіння людини як біологічного виду спричиняє підвищену вразливість організму та, внаслідок, вірогідність настання смерті. Вважаємо, що зміст ст. 46 чинного ЦК України варто доповнити частиною, яка визначала б окремі підстави оголошення померлими осіб, які досягли пенсійного віку. Доцільним є зменшення строків відсутності відомостей про місце її перебування, після спливу яких таку особу можна було б оголосити померлою.

Крім того, при аналізі диспозиції ст. 46 ЦК України, з'ясувалося, що поняття «місце постійного проживання особи» потребує конкретизації. Наразі в законодавстві України відсутня його чітка регламентація. Власне, згідно ст. 29 ЦК України, місцем проживання фізичної особи є житло, в якому вона проживає постійно або тимчасово. Проте, навіть в цьому визначенні відсутні конкретні строки, за якими можна було б судити, постійно чи тимчасово особа проживає в тому чи іншому житлі.

Ст. 3 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» в колишніх редакціях регламентувала, що місце проживання – це адміністративно-територіальна одиниця, на території якої особа проживає строком понад шість місяців на рік. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо переведення садових і дачних будинків у жилі будинки та реєстрації в них місця проживання» № 1673-VII від 02.09.2014 з цього терміну були виключені будь-які строки. Вважаємо, що для підвищення ефективності застосування цивільно-правової норми, що міститься в ст. 46 ЦК України, необхідно встановити конкретні підстави у вигляді строків, за якими те чи інше житло можна буде вважати місцем постійного проживання фізичної особи.

Ст. 48 ЦК України встановлює правовий статус осіб, яких було оголошено померлими, при їх появі. ЦК України передбачає скасування рішення суду про оголошення особи померлою (ч. 1 ст. 48 ЦК України), а також право особи вимагати повернення свого майна (ч. 2 ст. 48 ЦК України) та, навіть, відшкодування вартості того самого майна у разі неможливості його повернення в натурі (ч. 3 ст. 48 ЦК України). Такий ретельний підхід до поновлення прав осіб, яких було оголошено померлими, демонструє нам позитивну динаміку розвитку національного законодавства.

Звісно, процедура оголошення фізичної особи померлою передбачена Цивільним процесуальним кодексом України (далі – ЦПК України), а саме – статтями 305-309 [6].

Варто відзначити, що положення чинного ЦПК України детально розкривають процедурні аспекти розгляду судом справ даної категорії. Безумовно позитивним є закріплення в ст. 306 ЦПК України обов'язковості зазначення в заяві про оголошення фізичної особи померлою мети, задля якої заявникові необхідно оголосити фізичну особу померлою. Тобто, заявник дійсно повинен бути заінтересованим, а його бажання – вмотивованим. Також в заяві про оголошення фізичної особи померлою обов'язково повинні бути зазначені обставини, що загрожували їй смертю або такі, що дають підстави припускати її загибель від певного нещасного випадку.

ЦПК України передбачає активну діяльність суду в процесі доказування – в тому випадку, коли заявник не надав достатніх доказів самостійно.

О. Шиманович відзначає, що необхідними доказами у цих справах є письмові докази (довідка про місце проживання особи; довідка з місця роботи особи; відповіді органів внутрішніх справ, військових частин, житлово-експлуатаційних організацій; довідки з адресних столів про відомості, які вони мають про відсутню особу) і показання свідків (родичів, друзів, співробітників, сусідів відсутньої особи) [7, с. 89–90]. Також науковець дає вказівку на предмет доказування у справах про оголошення фізичної особи померлою – до нього включаються такі факти:

- 1) встановлення місця проживання особи, стосовно якої порушено провадження у справі;
- 2) відсутність особи у цьому місці проживання;
- 3) день одержання останніх відомостей про відсутню особу у місці її проживання;
- 4) відсутність у місці проживання особи протягом трьох років з дня одержання останніх відомостей про місце її перебування;
- 5) обставини, що загрожували особі, яка пропала безвісті, смертю або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку;
- 6) день вірогідної смерті особи;
- 7) відсутність відомостей про місце перебування особи протягом шести місяців при наявності обставин, що загрожували особі смертю або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку;
- 8) день закінчення воєнних дій стосовно військовослужбовців або інших осіб, які пропали безвісті у зв'язку з воєнними діями;
- 9) неможливість встановлення місця знаходження даної особи;
- 10) вживання заявником заходів по розшуку особи [7, с. 90].

Вважаємо, що вказаний вище перелік доказів у справах щодо оголошення фізичної особи померлою можна доповнити. На даний час такими доказами також є матеріали кримінальних проваджень за фактами зникнення осіб, які вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ст. 115 Кримінального кодексу України (умисне вбивство).

До особливостей справ про оголошення фізичної особи померлою належить і те, що суд зобов'язаний розглядати їх в порядку окремого провадження (ч. 2 ст. 293 ЦПК України). Також законодавець закріплює у ч. 4 ст. 293 ЦПК України положення про те, що розгляд справ про оголошення фізичної особи померлою проводиться судом у складі одного судді і двох присяжних. Така специфіка процесу зумовлюється певними особливостями досліджуваної юридичної конструкції.

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що цивільні правовідносини не стоять на місці, і те, що на сучасному етапі вважається доцільним і актуальним, вже через декілька років може втратити свою юридичну доречність. Тому, на нашу думку, наука цивілістики повинна орієнтуватися як на ретроспективу, так і, навіть в більшому обсязі, на ідеї та погляди майбутнього. Запропоновані нами доповнення до законодавства стосуються розширення переліку підстав оголошення фізичної особи померлою, а також уточнення поняття «місце постійного проживання». Ці зміни направлені на вдосконалення правового регулювання інституту оголошення фізичної особи померлою з метою забезпечення його максимальної ефективності.

Література

1. Круглова О. О. Курс лекцій з дисципліни «Цивільне право». Дніпро : Видавець Біла К. О., 2017. 151 с.
2. Корчак Т. В. Цивільно-правові наслідки оголошення фізичної особи померлою за законодавством України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юридичних наук : 12.00.03. Харків, 2017. 23 с.
3. Корчак Т. В. Оголошення фізичної особи померлою як цивільно-правова конструкція. *Проблеми вдосконалення приватно-правових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав* : матеріали «круглого столу», присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова, м. Харків, 18 грудня 2015 р. Харків : Нац. Юрид. Ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2015. С. 226–229.
4. Зниклими безвісти на окупованому Донбасі вважаються 257 людей – СБУ *Радіо Свобода* : веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-donbas-propaly-bez-visty/30221895.html> (дата звернення: 19.10.2019).
5. Цивільний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 04.10.2019).
6. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 04.10.2019).
7. Шиманович О. Н. Процессуальные особенности рассмотрения судом дел о признании физического лица безвестно отсутствующим и объявлении его умершим. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия : Юридические науки*. 2010. № 1. URL: http://sn-law.cfuv.ru/wp-content/uploads/2016/12/12_shimanovich.pdf (дата звернення: 04.10.2019).
8. Кримінальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 05.10.2019).
9. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : Закон України від 11 грудня 2003 р. № 1382-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15> (дата звернення: 18.10.2019).
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо переведення садових і дачних будинків у жилі будинки та реєстрації в них місця проживання : Закон

Правовий статус нотаріуса як обов'язкового суб'єкта нотаріальних правовідносин

Крупенко К.Р., студентка магістратури

Науковий керівник:

Болокан І.В., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Актуальність дослідження проблематики правового статусу нотаріуса як одного з обов'язкових суб'єктів нотаріальних процесуальних правовідносин, обумовлена тим фактом, що діяльність нотаріусів, серед іншого, покликана на здійснення захисту прав фізичних та юридичних осіб, наприклад щодо посвідчення окремих різновидів цивільно-правових договорів, де сторони фіксують свої права та обов'язки, вказують заходи відповідальності у разі порушення умов договору, або, наприклад, щодо фіксації переходу прав власника. Значна роль нотаріусів і в частині сприяння реалізації наданих особі прав, коли вона, наприклад, за допомогою складення довіреності на вчинення певних дій доручає іншій особі їх здійснення, або надає право на їх здійснення тощо. Прикладів можна було б наводити й більше, але й наведені свідчать про важливість функцій, які держава доручає здійснювати нотаріальним органам та нотаріусам, а, отже, про актуальність дослідження питань особливостей правового статусу нотаріусів, тобто змісту цілої сукупності їхніх процесуальних прав та обов'язків.

Насамперед, зазначимо про ту роль, яка відводиться державою нотаріусам, і яку законодавець чітко акцентує вже у самій дефініції «нотаріат», наданій у спеціальному щодо відповідного суб'єкта законодавчому акті – Законі України «Про нотаріат» [1] (далі – Закон). У визначенні, наданому у ст. 1 цього Закону, йдеться про: 1) уповноваження з боку держави (покладення обов'язку); 2) про форми, в яких відповідна діяльність може здійснюватись (державні (відповідні контори, архіви) та приватні нотаріуси); 3) перелік окремих функцій, дій, які можуть здійснювати нотаріуси, які у визначенні сформульовано шляхом невичерпного переліку, а їх вичерпна деталізація надається вже у подальшому тексті Закону; 4) чітку вказівку на мету здійснення нотаріальних функцій – надання юридичної вірогідності посвідченим правам, фактам, що мають юридичне значення тощо.

Як вже зазначалось, коли мова йде про правовий статус того чи іншого суб'єкта, насамперед мається на увазі саме права та обов'язки цього суб'єкта. Зрозуміло, що посадові особи нотаріату при здійсненні своїх функціональних обов'язків мають користуватись певними правами і нести обов'язки, які відрізняються тим, що вони в тих чи інших правових ситуаціях, а також щодо відповідних осіб можуть мати різний характер та зміст. У зв'язку із цим постає питання про компетенцію нотаріальних органів, під якою зазвичай розуміють сукупність законодавчо закріплених прав і обов'язків (повноважень) нотаріальних органів та посадових осіб щодо здійснення покладених на них державою завдань та функцій.

Вказуючи на осіб, які наділяються правом вчиняти нотаріальні дії, законодавець встановлює низку обмежень, що зумовлює специфіку правового статусу того чи іншого суб'єкта. Так, наприклад, у ст.ст. 9, 55 Закону знаходимо положення, які чітко окреслюють територію, на якій має діяти суб'єкт, який вчиняє нотаріальні дії, адже в цих статтях йдеться про посвідчення правочинів про відчуження або заставу окремих об'єктів (житлові будинки, квартири, дачі, садові будинки, гаражі, земельні ділянки та інші об'єкти нерухомості), які вчиняються за місцем знаходження відповідного майна. У ст.ст. 60, 65 йдеться про особливості здійснення заходів щодо охорони спадкового майна нотаріусами безпосередньо або шляхом доручення нотаріусам чи посадовим особам органів місцевого самоврядування за місцезнаходженням цього майна. У ст. 66 спеціального врегулювання зазнали ситуації видання свідоцтв про право на спадщину нотаріусами, де окремо

вказується про те, що здійснюватись відповідні дії мають за місцем відкриття спадщини, тобто за місцем останнього місця проживання спадкодавця, а якщо воно невідоме, то за місцем знаходження його майна або основної частини (у ст. 1221 ЦК України встановлено й інші варіанти визначення місця відкриття спадщини). Подібні особливості знаходимо й в інших статтях Закону, наприклад у ст.ст. 70-73 щодо особливостей видачі свідоцтв про право власності у разі розподілу спільного майна подружжя, придбання з прилюдних торгів певних об'єктів нерухомості, яке здійснюється виключно за місцем знаходження відповідного майна; у ст. 85 – щодо прийняття нотаріусом у депозит грошових і цінних паперів, адже територія здійснення таких дій обмежена місцем виконання зобов'язання; у ст. 93, в якій йдеться про здійснення нотаріусом дій з прийняття чеків для пред'явлення до платежу та посвідчення несплати чеків лише за місцем знаходження платника; у ст. 103, в якій зазначається про альтернативні варіанти застосування норм у випадках наявності колізій між нормами вітчизняного нотаріального законодавства та нормами міжнародних договорів, та закріплено у цих випадках пріоритет у застосуванні правил міжнародних договорів, зміст яких може бути різним, в залежності від того, наприклад, з якою країною укладено той чи інший договір.

Загалом же слід констатувати, що процесуальні права нотаріуса є проявом здійснення лише чітко регламентованої поведінки, або, інакше кажучи, мають чітку межу – дозволена поведінка, які встановлені конкретними нормами спеціального законодавства, прикладом яких є нотаріальні процесуальні права нотаріуса, закріплені у ст.ст. 4, 16, ч. 2 ст. 51 Закону.

Що ж стосується обов'язків, зазначимо, що нотаріальні процесуальні обов'язки особи, що вчиняє нотаріальні дії, також уявляють конкретний встановлений у спеціальному законодавстві, тобто визначений державою, перелік заходів, які мають правоохоронний, правозабезпечувальний або правозахисний характер, які нотаріус зобов'язаний вжити. При цьому підставою для можливості здійснення цих заходів може бути як ініціатива особи, яка звертається за вчиненням відповідних дій (наприклад, заява фізичної чи юридичної особи), так і ініціатива нотаріуса (наприклад, у випадках встановлення ним ознак правопорушень). Саме поєднання прав та обов'язків відповідних суб'єктів у доктринальних джерелах йменують повноваженнями нотаріуса, які входять до визначеної законодавством нотаріальної процедури, а самі нотаріальні процесуальні обов'язки нотаріуса часто визначають як його зобов'язання перед особою, яка звернулася за вчиненням нотаріальних дій, та перед державою, яка наділила його відповідними повноваженнями [2, с. 215].

Закріплені у спеціальному законодавстві процесуальні права та обов'язки нотаріуса можуть поширюватися на осіб, які уповноважені державою на вчинення нотаріальних дій. Мова йде, наприклад, про посадових осіб органів місцевого самоврядування, консульських установ, дипломатичних представництв, посадових осіб, які перелічені у ст. 40 Закону, натомість, враховуючи обмежений обсяг делегованих їм повноважень, Закон в окремих статтях чітко зазначає на відповідний обсяг прав та обов'язків цих суб'єктів, які (норми у статтях Закону) побудовані імперативним способом та шляхом вичерпного переліку. Щодо уповноважених на вчинення нотаріальних дій посадових осіб органів місцевого самоврядування, посадових осіб, перелічених у ст. 40 Закону, комплекс їхніх процесуальних прав та обов'язків порівняно із нотаріусами є звуженим, що є логічним, адже виконання ними нотаріальної функції не є їх основним напрямом діяльності, відтак вони не можуть здійснювати низку дій, наприклад, не можуть призначати експертизу, застосовувати норми іноземного права тощо [3].

Отже, нотаріус як обов'язковий суб'єкт нотаріальних правовідносин має особливий статус. Реалізація прав та виконання обов'язків нотаріусами є реалізацією принципу сприяння громадянам у здійсненні їхніх прав і захисті законних інтересів. З огляду на завдання нотаріату, і, зокрема, виходячи з того, що нотаріальна діяльність полягає у нотаріальному посвідченні відповідних прав, фактів з метою запобігання можливим

негативним наслідкам, слід схвально оцінити вже здійснені дії щодо вдосконалення нормативного врегулювання статусу відповідних суб'єктів, та вказати на необхідність подальшого руху у цьому позитивному напрямі.

Література

1. Про нотаріат : Закон України від 01.10.2008 р. (із змінами) № 614-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 39. Ст. 3.
2. Фурса С. Я., Фурса Є. І. Нотаріат в Україні. Теорія і практика : навч. посіб. Київ : А.С.К., 2001. 976 с.
3. Суб'єкти нотаріальних процесуальних правовідносин, їх правовий статус, процесуальні права та обов'язки. URL: https://pidruchniki.com/1420041744295/pravo/subyekti_notarialnih_protseesualnih_pravovidnosin_pravoviy_status_protseesualni_prava_obovyazki (дата звернення: 25.10.2019).

Правове регулювання діяльності політичних партій в Узбекистані

Лукашева А.С., студентка

Науковий керівник:

Удовика Л.Г., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Становлення партійної системи в Україні нерозривно пов'язане із здобуттям незалежності та розвитком суверенної держави. Його початком можна вважати перехід від однопартійності до багатопартійності, який було здійснено в останні роки існування СРСР. Також, слід зазначити, що Україна прагне до вступу у ЄС, а партії – це один із тих механізмів, що може це забезпечити. Тобто, чим ефективнішою буде діяльність політичних партій, тим ближче Україна наближається до вступу у європейський правовий простір.

Щоб з'ясувати стан розвитку партійної системи, у першу чергу необхідно дослідити правове регулювання діяльності політичних партій у порівнянні з іншими країнами. Республіка Узбекистан також перебувала у складі СРСР та майже одночасно здобула незалежність, а саме: 31 серпня 1991 року. У контексті зазначеного дослідження, на увагу заслуговує правове регулювання діяльності політичних партій Республіки Узбекистан у порівнянні з Україною.

Метою даної роботи є аналіз правового регулювання діяльності політичних партій в Узбекистані.

Дослідженню правового регулювання діяльності політичних партій в Узбекистані присвячені роботи таких науковців як К. Рабімова, С. Саїдова, С.Н. Бердикулова, Т.С. Мухтарової та інших які формують методологічне підґрунтя дослідження.

Сучасний політичний досвід України свідчить, що Україна – демократична держава, а існування сучасної демократії неможливе без залучення в її механізми політичних партій. Україна має багатопартійну систему, і на 1 січня 2019 року в Україні офіційно зареєстровані 352 політичні партії, активними з них є близько 20, це свідчить про те, що партії виражають інтереси різних верств населення. Натомість Республіка Узбекистан не є багатопартійною країною. У цій країні зареєстровано лише п'ять політичних партій. Тобто, Україна у цьому плані є більш розвинутою країною.

Необхідно зазначити, що політичний режим Узбекистану наближений до тоталітарного. Про наявність такого режиму свідчить те, що діючою партією є Народно-демократична партія Узбекистану, а це колишня Комуністична партія, яка має досить вагомий вплив у парламенті Узбекистану. В Україні ж у 2015 році Комуністична партія України була заборонена.

Аналіз законодавства про політичні партії свідчить про те, що правове регулювання діяльності політичних партій в Узбекистані здійснюється на основі

Конституції Республіки Узбекистан, законів «Про політичні партії», «Про фінансування політичних партій». Так, у Конституції Республіки Узбекистан від 08.12.1992 року встановлено, що громадяни цієї держави мають право об'єднуватися у політичні партії. Політичні партії висловлюють політичну волю різних соціальних верств і груп і через своїх обраних демократичним шляхом представників беруть участь у формуванні державної влади [1]. У Конституції України ст.36 встановлюється, що громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Політичні партії в Україні сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах. [2]. Тобто, Конституції цих двох країн встановлюють правові засади формування політичних партій, хоча під різними формулюваннями.

У Конституції Республіки Узбекистан також зазначається, що забороняється створення і діяльність політичних партій, що мають за мету насильницьку зміну конституційного ладу, які виступають проти суверенітету, цілісності і безпеки республіки, конституційних прав і свобод її громадян, що пропагують війну, соціальну, національну, расову та релігійну ворожнечу, які зазіхають на здоров'я і моральність народу, а також політичних партій за національною та релігійною ознаками [1]. Щодо України, то обмеження щодо створення і діяльності політичних партій, –регулюється не Конституцією, а законом «Про політичні партії в Україні». Суттєвою відмінністю з цього питання є те, що в Україні заборонена пропаганда комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їх символіки [3].

Закон Республіки Узбекистан «Про політичні партії» від 26.12.1996 року № 337-I є програмним документом, що регулює діяльність існуючих політичних партій, порядок їх реєстрації. Згідно зі ст.1 Закону політичною партією є добровільне об'єднання громадян Республіки Узбекистан, утворене на основі спільності поглядів, інтересів і цілей, що прагне до здійснення політичної волі певної частини суспільства у формуванні органів державної влади і яка бере участь через своїх представників в управлінні державними і громадськими справами. Громадянин Республіки Узбекистан одночасно може бути членом тільки однієї політичної партії. Реєструються політичні партії в Міністерстві юстиції Республіки Узбекистан [4]. Щодо значення поняття «політичні партії в Україні», то поняття схожі. Реєструються політичні партії в Україні також Міністерством юстиції, але порядок реєстрації визначений спеціальним ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань».

Також у законі «Про політичні партії» Узбекистану, а саме у ст.4 передбачається, що Президент Республіки Узбекистан, будучи гарантом дотримання прав і свобод усіх громадян республіки, зобов'язаний призупинити або припинити своє членство або участь у політичному партії на термін виконання президентських повноважень. Тому що будучи президентом, він у великій мірі буде просувати інтереси саме своєї партії і тому, щоб уникнути цього, передбачене таке формулювання статті. Крім цього, ст.4 цього закону передбачено хто не може бути членами політичних партій, а саме: це судді; прокурори і слідчі прокуратури; співробітники органів внутрішніх справ, служби державної безпеки; військовослужбовці; громадяни іноземних держав та особи без громадянства [4]. Те саме зазначене і в ЗУ «Про політичні партії в Україні», окрім того що в Україні членами політичних партій не можуть бути: працівники органів доходів і зборів; персонал Державної кримінально-виконавчої служби України; працівники Національного антикорупційного бюро України; державні службовці у випадках, передбачених Законом України «Про державну службу» та члени Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. [3].

Відповідно до ст.6 закону «Про громадські об'єднання в Республіці Узбекистан» від 15.02.1991 року № 223-XII політична партія повинна мати своїми членами не менше

двадцяти тисяч чоловік, що проживають в не менше восьми територіальних суб'єктах (областях), включаючи Республіку Каракалпакстан і місто Ташкент [5]. Щодо України, то рішення про створення політичної партії має бути підтримано підписами не менше десяти тисяч громадян України, які відповідно до Конституції України мають право голосу на виборах, зібраними не менш як у двох третинах районів не менш як двох третин областей України, міст Києва і Севастополя та не менш як у двох третинах районів Автономної Республіки Крим (передбачено ЗУ «Про політичні партії в Україні») [3].

В Україні фінансування політичних партій регулюється окремими розділами ЗУ «Про політичні партії в Україні», а не окремим законом на відміну від Узбекистану. Таким законом є «Про фінансування політичних партій» Республіки Узбекистан від 30.04.2004 року № 617-ІІ. Існує чотири способи фінансування політичних партій – 1) вступні та членські внески, якщо їх сплата передбачена статутом політичної партії; 2) доходи, отримані від підприємницької діяльності відповідно до законодавства; 3) кошти Державного бюджету Республіки Узбекистан, які виділяються відповідно до цього Закону; 4) пожертвування юридичних осіб і громадян Республіки Узбекистан, які здійснюються відповідно до цього Закону [6]. В Україні надання фінансової підтримки політичним партіям здійснюється у формі: 1) внесків на підтримку партій (внеском на підтримку політичної партії є грошові кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги, позики (кредити), нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального або негрошового характеру); та 2) державного фінансування статутної діяльності політичних партій. [3]. Таким чином в Узбекистані та в Україні фінансування політичних партій здійснюється однаково.

Відповідно до вищезгаданого необхідно зазначити, що у порівнянні з Україною, Узбекистан має низку проблем у правовому регулюванні діяльності політичних партій. Такими проблемами є:

1) Республіка Узбекистан має невелику кількість партій. Досвід західних систем свідчить про те, що велика кількість партій сприяє зміцненню громадянської активності в суспільстві і спрямована на те, щоб були представлені всі верстви населення. В Україні ж зареєстровано більше 350 партій, активними з них є близько 20 партій.

2) політичний режим Узбекистану наближений до тоталітарного, а це негативно впливає на розвиток політичних партій в країні. Україна – правова держава з усіма ознаками демократії.

3) діючою партією в Узбекистані є Народно-демократична партія Узбекистану, а це колишня Комуністична партія. Хоча наявність комуністичних партій в країні заперечують світовому досвіду. В Україні ж у 2015 році Комуністична партія України була заборонена через декомунізацію і заборону на пропаганду комуністичних ідей.

4) законодавство Республіки Узбекистан потребує вдосконалення. Адже політична партія може вважатися політичною силою тільки тоді, коли йде в ногу з часом та здатна відповідати жорстким вимогам сучасності. А законодавство, яке регулює діяльність політичних партій розвивається в руслі координат, заданих у роки вже минулого століття та в істотній мірі носить імітаційний характер, тобто немає розвитку парламентського середовища та по суті прогресу у цій сфері за останні майже три десятки років. Законодавство України щодо регулювання діяльності політичних партій є достатньо врегульованим, постійно вносяться зміни та доповнення до законів.

5) в Узбекистані відсутня конструктивна конкуренція, а отже і немає сильної опозиції, адже зареєстровано лише п'ять політичних партій. Натомість в Україні партії перебувають в опозиції, а опозиція – це дієвий інститут політичної системи в становленні сучасної європейської країни.

Література

1. Конституция Республики Узбекистан: Закон Республики Узбекистан от 08.12.1992. URL: <http://lex.uz/docs/35869>

2. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
3. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2365-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>
4. О политических партиях: Закон Республики Узбекистан от 26.12.1996 г. № 337-І. URL: <http://www.lex.uz/acts/57033>
5. Об общественных объединениях в Республике Узбекистан: Закон Республики Узбекистан от 15.02.1991 року № 223-ХІІ. URL: <http://lex.uz/acts/111827>
6. О финансировании политических партий: Закон Республики Узбекистан от 30.04.2004 г. № 617-ІІ. URL: <http://www.lex.uz/docs/168377>

Правові підстави застосування спеціальних засобів для забезпечення громадського порядку працівниками Національної поліції України

Мельничук М.І., студентка

Науковий керівник:

*Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України
Запорізький національний університет*

На сьогоднішній день у світі, зокрема і в Україні, досить актуальною є проблема припинення порушень громадського порядку при проведенні масових заходів. Свого піку ця проблема досягла в останнє десятиліття незалежності в Україні, в період становлення демократичного ладу.

В умовах глобалізації народ частіше реагує на проблемні питання правового характеру, де суспільство починає виражати свої думки, своє незадоволення певною ситуацією, що часто переходять в акти мітингування біля державних установ. Отже з цього виникає необхідність виокремити певні правові засади застосування працівниками Національної поліції України спеціальних засобів під час забезпечення громадського порядку та громадської безпеки.

Триваючий процес реформувань в системі органів внутрішніх справ України конкретизував деякі аспекти застосування спеціальних засобів поліцейськими України. Дані зміни законодавцем закріплено в чинному Законі України “Про Національну поліцію”, що є значним позитивним змінням у порівнянні із Законом України “Про міліцію”, який втратив чинність. Останнім, в свою чергу, узагальнювались випадки, в яких працівник міліції має право застосувати спеціальні засоби під час забезпечення громадського порядку. Так, відповідно до ст. 14 Закону України “Про міліцію” працівниками застосовувались наручники, гумові кийки, засоби зв’язування, сльозоточиві речовини, світлозвукові пристрої відволікаючої дії, пристрої для відкриття приміщень і примусової зупинки транспорту, водомети, бронемашини та інші спеціальні і транспортні засоби, а також службові собаки [1].

З огляду на Закон України “Про Національну поліцію” спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин [2].

Водночас, у Законі України “Про Національну поліцію” значно розширюється перелік спеціальних засобів, які поліцейський має право застосовувати під час забезпечення громадського порядку та громадської безпеки. Зокрема, до поліцейських спеціальних засобів відносяться кайданки та інші засоби обмеження рухомості; гумові та пластикові кийки; засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії; засоби

примусової зупинки транспорту; пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої; спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби; пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії; засоби акустичного та мікрохвильового впливу; водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби; пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії; засоби, споряджені безпечними димоутворювальними препаратами; службові собаки та службові коні [2].

Конкретизування тактичних аспектів застосування спеціальних засобів працівниками Національної поліції України полягає у закріпленні в чинному Законі України “Про Національну поліцію” загальних правил застосування спеціальних засобів. Наприклад, кайданки та інші засоби обмеження рухомості застосовуються до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення та чинить опір поліцейському або намагається втекти; під час затримання особи; під час конвоювання (доставляння) затриманого або заарештованого; якщо особа своїми небезпечними діями може завдати шкоду собі і оточуючим; у випадку проведення процесуальних дій з особами у випадках, коли вони можуть створити реальну небезпеку оточуючим або собі.

Застосування гумових та пластикових кийків передбачено під час відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об’єкт, що перебуває під охороною; затримання особи, яка вчинила правопорушення і чинить злісну непокору законній вимозі поліцейського; припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень [3, с. 35].

Засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії, застосовуються для відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об’єкт, що перебуває під охороною; припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень.

Призначення засобів примусової зупинки транспорту полягає у застосуванні для примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського щодо зупинки транспортного засобу, або якщо дії водія транспортного засобу створюють загрозу життю чи здоров’ю людини.

Пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень застосовуються у випадку затримання особи; звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні. З метою відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об’єкт, що перебуває під охороною; відбиття нападу тварини, що загрожує життю і здоров’ю особи чи поліцейського поліцейськими застосовуються електрошокові пристрої контактної та контактної-дистанційної дії [3, с. 36].

Водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби застосовуються для припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень; відбиття групового нападу, що загрожує життю та здоров’ю людей; примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського зупинитися; затримання озброєної особи, яка підозрюється у вчиненні злочину.

Під час патрулювання; переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення застосовуються службові собаки та службові коні. Варто зазначити, що службовими собаками є собаки, які пройшли відповідний курс дресирування, визнані придатними для службового користування і перебувають у штатах підрозділів службового собаківництва. Право застосування службових собак надається працівникам поліції, які несуть з ними службу. Службові собаки застосовуються на довгому та короткому повідках, без повідка, в наморднику і без нього, виходячи з конкретної ситуації, що склалася [3, с. 37].

Підводячи підсумки, необхідно зазначити, що питання застосування спеціальних засобів працівниками Національної поліції України під час забезпечення громадського порядку та громадської безпеки залишається вкрай актуальним на сьогодні. Особливо це стосується правових засад застосування працівниками Національної поліції України

спеціальних засобів під час забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, а саме аналізу нормативно-правових актів України, якими визначається сутність спеціальних засобів, їх перелік та загальні правила застосування.

Аналіз переліку спеціальних засобів, які були на озброєнні у працівників міліції, та переліку спеціальних засобів, які перебувають на озброєнні у працівників Національної поліції України, показав, що останній більш повний та сучасний. Так, наприклад, були додані спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби, засоби акустичного та мікрохвильового впливу, засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами.

Також варто зосередити увагу на тому, що саме ці спеціальні засоби є основними, але тактика та методика їх застосування наразі офіційно ще не визначена. Тому у подальших наукових розробках необхідно приділити увагу застосуванню на практиці вищевказаних спеціальних засобів під час забезпечення громадського порядку та громадської безпеки. Також виникає необхідність досліджувати вказане питання у зв'язку із змінами в законодавстві, що супроводжуються триваючими реформаціями в системі органів внутрішніх справ України. Адже, головним та основним завданням кожного працівника Національної поліції України є забезпечення громадської безпеки та громадського порядку.

Література

1. Про міліцію: Закон України від 20.12.1990. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
3. Тактико-спеціальна та психологічна підготовка працівників ОВС в системі службової підготовки: методичні рекомендації / В.Р. Булачек, Ю.Р. Йосипів, М.В. Моргун та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 158 с.

Використання юридичних чат-ботів в правовій спеціальності

Михайліченко В.О., студентка

Науковий керівник:

Гаджиєва Ш.Н., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Сучасним вектором залучення інформаційних технологій в юридичний бізнес стає переорієнтація на надання юридичних послуг за допомогою найсучасніших спеціальних програмних інструментів, як в деякій їх частині, так і в повній мірі. Інструментом, що стає все більш популярним і поширеним, є так звані боти – спеціальні комп'ютерні програми, які діють в межах відведеного для них простору видимості (веб-сайту чи месенджера) за наперед визначеним лінійним чи нелінійним сценарієм з метою надання їх користувачам різноманітних послуг.

Дослідженням цього питання займалися такі науковці як А.О. Костенко, О.А. Баранов, М.В. Карчевський, І.М. Городиський, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova та інші.

Чат-бот – це програма, головна мета якої автоматизувати процес надання послуг користувачеві завдяки використанню штучного інтелекту. Чат-бот поділяють за призначенням на предметні області, в яких повинен розумітися чат-бот. Даний програмний продукт повинен бути компетентним у необхідній предметній області. Основною сферою застосування даної програми є онлайн спілкування, саме тому даний сервіс найкраще зарекомендував себе саме в соціальних мережах (Facebook Messenger, Telegram тощо). Ще один вид даної системи базується на встановленні покрокового виконання типу: «Меню вибору опції» – ... – «Отримання результату» [1].

Першим комунікативним ботом вважається програма Eliza, написана Дж. Вейценбаумом ще 1966 року. Вона могла пародіювати вимову психотерапевта, перефразовуючи фрази, які їй писали. У 1972 році з'явився відомий жартівник Parry, що міг імітувати мову параноїдального шизофреніка. Втім, усе були лише алгоритми.

Найбільш знаною програмою з використанням штучного інтелекту можна вважати A.L.I.C.E., що була розроблена у 1995 році. Це – перший чат-бот, який зміг обробляти *природну* мову співрозмовника, вчитися та, використовуючи евристичні шаблони, вести повноцінну розмову.

Проте першим ботом, який дійсно перевернув споживацьке мислення в 2010 році, стала Siri від Apple Corp. Голосовий помічник, який допомагав, розважав, вчив і навіть рятував життя людям у всьому світі. Згодом до нього приєдналися колеги по цеху Google Now, Alexa та Cortana.

У 2015 році почалася епоха чат-ботів для месенджерів, коли Telegram відкрив свою платформу для створення чат-ботів. За допомогою відкритого API та детально прописаної документації до нього Telegram і на сьогодні залишається одним із лідерів серед платформ для чат-ботів, поступаючись лише Facebook Messenger. Проте їх наздоганяють вже інші гравці: Viber, Slack, Skype та інші [2].

В юридичній сфері чимало досить шаблонних процесів, які засновані на певних процедурах і алгоритмах, тому їх можна автоматизувати. Це дозволить підвищити ефективність роботи юридичної компанії, бізнесу, а також дозволить зробити юридичні послуги більш доступними для користувачів. Адже в результаті, рутинну роботу виконуватиме не юрист з погодинною оплатою, а комп'ютер, що заощадить гроші і час клієнта без шкоди в якості сервісу [3].

Одним із перших і найбільш відомим юридичним ботом лишається сервіс DoNotPay. Сервіс, розроблений 18-річним Джошуа Браудером, допомагає підготувати заяву про апеляцію на штраф за порушення паркування в Лондоні. Складаючи заяву за лічені хвилини, бот виявився поза конкуренцією у порівнянні з дорогими англійськими юристами і за перші півроку допоміг оскаржити понад 160 тисяч штрафів. Сьогодні бот, окрім Великої Британії, працює також у семи великих містах США.

На сьогодні прикладів використання юридичних чат-ботів багато. Їх функціонал дуже широкий – пошук інформації в державних реєстрах, надання юридичних консультацій, підготовка юридичних документів, оплата штрафів і зборів та багато іншого. На світовому юридичному ринку працюють і більш просунуті автоматичні системи, які шукають юридичні ризики в контрактах (LawGeex, ThoughtRiver, Legal Robot), роблять юридичний аналіз контракту (Seal, Luminance, Kira Systems), роблять інтелектуальний пошук по судовій практиці і законодавству (Judicata, Casetext, ROSS Intelligence) або допомагають з реєстрації інтелектуальної власності (TrademarkNow, PatentBot).

В Україні, беззаперечно, найвідомішими юридичними ботами є OpenDataBot та PatentBot [4].

Використання чат-ботів та будь-яких інших автоматизованих систем доцільне там, де є велика кількість однотипних запитів і потреба заощадити час юристів. Як правило, це масові юридичні продукти, що потрібні багатьом верствам людей: сфера сімейного права, спадкового права, адміністративні правопорушення та послуги тощо.

Корпоративний сектор юридичних послуг наразі не потребує використання чат-ботів в таких обсягах, але тут є потреба в автоматизації документообігу – як юридичного, так і бухгалтерського.

Також боти здатні оптимізувати значний перелік внутрішніх адміністративних процесів юридичної фірми, які наразі лежать на секретарях та юридичних асистентах. Тож в майбутньому, завітавши до офісу юридичної фірми, будьте готові побачити замість привітної посмішки секретаря термінал самообслуговування.

Найбільший же потенціал використання ботів – це державний сектор. Адже саме державні органи мають найбільше однотипних запитів від громадян. Починаючи від отримання довідок, подачі заяв і реєстрації актів та закінчуючи розглядом спорів у типових ситуаціях – все це може бути повністю автоматизоване. Уже зараз штучний інтелект використовується в суді Шанхая (206 System), а роботизоване прийняття судових рішень планується до запуску в Естонії [2].

Отже, проаналізувавши все вищезазначене, можна сказати, що впровадження чат-боту позитивно вплине на роботу майже будь-якої юридичної спеціальності, покращивши як економічні показники, так і якість сервісу. Найбільший же потенціал використання ботів – це державний сектор. Адже саме державні органи мають найбільше шаблонних запитів від громадян. Починаючи від отримання довідок, подачі заяв і реєстрації актів та закінчуючи розглядом спорів у типових ситуаціях – все це може бути повністю автоматизоване.

Література

1. Чат-бот як система інтелектуальної взаємодії. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fitki/all-fitki-2018/paper/download/4847/4269> (дата звернення: 20.09.2019)
2. Рушити з місця. URL: <http://jurist.ua/?article/1785> (дата звернення: 20.09.2019)
3. Як зареєструвати торговельну марку без юриста. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fitki/all-fitki-2018/paper/download/4847/4269> (дата звернення: 20.09.2019)
4. Legal Tech. Боти vs юристи. URL: <https://evris.law/uk/statija-legal-tech-boti-vs-juristi/> (дата звернення: 20.09.2019)

Основні проблеми правового регулювання штучного інтелекту

Михайліченко В.О., студентка

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

В умовах всеосяжного розповсюдження інформаційно-комунікаційних технологій, розвинуті країни світу та європейський простір, зокрема, стикнулися з ймовірною необхідністю запровадження правового регулювання суспільних відносин, які виникають за участю «розумних» пристроїв, здатних виконувати складні операції та вирішувати інтелектуальні задачі. Реалізація стратегічного курсу України на інтеграцію до ЄС та зобов'язання щодо гармонізації вітчизняного законодавства із законодавством ЄС обумовлює науковий інтерес до вивчення проблем правового регулювання штучного інтелекту за законодавством ЄС.

Дослідженням цього питання займалися такі науковці як Д.Д. Позова, М.В. Карчевський, І.М. Городиський, О.А. Баранов, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, І.М. Ашихмін, Ю.М. Сидорчук та інші.

Науковець І.М. Городиський зазначає, що з технологічним розвитком активізувалося і питання становлення правового регулювання. В наш час, на необхідності такого регулювання діяльності з розробки та використання штучного інтелекту ведуть мову не тільки правники. Так, засновник корпорацій «Tesla» та «Space X» Ілон Маск в одному з виступів зазначив: «Штучний інтелект є тим рідкісним випадком, коли я вважаю, що ми повинні бути проактивними у питаннях регулювання, а не ретроактивними після настання певних фактів. Тому, що я вважаю, що якщо ми будемо діяти ретроактивно в питаннях регулювання штучного інтелекту, то може бути запізно» [1].

М.В. Карчевський вважає, що проблема правового регулювання розвитку штучного інтелекту стосується доцільності заборони (обмеження) наукових розробок у даній сфері. Розуміючи небезпеки некерованого розвитку штучного інтелекту деякі вчені наполягають на забороні відповідних досліджень та контролі за поширенням технологій настільки суворим як в атомній енергетиці. Інші вчені кажуть про неможливість зупинити розвиток технологій. Заборона досліджень в сфері штучного інтелекту принципово не може стати дієвою. На відміну від досліджень в сфері ядерної зброї, розробка систем автономного озброєння в разі дешевше, отже є більш доступною. З розвитком інформаційних технологій дана діяльність ставатиме ще доступнішою, а отримані зразки зброї – ще більш небезпечними. В таких умовах законодавча заборона розробки автономної зброї приведе до ситуації, коли органи безпеки та правопорядку будуть оснащені на порядок гірше ніж злочинці, терористичні організації тощо [2].

Ю.М. Сидорчук зазначає, що інститут інженерів електротехніки та електроніки (IEEE) у 2016 році підготував документ «Бачення пріоритетів благополуччя людини зі штучним інтелектом і автономними системами» з метою використання потенціалу штучного інтелекту і автономних систем в повній мірі. У цьому документі в розділі «Право» зазначається, що розробка, проектування та розподіл штучного інтелекту повинні повністю відповідати чинному міжнародному та національному праву. Тому постає багато проблем для правових систем щодо регулювання дієздатності, індивідуальних прав і свобод на глобальному, національному та місцевому рівнях [3].

Д.Д. Позова вважає, що розробка певних європейських правових стандартів відносно робототехніки і штучного інтелекту сприятиме розвитку відповідної галузі та забезпечить дотримання прав людини при формуванні нових суспільних відносин за участю автономних пристроїв [4].

Збереження можливості контролювати суспільні процеси потребуватиме від людства створення ефективної системи юстиції для роботів. З отриманням роботами статусу суб'єкта права виникнуть нові сфери юстиції. Крім традиційної юстиції можна буде казати про появу двох нових видів, умовно назовемо їх «змішана юстиція» та «юстиція штучного інтелекту». До змішаної юстиції будуть відноситися форми вирішення правових спорів між фізичними, юридичними особами, суспільством та роботами. До юстиції штучного інтелекту будуть відноситися форми вирішення правових спорів між роботами. Крім цього функціонування даної системи юстиції буде забезпечувати протидію роботам, що представляють загрозу для соціального розвитку та стабільності [2].

Отже, проаналізувавши все вищезазначене, можна сказати, що перше питання правового регулювання соціалізації штучного інтелекту стосується стратегічної проблеми заборони або регулювання штучного інтелекту. Друге питання пов'язане з тим як забезпечити нормативно-правове використання штучного інтелекту. Третє, в свою чергу, пов'язане з організацією виконання норм, що регулюють використання штучного інтелекту. На жаль, наразі Україна відстає у багатьох напрямках розвитку, а саме: практично у всіх галузях економіки; у частині виконання державою своїх функцій, перш за все правоохоронної; взагалі у функціонуванні державного механізму. Відтак, розробка штучного інтелекту та середовища, у якому буде функціонувати штучний інтелект, як суб'єкт, у нас перебуває на початковій стадії своєї розробки та становлення.

Література

1. Городиський І.М. Тенденції розвитку правового регулювання штучного інтелекту в Європейському Союзі: збірник матеріалів II-ї Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 17 листопада 2017 р.). Львів. 2017. 318 с.
2. Карчевський М.В. Правове регулювання соціалізації штучного інтелекту. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. Науково-теоретичний журнал*. 2017. С. 99-08.

3. Сидорчук Ю.М. Філософсько-правові проблеми використання штучного інтелекту. *Право і суспільство*. 2017. С. 16-19.
4. Позова Д.Д. Перспективи правового регулювання штучного інтелекту за законодавством ЄС. *Часопис цивілістики*. 2017. № 27. С. 116-120.

Участь громадянського суспільства у здійсненні демократичного цивільного контролю в Україні

Мірошниченко С.С., студент магістратури

Науковий керівник :

Кушнір С.М., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Одним з найбільш контраверсійних для України є питання громадського контролю в системі національної безпеки України та демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони.

Статтею 36 Конституції України громадянам надається право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей [1].

Формою здійснення громадського демократичного контролю є систематична участь населення у публічних дискусіях, загальнонаціональних обговореннях проблем безпеки, у відкритих парламентських слуханнях з питань функціонування збройних сил; виступи громадян із законодавчими ініціативами (через суб'єктів права законодавчої ініціативи) та інше.

З прийняттям закону «Про національну безпеку України» громадяни, які беруть участь у демократичному цивільному контролі, отримали певні механізми та можливості для його проведення над Збройними Силами, але сфера громадського контролю дещо обмежена. Як і раніше, громадським об'єднанням дозволено брати участь у дискусіях, відкритих парламентських слуханнях з питань діяльності і розвитку сектору безпеки і оборони.

На жаль, законом України «Про національну безпеку України» не передбачено участь у проведенні подібних дискусій під час засідань профільних урядових комітетів Кабінету Міністрів України. Цей механізм завжди був ключовим у вирішенні нагальних питань соціального захисту військовослужбовців, членів їхніх сімей та протидії зловживанням в секторі безпеки і оборони на рівні виконавчої гілки влади.

Громадський контроль, згідно ст. 10 закону, не передбачає можливості для громадських об'єднань знайомитись з умовами служби, життя і побуту військовослужбовців у військових частинах, де, як відомо, існує ризик порушення прав людини [2].

Разом з тим, законодавець не передбачив створення громадських рад в секторі безпеки і оборони. Чи означає це, що існування громадських рад в Міністерстві оборони, СБУ інших структурах буде нівельовано? Громадські ради в секторі безпеки і оборони були важливим механізмом демократичного цивільного контролю та вирішували актуальні речі соціального захисту військовослужбовців, членів їх сімей та інші питання громадського контролю. Створення громадської ради в секторі оборони могло б сприяти процесу своєчасного реагування на сучасні виклики України [3].

Тому на сьогоднішній день залишається констатувати те, що наявна в Україні процедура вироблення державної політики в сфері національної безпеки та оборони поки не забезпечує достатнього залучення громадського суспільства у цей процес. І подальший розвиток демократичного цивільного контролю в Україні та вдосконалення законодавства

у відповідній сфері мають забезпечити вирішення головних проблем, що зумовили виникнення такої ситуації.

Література

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018р. № 2469-VIII. Дата оновлення: 21.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 02.11.2019).
3. Поляков Л.І. До питання ефективності й системності демократичного цивільного контролю над військовими в Україні. Київ : Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння, 2017. 44с.

Нормативно-правовий захист ВІЛ-позитивних дітей

Напха І.С., студент

Науковий керівник:

Щипанова О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Питання захисту прав дітей у всьому світі є пріоритетним завданням багатьох країн. Одним із способів його досягнення є створення ефективного законодавства з захисту прав хворих дітей в тому числі ВІЛ-інфікованих, які потребують більш ретельного підходу щодо забезпечення та захисту їх прав.

Питання правового регулювання захисту прав ВІЛ-позитивних дітей і охорони громадського здоров'я досліджували такі вчені як: В. Скуратівський, Т. Семігіна, О. Балакірева, Н. Жилка, О. Карпенко та ін. Всі вони відзначали необхідність вдосконалення нормативної бази, а також акцентували увагу на необхідності підвищення ефективності механізму виконання уже діючих норм законодавства з захисту ВІЛ-інфікованих дітей в Україні.

Аналіз проблеми слід розпочати з того, що за статистичними даними лише за 2015 рік в Україні зареєстровано 3358 нових випадків зараження ВІЛ інфекцією дітей. Велика кількість випадків зараження ВІЛ інфекцією дитини відбувається пеританатальним способом, тобто від матері до дитини.

Нажаль, досить часто у зв'язку з відсутністю необхідного лікування, навіть при наявності в матері не ВІЛ інфекції, а венеричної хвороби – може привезти до тяжких патологій різного характеру. Однак, при достатньому лікуванні наслідків можна уникнути. Аби запобігти поширенню СНІДу потрібно приймати препарати антиретровірусної терапії кілька раз на день у визначені години [1].

Згідно статистичних даних ООН завдяки тому, що вагітні жінки, хворі на СНІД, вживали антиретровірусні препарати до 2010 року, немовлят народилось на 20 відсотків менше з ВІЛ діагнозом, а вже до 2015 року на 50 відсотків менше. В деяких країнах вже в даний час було прийняте рішення ввести кримінальну відповідальність за ухилення від лікування ВІЛ хвороби, (Республіка Узбекистан, Катар), в даний час планують запровадити на законодавчому рівні такі країни як Казахстан, Росія, Білорусь.

Проте такий підхід є суперечливим, оскільки з однієї сторони примусове лікування дає жінці надію на народження здорового немовляти, а з іншого боку, це порушує права людини, адже містить дискримінаційний характер. На жаль, не можливо точно встановити зараження ВІЛ-інфекцією відбулось через неналежне лікування або через ускладнення під час пологів, й важко встановити наскільки особа дотримувалась графіку лікування.

Згідно з Конвенцією ООН про права дитини, вважається що особа до 16 років не може нести кримінальне покарання, крім випадків, відповідальність за особливо тяжкі злочини настає з 14 років [2]. В ст. 130 Кримінального кодексу України в «Зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби» зазначається, що

суб'єктом злочину є особа, котрій виповнилося 16 років. Проте на даний момент, враховуючи факт зниження віку вступу у статеві зносини, фактично суб'єктом злочину може бути неповнолітня особа, навіть молодша 14 років. Наприклад, в США за схожі злочини осуджували навіть 12 річних дітей [3]. Звісно, потрібно брати до уваги той факт, що 13 чи 14 років – це достатньо ранній вік для усвідомлення всієї повноти вчинених дій, проте законодавство повинно звернути увагу на факт, що фактично ВІЛ-позитивні діти, особливо серед мало захищених верст населення, можуть передавати ВІЛ-інфекцію серед свого оточення.

Наступний аспект, який слід висвітлити при вирішенні питання посилення ефективності правового захисту ВІЛ-позитивних дітей – це уникнення їх соціальної дискримінації. Чинне законодавство забороняє розповсюдження інформації про ВІЛ-статус особи, ст. 132 Кримінального кодексу України «Розголошення відомостей про проведення медичного огляду для виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби» [4], стосується розголошення інформації, пов'язаної з виконанням службових або професійних обов'язків. В той же час, не має нормативного акту, в котрому чітко було б передбачено відповідальність у разі дискримінації на підставі наявності у особи ВІЛ інфекції, особливо, якщо дискримінація стосується дітей.

Хоча згідно з Законом України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» від 16.11.2000 р. ВІЛ – позитивні діти відносяться до категорії дітей-інвалідів [5], проте відмінність все-таки є, наприклад, жодній дитині в жодній країні не буде заборонено в'їзд на територію іншої країни, на відміну від ВІЛ-інфікованих дітей. Також слід зазначити, що ВІЛ-позитивні діти при належному вихованні та догляді не несуть жодної загрози іншим дітям їх відмінність від звичайних дітей полягає лише в тому, що дитина, яка є носієм ВІЛ-інфекції, потребує більш ретельного захисту від інфекцій, ніж звичайні діти [6].

Нажаль, коли оточення дізнається, що дитина хвора на ВІЛ, то батьки здорових дітей намагаються обмежити їх спілкування з ВІЛ-інфікованими, цим дітям відмовляють у наданні місця в дитячому садку, в санаторно-лікувальному закладі, тощо.

Отже, вважаємо за доцільним ввести кримінальну відповідальність за дії, та бездіяльність, що містить дискримінаційний характер щодо ВІЛ-інфікованих дітей. Нажаль, зараз важко оцінити доцільність і ефективність посилення кримінальної відповідальності за зараження ВІЛ, оскільки в законодавстві Франції, Італії, Іспанії кримінальної відповідальності не передбачається (окрім випадків ціле направлено зараження іншої особи). Так, у Франції взагалі відповідальність за зараження ВІЛ передбачається адміністративним законодавством й віднесено до проступків [7].

Проте, якщо в Європі не має обмеження щодо туризму ВІЛ-інфікованих осіб (хоча у наданні громадянства або посвідки на постійне місце проживання може бути відмовлено у разі наявності ВІЛ-діагнозу в цієї особи), то наприклад, в США навіть в'їзд до країни особам з ВІЛ-захворюванням заборонено, що містить в собі ознаки дискримінаційного характеру.

Саме тому, для реалізації конституційно проголошених прав і свобод в Україні у сфері захисту суспільства від небезпечного захворювання ВІЛ, необхідною умовою є створення системи правових гарантій, які будуть чітко прописані в законодавстві і в нормативних актах. А також забезпечення їх дотримання, виконання і реалізацію на державному рівні, зокрема, і через використання кримінально-правових засобів. Через те, що загроза зараження ВІЛ/СНІДом дітей є проблемою суспільства будь-якої держави, в тому числі і України. Адже діти, не в повній мірі можуть розуміти реальну загрозу хвороби для себе і свого оточення. Саме тому, боротьба з цією хворобою є настільки важкою як у медичному, так і в правовому полі.

Література

1. Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунодефіциту (СНІД) та соціальний захист населення: Закон України від 23.12.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

2. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989.
3. Burnham W. Introduction to the Law and Legal System of the United States. 5th ed. St. Paul, MN : West, 2011. 735 p.
4. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
5. Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам: Закон України від 16.11.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
7. 4 причини, чому треба відкрити ВІЛ-статус коханий людині. *Антиснід-США в Україні (AHF Ukraine)*. 2019. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2019/08/12/237813/>.

Корупційні ризики у діяльності Національної поліції

Павленко Є.А., студент магістратури

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Стабільне та ефективне функціонування органів Національної поліції України є необхідною умовою захисту конституційного ладу, забезпечення законності і правопорядку, дотримання прав і свобод людини та громадянина. Від ефективності діяльності Національної поліції України значною мірою залежить успішність реалізації національних інтересів та стабільність суспільного розвитку. Діяльність органів Національної поліції України спрямована на збереження балансу між потребами внутрішньої дисципліни органу, від якого багато в чому залежить публічна безпека, з одного боку, та охороною основних прав людини, з іншого.

Одним із ключових питань у сфері протидії корупції є дослідження особливостей функціонування суб'єктів протидії корупції (в тому числі заходи спрямовані на усунення корупційних ризиків під час проходження служби в органах Національної поліції), на що справедливо звертають увагу у своїх працях такі вітчизняні вчені, як С.М. Алфьоров, О.М. Бандурка, М.Ю. Бездольний, О.В. Джафарова, І.А. Дьомін, Д.Г. Заброда, В.А. Завгородній, Д.І. Йосифович, М.І. Мельник, Є.В. Невмержицький, О.М. Охотнікова, О.Я. Прохоренко, С.С. Рогульський, С.С. Серьогін, М.М. Тищенко, О.В. Ткаченко, Р.М. Тучак, С.О. Шатрава, І. І. Яцків та ін.

До завдань запобігання корупції в діяльності органів Національної поліції віднесено: 1) створення сприятливих умов для чесного і законного виконання посадовими особами Національної поліції своїх службових обов'язків і несприятливих умов для зловживання ними своїми службовими повноваженнями; 2) створення рівного, належного та ефективного механізму прийняття на службу в органи Національної поліції; 3) запобігання корупції в органах Національної поліції як однієї із складових національної ідеї подолання цього негативного явища; 4) гармонізація національного законодавства з нормами міжнародних договорів, учасницею яких є Україна, щодо запобігання проявам корупції в цілому та органах Національної поліції зокрема; 5) здійснення комплексу інформаційно-культурних заходів для ознайомлення громадськості із заходами щодо запобігання корупції в органах Національної поліції; 6) мінімізація корупційних ризиків в діяльності Національної поліції.

На сучасному етапі в Україні відповідно до «Положення про Управління запобігання корупції та проведення люстрації Міністерства внутрішніх справ України», затвердженого наказом МВС України від 22 грудня 2015 року, функціонує Управління запобігання корупції та проведення люстрації Міністерства внутрішніх справ України, до основних функцій якого належать завдання: 1) розроблення антикорупційної програми для апарату МВС та здійснення контролю за станом її виконання апаратом МВС та ЦОБВ; 2) виявлення

ризиків вчинення корупційних правопорушень в діяльності посадових і службових осіб апарату МВС та внесення керівництву пропозицій щодо їх усунення; 3) контроль за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки серед співробітників апарату МВС; здійснення моніторингу способу життя службових осіб апарату МВС, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище та які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, перелік яких затверджується Національним агентством; здійснення заходів з виявлення конфлікту інтересів в апараті МВС, сприяння його врегулюванню; проведення спеціальних перевірок стосовно осіб, які претендують на зайняття посад пов'язаних з високим рівнем корупційних ризиків в апараті МВС, перелік яких затверджується Національним агентством та порядок проведення яких визначено Законом України «Про запобігання корупції» та за дорученням Міністра внутрішніх справ у проведенні таких заходів в ЦОВВ тощо

Як цілком справедливо зазначає С. Шатрава, варто виокремити основні корупційні ризики під час проходження служби в органах Національної поліції та запропонувати заходи на їх реагування:

- 1) привілейоване чи завідомо упереджене ставлення до окремих працівників поліції;
- 2) застосування репресивних заходів впливу (переведення, атестація, зміна умов праці тощо) до викривачів фактів корупції;
- 3) приховування корупційної поведінки підлеглих;
- 4) провокування підлеглих з боку керівника на корупційні дії;
- 5) зговір працівників щодо здійснення корупційних дій;
- 6) приймання керівником або пропонування підлеглими подарунків або послуг;
- 7) лобіювання та просування по службі окремих співробітників [2, с. 52–53].

Таким чином, дослідження форм запобігання та виявлення корупції у діяльності Національної поліції України є актуальною та доцільною для подальшого розвитку нашої держави як демократичної, правової, соціальної, в якій правоохоронні органи виконують сумлінно ті завдання, які встановлені для них у чинному законодавстві для забезпечення прав і свобод людини і громадянина, при цьому вчинення корупційних правопорушень в діяльності посадових і службових осіб апарату МВС мінімізується.

Слід акцентувати увагу на тому, що для мінімізації корупційних ризиків прийнято ряд важливих документів, серед яких:

- Антикоруційна програма НПУ на 2019-2021 роки, затверджена Наказом НПУ від 05.11.2018 № 246;
- Наказ НПУ від 05.12.2018 № 1126 «Про проведення оцінки корупційних ризиків у діяльності Національної поліції України»;
- «Положення про комісію з оцінки корупційних ризиків та моніторингу», затверджене наказом НПУ від 22.02.2017 № 150.

Проте, не зважаючи на той факт, що проводиться відповідна робота в площині запобігання корупційним ризикам в діяльності НПУ, і досі залишаються відкритими для вирішення питання вдосконалення системи й механізму запобігання корупції в діяльності органів Національної поліції України, питання приведення національного адміністративного законодавства у цій сфері у відповідність до європейських вимог та стандартів.

Слід підтримати позицію С. Шатрави, який акцентує увагу на тому, що основними напрямками запобігання корупції в органах Національної поліції, що містять най-більшу кількість корупційних ризиків є:

- 1) підбір, підготовки кадрів та проходження служби в органах Національної поліції;
- 2) надання адміністративних послуг посадовими особами Національної поліції;
- 3) здійснення юрисдикційних та контрольно-наглядових повноважень органами Національної поліції.

Література

1. Шатрава С. О. Теорія і практика запобігання корупції в органах Національної поліції України: адміністративно-правове дослідження : монографія. Харків: Діса плюс, 2016. 439 с.
2. Сурай І. Кадрові служби органів державної влади в контексті модернізації законодавства України про державну службу. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 2 (25). С. 267–277.

Актуальні проблеми публічно-правового регулювання рекламної діяльності в Україні

Перерва С.А., студентка

Науковий керівник

Курінний Є.В., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Рекламна діяльність, яка здійснюється без чітко відпрацьованих механізмів регулювання рекламного ринку та належного нормативно-правового забезпечення, стає небезпечним інструментом поширення не якісної інформації, яка вводить в оману споживачів та пропаганди серед населення, значно перенасичує інформаційний простір і призводить до безлічі інших несприятливих політичних, економічних, соціальних та етичних наслідків. Тому питання забезпечення належного публічно-правового регулювання рекламної діяльності в Україні є особливо актуальним.

На сьогоднішній день проблема вдосконалення українського законодавства, що регулює відносини в сфері реклами та рекламної діяльності, досі потребує поглибленого комплексного вивчення, зокрема, також необхідно вивчати та аналізувати зміст законів та підзаконних актів, що безпосередньо визначають механізм здійснення регулювання рекламних відносин в Україні.

Закон України «Про рекламу» визначає рекламу як «інформацію про особу чи товар, що розповсюджена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформулювати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару».

Таке визначення є не дуже вдалим, тому що в ньому не згадується про одну з головних рис реклами її комерційне спрямування, тобто отримання прибутку рекламодавцем. Таким чином, можемо говорити про дві основні цілі, які має на меті рекламне звернення – проміжну, це інформування споживачів та кінцеву – отримання прибутку роботодавцем.

На мій погляд, законодавцю необхідно обов'язково зазначити як проміжну, так і кінцеву мету реклами, це дасть змогу значно зменшити кількість порушень в рекламній сфері [1].

Також можна зазначити, ще одну проблему ЗУ «Про рекламу», що пов'язана з термінологією у визначенні прихованої реклами. Прихована реклама в Україні, відповідно до ст. 9 згаданого Закону, є забороненою. Законодавство трактує приховану рекламу як інформацію про особу чи товар у програмі, передачі, публікації, якщо така інформація слугує рекламним цілям і може вводити в оману осіб щодо дійсної мети таких програм, передач, публікацій [2].

Наведене визначення важко назвати точним та вичерпним. По-перше, воно фактично ототожнює приховану рекламу з недобросовісною рекламою. По-друге, не бере до уваги приховану рекламу у формі Product Placement, тобто представлення торгової марки у художньому творі (фільмі, серіалі, тощо), без супровідної інформації та будь-яких коментарів.

Наприклад, значним недоліком зазначеного закону є ч. 4ст. 22, відповідно до якого дозволяється спонсорство теле-, радіопередач, театральних-концертних, спортивних та

інших заходів з використанням знаків для товарів та послуг, під якими випускаються алкогольні напої [2]. Фактично цією нормою законодавець легітимізував приховану рекламу алкогольних напоїв. Як наслідок, безліч телепередач, ефіри спортивних новин на сьогоднішній день спонсоруються відомими алкогольними компаніями. Безумовно, все це веде до надзвичайно несприятливих соціальних наслідків.

Щодо аналізу змісту «Типових правил розміщення зовнішньої реклами», що затверджені Постановою КМУ від 29.12.2003 р. № 2067, дає змогу нам виділити як позитивні, так і негативні аспекти цього нормативно-правового акту[3].

Так, беззаперечними здобутками є уніфікація правил розміщення зовнішньої реклами та значне скорочення переліку документів, які необхідно подати для одержання дозволу на розміщення зовнішньої реклами.

Проте, на мій погляд, існує й ряд недоліків, серед яких подовження максимального терміну розгляду заявки на розміщення зовнішньої реклами з 10 до 15 днів, також неоднозначним є пункт про скасування дозволу на розміщення реклами у разі невикористання місця розташування рекламного засобу безперервно протягом шести місяців [4].

Виходячи з вищезазначеного, необхідно окремо зупинитися на основній проблемі всієї вітчизняної системи публічного регулювання рекламної діяльності, а саме на значній невизначеності меж повноважень державних органів, що займаються публічно-правовим регулюванням рекламного ринку. Така невизначеність бере свій початок саме з недосконалої нормативно-правової бази. Перелік державних органів із коротким описом сфер їх повноважень щодо рекламного ринку наведено в ч. 1ст. 26 ЗУ «Про рекламу». Серед семи державних інституцій жодна не має комплексних повноважень для повноцінного, системного здійснення функцій регулювання та контролю учасників рекламному ринку.

До того ж така кількість державних установ, які здійснюють регулювання ринку реклами, є занадто великою, це ще більше ускладнює відповідні процеси державного контролю.

Зважаючи на те, що загальносвітові тенденції свідчать про поступову інтеграцію різноманітних засобів маркетингової комунікації, ми вважаємо за доцільне створення центрального органу державної влади, сфера компетенції якого не обмежувалась б лише рекламним ринком, але й поширювалась на інші ринки маркетингової взаємодії.

Пропоновані зміни дозволять значно спростити складну систему органів, що займаються регулюванням рекламної діяльності, зменшити ступінь невизначеності в відносинах, пов'язаних з регулюванням рекламного ринку. Зазначимо, що запропоновані заходи необхідно втілювати в життя якнайшвидше, адже, як ми вже пересвідчилися, останні дослідження українського рекламного ринку засвідчили негативну динаміку його розвитку.

Вітчизняне нормативно-правове забезпечення рекламної діяльності має багато недоліків і потребує значного вдосконалення. Необхідно здійснити уточнення термінології, що використовується в законодавстві, переглянути й деталізувати механізм регулювання рекламного ринку відповідними державними органами. Система публічного управління рекламним ринком та іншими видами ринків маркетингової комунікації на сьогодні є занадто заплутаною та бюрократизованою. Основними проблемами є розпливчатість меж повноважень окремих державних органів в сфері регулювання реклами, значна обмеженість адміністративного впливу на порушника рекламного законодавства, відсутність єдиного органу, на які покладалися б широкі та виключні повноваження щодо регулювання українського рекламного ринку. Отже, необхідна побудова нової цілісної, чітко визначеної системи органів регулювання реклами, заснування центрального органу державної влади. Успішний розвиток українського рекламного ринку можливий лише за умов проведення чітких системних, реформ, направлених на його демократизацію.

Література

1. Про телебачення та радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 р. № 3759-XII. Дата оновлення : 24.11.2018. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3759-12> (дата звернення: 07.11.2019).
2. Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 р. № 3253-IV. Дата оновлення : 26.07.2018. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80/page2> (дата звернення: 07.11.2019).
3. Про затвердження Типових правил розміщення зовнішньої реклами: Постанова Кабінету Міністрів від 29 грудня 2003 р. № 2067 Дата оновлення : 05.04.2017. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2067-2003-%D0%BF> (дата звернення: 07.11.2019).
4. Про затвердження Порядку накладання штрафів за порушення законодавства про рекламу: Постанова Кабінету Міністрів від 26.05.2004р. №693 Дата оновлення: 04.10.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/693-2004-%D0%BF> (дата звернення: 07.11.2019).

Переваги електронного суду над документарним судочинством

Прилепський В.М., студент

Науковий керівник:

Омельянчик С.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Судова система України виконує важливі соціальні функції з відправлення правосуддя в Україні, захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина. При чому реалізація цих функцій відбувається не тільки процесуальним шляхом, а й через організаційно-управлінські відносини.

Все вказане тісно пов'язане з документообігом як важливою складовою процесуальної та внутрішньої організаційної діяльності судової системи. Тож і не дивно, що з метою своєчасного і об'єктивного відправлення, опрацювання, реєстрації документів та контролю за їх виконанням у судах із дотриманням нормативної процедури, а також з метою полегшення процесу відправлення самого судочинства Україна поступово переходить у сферу електронного документообігу. Адже очевидно, що документарне судочинство не в змозі забезпечити ефективний обіг матеріалів справи для розгляду у розумні строки.

Теоретичну основу дослідження становлять концепції Г. Асєєва, В. Бездрабко, В. Горового, С. Кулешова, Н. Кушнарєнко, О. Матвієнко, Л. Філіпової, Г. Швецової-Водки, Т. Кузнецової, О. Шевченко та ін.

Існує безліч причин чому у сучасному світі документарне судочинство більше не може вважатися ефективним. В рамках цієї роботи ми назвемо та охарактеризуємо лише деякі з них.

1. Значні часові витрати.

Очевидно, що подання документів у паперовому вигляді потребує значних кадрових, матеріальних, а також часових витрат. Наприклад, адвокат супроводжує спір клієнта, що проходить у суді іншої області. Обмін документами між судом та учасниками процесу поштою – не завжди надійний і оперативний. Відповідно, для одержання інформації про стан цієї справи адвокату доводиться щоразу їздити до суду іншої області, чекати в черзі до канцелярії, аби подати документи особисто чи ознайомитися з певними матеріалами справи.

До того ж електронна система судочинства дасть змогу уникнути пропущення строку позовної давності за рахунок можливого надіслання документа в останню хвилину строку з огляду на такі часові витрати.

2. Відсутність оперативного доступу учасників процесу до матеріалів справи.

Часто виникають ситуації, коли учаснику процесу терміново необхідно одержати доступ до певного документа, що перебуває в матеріалах справи. Для цього учасник повинен написати клопотання про ознайомлення з матеріалами справи, вистояти в черзі до канцелярії для його подання, а також узгодити дату можливого ознайомлення, яку досить часто можуть відкласти на декілька днів. Електронне судочинство дасть змогу учасникам процесу своєчасно мати доступ до процесуальних документів провадження в зручний час.

3. Затягування процесу.

Затягується судовий процес і через тривале передання матеріалів справи з одного суду до іншого, зокрема, внаслідок витребування документів, передання до іншої інстанції тощо. Також поширеною причиною перенесення судового засідання є необхідність ознайомлення сторін з матеріалами справи, оскільки, наприклад, під час процесу має бути надано додаткові докази. Таким чином, якщо функціонуватиме єдина комплексна електронна система, де будуть зберігатися всі матеріали справи, це дасть змогу:

а) суддям оперативно одержувати доступ до матеріалів справи, що перебувають в іншому суді;

б) сторонам та іншим учасникам процесу знайомитися з матеріалами справи онлайн, що має посприяти зменшенню підстав для перенесення судового засідання.

4. Необхідність засвідчення копій документів.

Законодавством передбачено, що особа, яка надає копії документів до суду, має поставити: відмітку про засвідчення копії документа зі словами «Згідно з оригіналом», назвою посади, особистим підписом особи, що засвідчує копію; ініціали й прізвище; дату засвідчення копії та проставити нижче реквізит «підпис» [1].

Наприклад, своєю ухвалою господарський суд міста Києва повернув позовну заяву, оскільки не всі документи було належно засвідчено. А саме: не на кожному аркуші доданих документів до позовної заяви зазначено посаду, прізвище й ініціали особи, яка засвідчує подані документи, та дати їх засвідчення. При цьому дату засвідчення документа не зазначено на жодному доданому документі [2].

Таким чином, можна зробити висновок, що електронна система судочинства має низку переваг для судового процесу. Зокрема, це: економія часу суддів та інших учасників процесу, економія матеріальних витрат судів у зв'язку з витратами на надсилання документів учасникам процесу та утримання кадрових ресурсів учасників процесу, подання до суду позовних заяв та інших документів в електронному вигляді з використанням електронного підпису, можливість надання онлайн-консультацій і проведення онлайн-засідань, спрощений обмін інформацією та судовими документами через визначену електронну адресу, доступність і відкритість правосуддя, усунення корумпованості в судах з огляду на відкритість і доступність до документів провадження.

Літератури

1. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів ДСТУ 4163-2003 : затв. наказом Держспоживстандарту України від 07.04.2003 р. № 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0055609-03> (дата звернення: 07.10.2019).

2. Ухвала господарського суду міста Києва від 22.06.2015 р. в справі № 910/15620/15. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/V099753> (дата звернення: 07.10.2019).

Адаптація норм законодавства України в сфері митної політики до європейського та міжнародного законодавства

Проданчук О.С., студентка

Науковий керівник:

Єрмоленко Д.О., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Визначивши і проголосивши пріоритетним напрямом зовнішньої політики інтеграцію до Європейського Союзу, Україна, як і інші кандидати в члени ЄС, бере на себе зобов'язання щодо поступового приведення національного законодавства у відповідність до існуючого в Європейському Союзі.

При цьому адаптація національного законодавства України до законодавства ЄС, СОТ та міжнародних норм має здійснюватися з огляду на національні інтереси України, особливості української національної правової системи, економічні та соціальні умови українського суспільства.

При розгляді питання про важливість правового регулювання зазначеної сфери слід мати на увазі й те, що ще більший ефект від зовнішньоекономічної діяльності буде тоді, коли національне законодавство України буде належним чином гармонізоване з міжнародно-правовою системою, а в ряді випадків – і з правовими системами тих держав, з якими ми перебуваємо в найтісніших відносинах. Саме у зв'язку з цим дуже гостро для нашої держави при вступі до Європейського Союзу постало питання гармонізації національного законодавства з тими міжнародно-правовими актами, на основі яких ця міжнародна структура діє.

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється за допомогою: законів України; передбачених в законах України актів тарифного і нетарифного регулювання, які видаються державними органами України в межах їх компетенції; економічних заходів оперативного регулювання (валютно-фінансового, кредитного та іншого) в межах законів України; рішень недержавних органів правління економікою, які приймаються за їх статутними документами в межах законів України; угод, що укладаються між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності і які не суперечать законам України [1].

Держаний вплив на економічну ситуацію в країні та на стан зовнішньої торгівлі здійснюється як заходами митно-тарифного регулювання, так і способами непрямого впливу на експортно-імпортні операції: економічні, адміністративні, правові, які отримали назву нетарифних методів регулювання зовнішньої торгівлі:

- митне регулювання (Митний Кодекс України, Закон України 19.09.2013 № 584-VII — Про митний тариф України тощо);
- валютне регулювання (Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII Про валюту і валютні операції);
- ліцензування та квотування зовнішньоекономічних операцій (Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»);
- введення спеціальних економічних зон (Закон «Про зовнішньоекономічну діяльність»);
- застосування спеціальних санкцій за порушення зовнішньоекономічної діяльності (Закон «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Митний Кодекс») [2].

Митно-тарифне регулювання – це найважливіший механізм державного регулювання ЗЕД. Митні відносини істотно впливають на характер міжнародних економічних відносин, а митна політика є могутнім інструментом регулювання зовнішньоекономічної діяльності і підтримки балансу інтересів країн світової спільноти.

Система правового регулювання митно-тарифних відносин створює правове поле, що дозволяє або, навпаки, перешкоджає реалізації економічних інтересів суб'єктів господарювання у сфері міжнародних економічних відносин.

Адаптація митного законодавства до законів ЄС має створити правову базу для майбутнього членства України в Митному союзі Європи. Адже повна відповідність правової національної митної системи законодавству ЄС, як уже зазначалося, є обов'язковою умовою для вступу до Європейського Союзу будь-якої країни- кандидата. Для вітчизняного митного законодавства це є найважливішим загальнонаціональним завданням у процесі здійснення правової реформи в Україні, успішне виконання якого можливе лише на засадах співпраці та взаємодії законодавчої й виконавчої гілок влади у підготовці й прийнятті нормативно-правових актів різного рівня.

Адаптування митного законодавства України відповідно до критеріїв ЄС може бути успішним за умови активної і злагодженої взаємодії всіх органів законодавчої, виконавчої й судової гілок влади, як того вимагають ці критерії. Це потребує наукових пошуків і впровадження в життя нових організаційних форм, які забезпечували б ґрунтовне вивчення і глибокий аналіз інтеграційних процесів, системне дослідження пріоритетних тенденцій розвитку національного митного законодавства на шляху до європейської інтеграції [3].

Основними напрямками розвитку митного законодавства, реалізація яких дозволить йому стати категорією правової держави відповідно до вимог Євроінтеграції, є забезпечення:

- соціальної справедливості у сфері управління митною справою;
- стабільності митного законодавства;
- загальновизнаних стандартів митної діяльності держави;
- вибору варіантів поведінки учасникам митних процесів;
- належного митного контролю.

Для гармонізації й уніфікації законодавства України з митних питань із загальноприйнятими у світовій практиці нормами, Міністерством економіки спільно з Державною митною службою України було розроблено Закон України від 22.12.05 № 3269-IV «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України». Цим законом митне законодавство України з питань митної оцінки та визначення країни походження товарів приведене у відповідність до положень угод ГАТТ/СОТ.

Зокрема, у згаданому Законі України враховано зауваження країн-членів робочої групи з питань вступу України до СОТ щодо визначення країни походження товару, а саме:

- застосування останніх операцій з переробки товару (кумулятивний принцип) та критерію зміни коду товару за товарною номенклатурою, та критерію адвалерної частки (стаття 2 (а) Угоди про правила визначення походження СОТ);
- визначення сертифікату походження товару в частині письмової заяви експортера (розділ II, Додаток II до Спеціального додатку К);
- розмежування преференційних та непреференційних правил визначення походження товарів (Угода про правила визначення походження СОТ);
- визначення країни походження упаковки, яка підлягає декларуванню окремо від товару (стаття 9 розділу 1 Спеціального додатку К);
- визначення країни походження приладів, запасних частин та інструментів, призначених для використання в машинах, пристроях, агрегатах або транспортних засобах (стаття 7 розділу 1 Спеціального додатку К) [4].

Окрім того, на виконання згаданого закону України Державною митною службою було розроблено Постанову Кабінету Міністрів України від 20.12.06 № 1765 «Про затвердження Порядку встановлення та застосування правила адвалерної частки та виробничих і технологічних операцій». Цією постановою затверджується перелік виробничих і технологічних операцій, за якими визначається країна походження товару. Варто зазначити, що цей перелік спирається на положення Додатків 9, 10 та 11 до розділу IV Регламенту Комісії (ЄЕС) від 02.07.93 № 2454/93, якими встановлено правила непреференційного походження товарів, що переміщуються через митний кордон країн

Європейського Союзу. До того ж згаданою урядовою постановою скасовується Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.02 № 2030 «Про Перелік виробничих і технологічних операцій для визначення критерію достатньої переробки товару та порядок його встановлення і застосування при визначенні країни походження товару».

Водночас першочерговим заходом в процесі адаптації законодавства України до законодавства країн-членів СОТ залишається приведення діючої товарної номенклатури Митного тарифу України, яка була розроблена на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів (ГС) версії 1996 р., у відповідність до нині діючої у світі версії ГС. Це пов'язано з тим, що застосування в Україні номенклатури, відмінної від загальноприйнятої в інших країнах світу, значно ускладнює процес контролю за здійсненням зовнішньоекономічних операцій, співставлення даних статистики зовнішньої торгівлі, практики застосування антидемпінгового законодавства України та ЄС, надання тарифних преференцій [5].

Адаптація митного законодавства України до визнаних міжнародних стандартів і норм відбувається досить повільно. На практиці ці норми й вимоги в Україні запроваджуються без офіційного приєднання до відповідних міжнародних конвенцій, прийнятих під егідою Ради митної співпраці (зараз – Всесвітня митна організація).

Приєднання до міжнародних конвенцій – один з обов'язкових критеріїв членства в ЄС. Підкреслимо, що майже всі заходи, передбачені цими конвенціями, так чи інакше спрямовані на спрощення митних процедур. Саме повне законодавче забезпечення, а також прозорість і простота процедур митного оформлення та контролю є ознаками сучасного митного законодавства розвинених європейських держав [6].

Література

1. Пашко П. Митна безпека України *Вісник. НАДУ при Президентові України*. 2006. № 2. С. 138–143.
2. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / за ред. А.А. Мазаракі. К.: КНТЕУ, 2003. 272 с.
3. Коломацька С.П. Зовнішньоекономічна діяльність в Україні: правове регулювання та гарантії здійснення. К.: Професіонал, 2004. 288 с.
4. Георгіаді Н.Г., Князь С.В. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Львів: Видавництво НУ “Львівська політехніка”, 2004. 196 с.
5. Киян Ф. Актуальні питання гармонізації українського митного законодавства із законодавством ЄС. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 1. С. 46–50.
6. Гребельник О.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2012. 696 с.

Посилення механізму захисту прав інвесторів у стартапах

Ралик О.М., студент

Науковий керівник:

Щипанова О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Захист прав інвесторів на території України є однією з найактуальніших проблем у питанні залучення іноземних інвестицій. Напівлегальні та нелегальні схеми дуже часто призводили до втрати інвестором вкладених коштів. Звісно, це призводило до погіршення привабливості України для інвестування.

У той же час українські стартапи є досить привабливими для іноземних інвесторів через високу кваліфікацію українських спеціалістів і, водночас, порівняно низьку вартість їх праці.

Все це призводить до великих ризиків для інвестора при інвестуванні в український стартап. У зв'язку з цим більша частина українських стартапів реєструється у закордонних юрисдикціях з кращим захистом інвестора, а в Україні створюється дочірня компанія, що призводить до втрати Україною доходів бюджету, оскільки прибуток, як правило, генерується за межами України.

Також перепони створював механізм формування (збільшення) статутного капіталу, оскільки кожний наступний етап інвестування потребував сірих схем, оскільки величина частки мала відповідати вартості вкладу в статутний капітал, що є неприпустимим для такого виду бізнесу, як стартап.

Метою даного дослідження є аналіз змін у законодавстві, які стосуються захисту прав інвесторів у юридичних особах-резидентах України.

Стартап – нещодавно створена компанія, що будує свій бізнес на основі інновацій або інноваційних технологій, не вийшла на ринок або почала на нього виходити і що володіє обмеженими ресурсами. Як правило, стартапи обирають організаційно-правову форму товариства з обмеженою відповідальністю, як таку, яка найбільше відповідає потребам підприємців.

17.06.2018 р. набрав чинності Закон України №2275-VIII «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (далі – Закон) [1]. Це дало додаткові можливості захисту прав інвесторів, а також нові можливості для залучення коштів підприємцями.

Цей Закон фактично є частиною гармонізації законодавства України та Європейського Союзу (далі – ЄС), оскільки Україна була чи не єдиною країною на європейському континенті, яка не мала окремого закону, який регулював би діяльність товариств з обмеженою відповідальністю.

Раніше правовий статус товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю регулювалась положеннями Закону України «Про господарські товариства» [2] та глави 4 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ). Багато з положень цього закону продовжують діяти і з новим Законом.

Захист прав інвесторів

Новий Закон надає неабиякі важелі контролю за діяльністю ТОВ зі сторони інвестора. Серед найважливіших можна виділити наступні:

Обмеження здійснення окремих видів правочинів

Відповідно до ст. 44 Закону, введено поняття «значного правочину», тобто правочину, вартість майна, робіт або послуг, що є його предметом, перевищує 50 відсотків вартості чистих активів товариства станом на кінець попереднього кварталу. Укладення такого правочину можливе лише за згоди загальних зборів учасників. При цьому законодавець передбачив, що якщо замість кількох правочинів товариство могло вчинити один значний правочин, то кожен із таких правочинів вважається значним.

Також ст. 45 Закону упорядковано поняття правочину, щодо якого є заінтересованість. Таким правочином є правочин, якщо він укладається товариством з будь-ким із таких осіб:

- 1) посадовою особою товариства або її афілійованою особою;
- 2) учасником, який одноосібно або спільно з афілійованими особами володіє часткою, що становить 20 відсотків статутного капіталу товариства, або його афілійованими особами;
- 3) юридичною особою, в якій будь-яка з осіб, передбачених пп. 1 і 2 цієї частини, є членом органу товариства;
- 4) іншою особою, визначеною статутом товариства.

Порядок надання згоди на вчинення таких правочинів може бути визначений у статуті товариства і такий порядок має бути затверджений одностайним рішенням. Але при цьому визначення цього порядку не є обов'язковим.

Відповідальність за порушення порядку проведення значних правочинів і правочинів, щодо яких є заінтересованість, несуть посадові особи товариства. Такі обмеження досить істотно впливають на можливість захисту своїх прав інвестором.

Зворотній бік таких нововведень полягає у тому, що контролюючі органи можуть визнати, наприклад, значні правочини нікчемними навіть у випадку, якщо у товариства лише один учасник, який є одночасно і його директором. Це створює додаткове адміністративне навантаження на невеликі торгові товариства, які не мають великої суми активів. Для таких товариств чи не кожний правочин може бути значним, тобто таким, для якого необхідне схвалення загальними зборами.

Частки у товаристві

Позитивним нововведенням Закону є відмежування реальної вартості часток у товаристві від номінальної. Відповідно до ст. 12 Закону, величина статутного капіталу Товариства визначається номінальною вартістю вкладів, а не реальною. Таким чином, наприклад, можливе таке розподілення часток у стартапі:

Учасник	Номінальна вартість частки, грн	Реальна вартість внеску в статутний капітал, грн	% частки
Інвестор	400,00	200 000,00	40,0
Підприємець 1	335,00	335,00	33,5
Підприємець 2	265,00	265,00	26,5
ВСЬОГО	1000	200 600,00	100

Тобто, підприємці можуть оцінити вартість своєї ідеї значно більше, ніж реальна вартість внесків у статутний капітал. Інвестор погодився на таку оцінку і вклав свої кошти з вартістю частки у 40%. Тобто, незважаючи на те, що інвестор вклав значно більше коштів, ніж підприємці, оперативний контроль за діяльністю товариства залишається у підприємців.

Корпоративний договір

Поняття корпоративного договору, введене в ст. 7 Закону, є новим поняттям українського законодавства. Такий договір визначає домовленості щодо узгодження дій для досягнення мети існування товариства. Також корпоративний договір може передбачати умови або порядок визначення умов, на яких учасник має право або зобов'язаний купити або продати частку у статутному капіталі (її частину), а також визначати випадки, коли таке право або обов'язок виникає. Таким чином, інвестор може бути захищений від недобросовісних дій інших учасників товариства умовами корпоративного договору.

Правові колізії Закону

З прийняттям нового Закону не обійшлося й без колізій. Наприклад, ст. 7 Закону встановлена можливість укладення корпоративного договору та визначені умови його недійсності. У ч. 6 даної статті визначено, що договір, укладений стороною корпоративного договору на порушення такого корпоративного договору, є нікчемним, якщо інша сторона за договором знала або мала знати про таке порушення. Відповідно до ч. 2 ст. 215 ЦКУ, недійсним є правочин, якщо його недійсність встановлена законом (нікчемний правочин). Однак у випадку вищезазначеної статті умови нікчемності правочину встановлені не чітко, що не дає змоги однозначно визначити деякі питання. Хто, кому та яким чином доводитиме, чи знала інша сторона за договором про порушення умов корпоративного договору? Чи мала вона про це знати? В який саме момент і ким договір буде визнаний таким, що «укладений на порушення корпоративного договору»? Очевидно, що така правова невизначеність в майбутньому може призвести до корпоративних конфліктів та судових спорів.

Інша колізія, введена ст. 8 Закону, якою передбачена довіреність, що видається з метою виконання або забезпечення виконання зобов'язань учасників як сторін корпоративного договору, так звана безвідклична довіреність. Правова природа цієї безвідкличної довіреності суперечить положенням Цивільного кодексу України як у

частині інституту представництва за довіреністю (в тому числі припинення представництва за довіреністю), так і в частині забезпечення виконання зобов'язань [3].

Література

1. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19>.
2. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Про правові наслідки реорганізації органів державної влади для їх працівників

Рильська К.В., студент

Науковий керівник:

Самойленко Г.В., к.ю.н, доцент

Запорізький національний університет

Державна служба в Україні покликана служити інтересам громадян в забезпеченні їх прав і свобод, соціальної стабільності, дотриманні принципів правової демократичної держави. Реалізація положень Конституції України і успішне здійснення завдань держави, пов'язаних із її розвитком, соціально-економічними і ринковими перетвореннями, значною мірою залежить від державної служби.

Дослідженнями правових проблем державної служби в Україні, займалися переважно вчені в галузі адміністративного права, а тому питання державної служби виявилися найбільш дослідженими в аспекті науки адміністративного права вченими К.О. Ващенко, Д.І. Дзвінчуком, І.І. Онищуком, В.Я. Малиновським, В.А. Гошовським та іншими. Однак, необхідним видається вивчення державної служби і як різновиду трудової діяльності для того, щоб розглядати відносини державної служби як окремих різновид трудових відносин, які потрапляють під регулюючий вплив законодавства про працю, але з певною специфікою.

Основні, базові, положення щодо укладення, зміни та припинення трудового договору, виникнення, зміни та припинення трудових правовідносин, у тому числі й з державними службовцями, встановлює Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП України).

Закон України «Про державну службу» не може змінювати базових принципів правового регулювання праці, у тому числі й таких, як свобода трудового договору, заборона примусової праці, стабільність трудових правовідносин, визначеність трудової функції працівника. Юридичну конструкцію «приєднання» діючого державного органу до новоствореного слід розглядати лише як один зі способів передбаченої законом реорганізації юридичної особи.

Частина 4 ст. 36 КЗпП України передбачає правові наслідки реорганізації: «У разі зміни власника підприємства, а також у разі його реорганізації (злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення) дія трудового договору працівника продовжується. Припинення трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу можливе лише у разі скорочення чисельності або штату працівників (п. 1 ч. 1 ст. 40)» [1].

Пленум Верховного Суду України детально роз'яснив норми щодо дії трудового договору в разі реорганізації та звільнення працівників, як стосовно підстав, так і стосовно порядку. Відповідно до п. 19 постанови № 9 Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 1992 р. «Про практику розгляду судами трудових спорів», розглядаючи трудові спори, пов'язані зі звільненням за п. 1 ст. 40 КЗпП України, суди зобов'язані з'ясувати, чи дійсно у відповідача мали місце зміни в організації виробництва і праці, зокрема ліквідація, реорганізація або перепрофілювання підприємства, установи, організації, скорочення

чисельності або штату працівників, чи додержано власником або уповноваженим ним органом норм законодавства, що регулюють вивільнення працівника [2].

Суди, розглядаючи позови про поновлення на роботі, повинні вивчати структурні й організаційні зміни, що відбулися на підприємстві, в установі, організації у зв'язку зі скороченням чисельності або штату працівників, з'ясувати, чи не спричинили ці зміни тільки зміну найменування посад та чи дійсно мало місце їх скорочення. Неправомірним є звільнення працівника, якщо змінюється лише найменування посади, а характер трудової функції залишається колишнім.

У випадках зміни власника підприємства (установи, організації) чи його реорганізації (злиття з іншим підприємством, приєднання до іншого підприємства, поділу підприємства, виділення з нього одного або декількох нових підприємств, перетворення одного підприємства в інше) дія трудового договору працівника продовжується. При реорганізації підприємства або при його перепрофілюванні звільнення за п. 1 ст. 40 КЗпП може мати місце, якщо це супроводжується скороченням чисельності або штату працівників, змінами у їх складі за посадами, спеціальністю, кваліфікацією, професіями.

Працівник, який був незаконно звільнений до реорганізації, поновлюється на роботі на тому підприємстві, де збереглося його попереднє місце роботи. Тому спочатку мають бути перевірені і встановлені зазначені вище юридичні факти, і тільки потім може бути поставлено питання про переведення працівника, якого може бути вивільнено. Якщо відбувається реорганізація з вивільненням частини працівників, необхідно виконати вимоги закону щодо пропозиції працевлаштування, передбаченої ст. 49-2 КЗпП України, що є гарантією для особи, яка вивільняється.

Посилання на положення Закону України «Про державну службу» щодо необхідності проходження конкурсу при переведенні на іншу роботу в разі вивільнення є необґрунтованими, оскільки юридична гарантія зайнятості вивільнюваного (позбавленого роботи з об'єктивних причин) не може супроводжуватись елементами випробування, яке є суттю конкурсу. І те й інше є правовими формами перевірки професійної придатності особи.

Доцільним видається згадати рішення Окружного адміністративного суду м. Києва у справі № 826/9511/17 від 2 вересня 2019 року, де позивачу надали пропозицію з переліком посад, де вказано що він підлягатиме звільненню у разі відмови від запропонованої роботи відповідно до статті 43 Закону України «Про державну службу»; незважаючи на те, що позивач не подавав заяви про звільнення [3]. Окрім того, з оскаржуваного наказу було чітко видно, що до позивача застосовано одночасно дві підстави для припинення державної служби: пункт 4 та пункт 6 частини першої статті 83 частини першої статті 83 Закону України «Про державну службу», що є неприпустимим.

Тому норма ч. 5 ст. 22 Закону України «Про державну службу» також сформульована як гарантія для вивільнюваного працівника: «У разі реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації державного органу переведення державного службовця на рівнозначну або нижчу (за його згодою) посаду в державному органі, якому передаються повноваження та функції такого органу, здійснюється без обов'язкового проведення конкурсу» [4].

Таким чином, державним органам і їх посадовим особам, в разі проведення організаційних заходів, пов'язаних із правовими наслідками для працівників, слід не тільки пам'ятати, але й чітко виконувати вимоги законодавства України про працю щодо підстав і порядку звільнення чи переведення державних службовців, які повною мірою поширюються на цю категорію працівників.

Література

1. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 10.11.2019).

2. Про практику розгляду судами трудових спорів : Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 від 6 листопада 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92> (дата звернення: 10.11.2019).

3. Рішення Окружного адміністративного суду м. Києва у справі № 826/9511/17 від 2 вересня 2019 року. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/84262313/> (дата звернення: 10.11.2019).

4. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 10.11.2019).

Основні критерії відбору кандидатів на посаду Генерального прокурора в Україні та країнах Європи

Смірнова А.О., студентка

Науковий керівник:

Єрмоленко Д.О., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Реформування органів прокуратури в Україні завжди привертає увагу суспільства. Особливо коли зміни стосуються безпосередньо очільника прокуратури. Постать Генерального прокурора є надзвичайно важливою. Тому й вимоги до кандидатів на посаду Генерального прокурора та порядок його призначення постійно змінюються.

Згідно Закону України «Про прокуратуру» від 1991 року, Генерального прокурора призначала Верховна Рада України за поданням Голови Верховної Ради України та строк його повноважень був 5 років. З часом були внесені зміни, згідно з якими призначення його стало входити до компетенції Президента України за згодою Верховної Ради України.

У зв'язку зі спробами трансформувати прокуратуру відповідно до європейських стандартів, у 2014 році був прийнятий новий Закон «Про прокуратуру», який мав на меті створення абсолютно нового органу, з більш вузьким обсягом повноважень. Але стосовно Генерального прокурора кардинальні зміни в законодавстві відбулись трохи пізніше, у 2016 році, коли вимоги до кандидатів на посаду було змінено під певну особу. Такий критерій як вища юридична освіта та десятирічний стаж роботи в галузі права було скасовано 12.05.2016 року. Натомість Верховна Рада України висунула нові вимоги до кандидатів на посаду Генерального прокурора. Згідно тим змінам, для зайняття цієї посади кандидату достатньо було взагалі мати вищу освіту та стаж роботи в галузі права або досвід роботи у законодавчому та/або правоохоронному органі не менше п'яти років [1]. Звичайно ця зміна дуже обурила громадян. Наприкінці цього ж року було збільшено строк повноважень Генерального прокурора на один рік.

Але з повним перезавантаженням влади, в вересні цього року були внесені зміни до Закону України «Про прокуратуру», де в пункті про вимоги до кандидатів знову ж таки повернули 10 річний стаж в галузі права та вищу юридичну освіту.

Якщо подивитись, які вимоги висуваються до кандидатів на посаду Генерального прокурора в деяких країнах Європи, то вочевидь вони більш жорсткіші. Так наприклад в Польщі може бути призначена лише особа, яка є чинним прокурором, з прокурорським стажем не менше десяти років або це може бути суддя Верховного Суду, з аналогічним стажем в кримінальних справах. Ці ж вимоги діють і в Румунії. В Естонії обов'язковою вимогою до кандидатів на посаду Генерального прокурора є також прокурорський стаж не менше трьох років безпосередньо перед призначенням. Не виключенням є Литва, де є обов'язковим десятирічний стаж на посаді прокурора чи судді, або викладацький стаж й наявність вищого наукового ступіня – доктора юридичних наук. В Австрії обов'язковою вимогою є двохрічний суддівський стаж роботи [2]. В Німеччині достатньо бути громадянином Німеччини, мати юридичну освіту, успішно скласти «перший та другий державні іспити» та після першого іспиту пройти двохрічне стажування в суді або в

аналогічному органі [3]. Як ми бачимо вимога прокурорського стажу є звичайною та цілком логічною в країнах Європи. Адже функції прокуратури та Генерального прокурора, зокрема, досить специфічні, тому очільник прокуратури, який наділяється великим обсягом повноважень щодо керування цілою системою повинен знати як працює цей механізм із середини.

Виходячи з вищенаведеного є сенс змінити вимоги до кандидатів та порядок призначення Генерального прокурора України. Доцільно вимагати не просто юридичний стаж, адже це дуже широке поняття, а саме стаж прокурорський або суддівський. З 1991 року так і відбувалось, майже всі Генеральні прокурори, в минулому були працівниками прокуратури або суду, хоча в Законі України «Про прокуратуру» того часу ця вимога не була визначена. Тому важливо, щоб законодавчий орган та всі учасники законодавчого процесу обов'язково враховували досвід країн Європи, при внесенні змін до Закону України «Про прокуратуру».

Література

1. Про прокуратуру: Закон України: від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
2. Баганець О.В. Якщо вже «реформувати» так до кінця. Зе-ініціативи щодо органів прокуратури. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/yakshho-vzhe-reformuvaty-tak-do-kintsya-ze-initsiatyvy-shhodo-organiv-prokuratury/> (дата звернення: 15.10.2019).
3. Бредер Ю. Так работают прокуроры в Германии. URL: <https://www.deutschland.de/ru/topic/politika/tak-rabotayut-prokurory-v-germanii>.

Нормативно-правове забезпечення протидії торгівлі людьми

Тагієв Е.В., студент

Науковий керівник:

Самойленко Г.В., доцент

Запорізький національний університет

Торгівля людьми – це сучасна форма рабства. Ця діяльність є найшвидше зростаючою кримінальною діяльністю у світі і пов'язана з незаконною торгівлею зброєю, як другою за величиною після торгівлі наркотиками.

Дослідженню питання правового регулювання запобігання торгівлі людьми приділяли увагу В.А. Козак, О.В. Святун, В.В. Говоруха, Р.Ю. Кризська, П.І. Надолішній, В.В. Корженко, О.В. Федорчак, В. О. Іващенко, К. Б. Шевченко, А.А. Попок, В.В. Голубь, О.Г. Сидорчук, О.Ю. Лебединська, А.І. Семенченко та ін.

Переходячи до аналізу національного законодавства, слід зазначити, що кримінальна відповідальність за торгівлю людьми існує в Україні з 1998 р. Україна першою з пострадянських країн визнала проблему торгівлі людьми як одну з найнебезпечніших для суспільства, результатом чого стало введення до Кримінального кодексу статті 124-1 «Торгівля людьми». Стаття передбачала відповідальність за торгівлю людьми у вигляді позбавлення волі на строк від 3 до 5 років. Слід зазначити, що включення статті, яка передбачала відповідальність за торгівлю людьми загалом, а не тільки торгівлю жінками, як у багатьох країнах, на той момент було єдиним прецедентом не тільки на пострадянському просторі, але й у країнах Європи.

У 2001 році було прийнято новий Кримінальний кодекс України в якому статтю 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини» віднесено до розділу злочинів проти особистості [1]. Відповідно до неї торгівля людьми стала жорстоким злочином.

04 лютого 2004 року Україна ратифікувала Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності [2] та Протокол про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію [3].

3 лютого 2006 року Президент України Віктор Ющенко підписав Закон № 3316-І «Про внесення змін у Кримінальний кодекс України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми й залучення в заняття проституцією» прийнятий Верховною радою України 12 січня 2006 року [4].

Запропоновані Законом зміни спрямовані на приведення статей 149 і 303 Кримінального кодексу України у відповідність до норм Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності й Протоколу про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї. Статтю 149 КК України доповнено приміткою, в якій роз'яснено терміни «експлуатація людини», «уразливе становище»; у назву статті 303 КК України введено термін «сутенерство» визначення якого подано в частині першій примітки до цієї статті [1]. Законом встановлено, що відповідальність за вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання малолітнього або неповнолітнього з метою експлуатації, за залучення малолітнього чи неповнолітнього до заняття проституцією або примусу їх до заняття проституцією повинна наставати незалежно від того, чи вчинені такі дії з використанням обману, шантажу, уразливого стану зазначених осіб або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, використанням службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності [1].

Крім того, було створено всебічні механізми боротьби з цим злочином на державному рівні. До таких механізмів належали: «Програми запобігання торгівлі жінками і дітьми», «Комплексна програма протидії торгівлі людьми на 2002-2005 роки», «Концепція Державної програми протидії торгівлі людьми на 2006-2010 роки», Закон України від 20.09.2011 року № 3739-І «Про протидію торгівлі людьми», Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року» від 24 лютого 2016 р. № 111 та інші.

Із січня по червень 2018 року Представництво Міжнародної організації з міграції в Україні виявило та надало допомогу 582 особам, що постраждали від торгівлі людьми і зазнали трудової та сексуальної експлуатації у 23 країнах, зокрема в Україні [5].

Отже, виходячи з вищевикладеного можна зробити висновок, що торгівля людьми є однією з актуальних проблем України та всього світу та потребує доопрацювання на законодавчому та практичному рівнях. Ця проблема може торкнутися кожного, незалежно від віку, статі, освіти чи соціального статусу. На сьогоднішній день права людини є загальнолюдською цінністю. Вони закріплені в багатьох міжнародно-правових документах. Багато з них ратифіковані Україною. Але проблема торгівлі людьми є досі актуальною.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001р. № 2341-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>;
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: Конвенція, Міжнародний документ від 15.11.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789;
3. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти [...] ООН: Протокол, Міжнародний документ від 15.11.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791;
4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення в заняття проституцією: Закон України від 12.01.2006 р. № 3316-ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3316-15>;

**Перспективи удосконалення правового регулювання діяльності сімейних лікарів
як первинної ланки системи охорони здоров'я України
з урахуванням досвіду країн ЄС**

Федотова В.П., студентка

Науковий керівник:

Колпаков В.К., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Європейський вибір України – це шлях наближення до міжнародних стандартів демократії, громадянського суспільства, верховенства права та забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Наша держава обрала шлях незалежного розвитку та закріпила це у Конституції [1], вона підтвердила своє прагнення будувати демократичну, соціальну і правову державу, змістом та спрямованістю діяльності якої визначено права та свободи людини і їх гарантії.

Сучасна Україна переживає період входження в європейський правовий простір. З огляду на необхідність приведення вітчизняного законодавства у відповідність із нормами і принципами міжнародного права досить важливим постає проблема вивчення європейського законодавчого досвіду та європейської правової доктрини.

Виходячи з вищенаведеного, розробка питань, пов'язаних із перспективами удосконалення правового регулювання діяльності сімейних лікарів як первинної ланки системи охорони здоров'я України з урахуванням досвіду країн ЄС, є актуальним напрямом розвитку вітчизняної юридичної науки.

Потреба забезпечення вирішення проблеми належного захисту права людини на здоров'я стала джерелом суттєвих дискусій в юридичній спільноті. Однією з платформ такої дискусії став досвід країн ЄС.

В політиці України як європейської держави все більшої актуальності набуває питання її інтеграції до європейських міжнародних спільнот, діяльність яких спрямована на забезпечення принципів демократії, верховенства права у всіх сферах суспільного життя, захист прав і основних свобод людини.

В сучасних умовах розвитку української державності з урахуванням взятого курсу на інтеграцію до європейського співтовариства вироблення та реалізація політики ефективного кадрового забезпечення усіх сфер господарства, у тому числі соціально-гуманітарної сфери, і, зокрема, сфери охорони здоров'я, вбачається одним із пріоритетних завдань. Вироблення та реалізація сучасної кадрової політики України в усіх сферах суспільної діяльності потребує ефективної кадрової системи, що включає сукупність кадрових інститутів та організаційних структур, які здійснюють цілісне управління кадровими процесами, з метою досягнення визначених пріоритетів розвитку суспільства.

21 жовтня 2015 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Резолюцію 70/1 “Перетворення нашого світу: Порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 року”, яка містить сімнадцять цілей в галузі сталого розвитку, у тому числі Ціль 3: Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці (додаток А) [2].

В теперішній час відсутні професійні стандарти фахівців охорони здоров'я, які б відповідали сучасним світовим вимогам та дозволяли б сформулювати єдині підходи до встановлення нормативів по різних розділах медичної, соціальної, психологічної тощо видів допомоги і сприяли раціональному використанню кадрових ресурсів охорони здоров'я. Потребують удосконалення нормативно-правові акти щодо номенклатури спеціальностей і посад працівників сфери охорони здоров'я, кваліфікаційних вимог до посад і характеристик спеціальностей обліково-звітна документація кадрового

забезпечення сфери охорони здоров'я, системи моніторингу та критеріїв оцінки якості роботи медичних працівників, вироблення ефективних механізмів підвищення мотивації; системи збору й обробки вірогідної бази даних (як в регіональному, територіальному (місто-село) розрізі, так і на рівні держави, використовуючи принцип єдиного медичного простору, тобто враховуючи показники як державних, так і відомчих і приватних медичних закладів), що дозволить проводити цілісний аналіз ситуації в медичній сфері, вдосконалити механізми прогнозування та планування кадрових ресурсів охорони здоров'я, а також відстежити їхню ефективність.

В Україні, яка стоїть на порозі серйозного реформування системи охорони здоров'я, як майбутньому члену об'єднаної Європи, удосконалення правового регулювання діяльності сімейних лікарів як первинної ланки системи охорони здоров'я України є питанням найближчого часу.

На сьогодні вітчизняна галузь охорони здоров'я потребує креативних фахівців, які володіють сучасними лікувально-діагностичними технологіями, з розвинутим профілактичним світоглядом. Реформа охорони здоров'я передбачає реорганізацію первинної ланки до 2020 року із наданням пріоритету лікарям загальної практики – сімейної медицини із поступовою перепідготовкою дільничних терапевтів та педіатрів.

Світовий досвід свідчить, що найбільш оптимальним варіантом практичної реалізації медичної та економічної доцільності функціонування системи охорони здоров'я є інститут сімейного лікаря – лікаря загальної практики. У його завдання входить формування найбільш оптимального маршруту обстеження і лікування своїх пацієнтів і, тим самим, керування потоками й обсягами медичної допомоги. Переваги даного підходу полягають у тому, що він дає змогу в межах наявного фонду чітко розмежувати функції та фінансові потоки первинної ланки, вторинної амбулаторної і госпітальної допомоги, тобто досягнути ефекту керованої медичної допомоги. Крім того, ця нова концепція включає застосування сучасних інформаційних і управлінських технологій [3].

Отже, щодо побудови якісної первинної медико-санітарної допомоги в Україні важливим є удосконалення державної кадрової політики у сфері охорони здоров'я у відповідності до європейського вектору розвитку України.

У світовій практиці існують різні за структурою і тривалістю схеми підготовки фахівців для сфери охорони здоров'я, які можна умовно поділити на два основні підходи: – європейський зі вступом на медичний факультет університету чи до медичного вишу після школи; – американський з двоступеневою вищою освітою (базовий коледж і професійна медична школа).

Класичною для європейських країн можна вважати структуру медичної освіти Німеччини [4]. У Німеччині функціонує 36 медичних факультетів, які частіше є частиною університетів. Контроль за сферою охорони здоров'я покладено на державні структури. На відміну від багатьох інших європейських країн післядипломна медична освіта, тобто спеціалізація, у Німеччині не перебуває під наглядом університетів або медичних шкіл [5]. Натомість правила для післядипломної медичної освіти визначаються власним національним представницьким органом лікарів та організаціями лікарів у федеральних землях відповідно на кожному конкретному рівні. Як наслідок, післядипломна медична освіта не обмежується університетськими клініками, а переважно проходить у лікарнях і багатьох інших місцях роботи лікарів – приватних клініках, дослідницьких інститутах, центрах професійного здоров'я тощо (за умови, що в цих установах є кваліфікований лікар, уповноважений на проведення післядипломної медичної освіти зі своєї спеціальності).

Національна система медичної освіти, що склалася у Великій Британії, значною мірою відрізняється від інших європейських країн і заслуговує більш докладного розгляду як зразок так званої традиційної британської системи професійної лікарської підготовки. В організаційному плані ця система має досить складну багатоступеневу структуру, яка в основному служить для післядипломної професійної підготовки (спеціалізації) лікарів. Випускник медичного факультету університету одержує лікарський диплом з одночасним

присвоєнням університетського ступеня бакалавра медицини і бакалавра хірургії (MBBS – Bachelor of Medicine and Bachelor of Surgery) [6]. Отримання цього ступеня є підставою для попередньої реєстрації у Генеральній медичній раді і внесення прізвища власника диплома до Державного медичного реєстру з метою отримання тимчасового дозволу на лікарську практику [7, с. 77].

На сьогодні в Україні наявним є непослідовність державної політики, недосконалість нормативно-правової бази, несистемний підхід до її організації, недостатній рівень підготовки медичного персоналу, невизначеність обсягів медичної допомоги та розробленого маршруту чи порядку звернення пацієнта до сімейного лікаря, а також ряд інших чинників, через що сімейна медицина так і не реалізована повністю.

Український досвід формування та реалізації державної кадрової політики пов'язаний з подальшим удосконаленням нормативно-правового забезпечення та створенням сучасної системи державної кадрової політики. Протягом останніх років в Україні оновлюється та уніфікується законодавство; здійснюється стратегічне управління державною кадровою політикою; впроваджуються система управління результативністю та функціональне управління; реформується система підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, оптимізується мережа навчальних закладів усіх рівнів, функціонує система державного замовлення відповідно до потреб ринку праці; з'являються нові форми здобуття освіти; модернізується система профорієнтації, формується мережа центрів професійної орієнтації тощо. Звідси на даний момент актуальним є питання удосконалення правового регулювання діяльності сімейних лікарів як первинної ланки системи охорони здоров'я України з урахуванням досвіду країн ЄС, що, у свою чергу, вимагає трансформації законодавства, вдосконалення чинного законодавства, щоб увійти у рамки міжнародних стандартів та європейських вимог.

Література

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 1996.
2. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/89/PDF/N1529189.pdf?>.
3. Григорович В. Р. Удосконалення управлінських механізмів державної підтримки системи охорони здоров'я в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2010. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2010_2_13.
4. Flores-Mateo G., Argimon J.M. (2007) Evidence based practice in postgraduate healthcare education: A systematic review, *BMC Health Serv Res*, no 7, p. 119.
5. Braun S, Dwenger N. (2009) Success in the university admission process in Germany: regional provenance matters, *Higher Educ*, no 58. pp. 71-80.
6. Marsden J.S. (2006) An insider's view of the American and UK medical systems, *The British Journal of General Practice*, no 56, pp. 60-62.
7. Короленко В.В., Юрочко Т.П. Кадрова політика у сфері охорони здоров'я України в контексті європейської інтеграції: монографія. Київ : Видавництво КІМ, 2018. 96 с.

Зловживання службовим становищем – основний механізм дії економічної злочинності

Цибеленко А.М., студентка

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

З ч. 1 ст. 364 Кримінального кодексу України вбачається, що зловживання владою або службовим становищем, тобто умисне, з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи використання службовою

особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб [1].

Для більш ефективного застосування норм кримінального права при вирішенні питання щодо вчинення економічного злочину із використанням службового становища виділені окремі види спеціальних суб'єктів, яких необхідно притягувати до кримінальної відповідальності за їх вчинення: особи, які наділені державною владою; особи, які виконують обов'язки як державні службовці; депутати Верховної Ради України; службовці органів державного управління; службовці державних установ; працівники господарюючих структур, у яких частка державної власності становить понад 50%; керівники чи службовці державних підприємств [2].

Дослідниками даної теми були такі вчені: Г.Б. Клейнер, Р.М. Нуреев, В.М. Геєць, Н.Г. Белопольський, А.І. Амоша, С.Ю. Глазьев, Ю.В. Макагон, С.І. Юрій, Е.В. Савельєв, А.А. Лактіонова, Е.Ю. Терещенко та інші.

За роз'ясненням Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 р. "Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень" службовий злочин кваліфікується таким лише у випадку дій винної особи, зумовлених використанням власного службового становища [3].

Одним із злочинів, який є різновидністю економічних злочинів, можна назвати використання посадовою особою влади або власного становища всупереч інтересам служби для отримання матеріального чи іншого особистого зиску, чим наноситься шкода державним або громадським інтересам, а також правам чи інтересам фізичних або юридичних осіб. Зловживання владою або службовим становищем може кваліфікуватися лише у випадках, коли посадова особа, діючи з власних корисливих мотивів або на користь третіх осіб, використовує надані їй по службі повноваження. Якщо ж при вчиненні протиправного діяння суб'єкт не використовував наданих йому службою прав і повноважень, то він діяв як приватна особа і не може відповідати за вчинення службового злочину [2].

Кримінальна відповідальність за зловживання службовим становищем настає лише у тому випадку, коли особа з корисливих міркувань або з іншої особистої зацікавленості використовує своє службове становище всупереч інтересам служби, чим завдає істотної шкоди державним чи колективним інтересам [2].

Вивченням питань значення протиправних діянь посадових осіб в економічній злочинності встановлено, що схожість всіх його елементів фактично наявна лише у двох злочинах – розкраданні шляхом зловживання службовим становищем і корисливому зловживанні. Основним критерієм їх розмежування є мета дій, засіб її досягнення, а також специфіка самої користі [2].

Вивчення проблеми економічної злочинності з позицій службових злочинів дозволяє зробити висновок про те, що вони є такими лише у тому випадку, коли особа використовувала свої службові повноваження з корисливих мотивів або з іншої особистої зацікавленості. При вчиненні службового злочину винуватець, діючи з корисливих мотивів, прагне отримати матеріальний зиск за рахунок використання наданих йому по службі прав і повноважень [2].

При дослідженні питання, яке стосується економічної злочинності, Кравчук С.Й. зробив такий висновок: «До економічної злочинності можуть відноситися факти зловживання владою або службовим становищем за обтяжуючих обставин, за умови, якщо вони настали безпосередньо в результаті дій посадової особи, тобто коли між діями посадової особи і тяжкими наслідками, що настали, є причинний зв'язок».

Під час дослідження даної теми, ми зробили певний висновок, що на сьогоднішній день, зловживання службовим становищем є дуже актуальною темою для суспільства. Нажаль, посилення відповідальності, яке передбачено Кримінальним

кодексом України, для осіб, які займають значні посади та займають службовою діяльністю, ніяких змін не відбувається.

Література

1. Кримінальний кодекс України : Закону України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
2. Кравчук С.Й. Економічна злочинність в Україні : курс лекцій. навч. посіб. Київ: «Кондор», 2009. 282 с.
3. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.12.2003 № 15. *Офіційний вісник України*. 2003. №5. С. 5

Психологічні особливості особистості та діяльності оперативного співробітника

Чернов В.Д., студент магістратури

Науковий керівник:

Мельковський О.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

В законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 28.11.2019 р. основними завданнями цього виду діяльності вважаються «... пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підбивну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави» [1, ст. 1]. З даного переліку завдань видно, що теорія і практика оперативно-розшукової діяльності (ОРД), націлені на подолання опору окремих осіб і злочинних угруповань, руйнування їх злочинних задумів, безпосередньо пов'язана з психологічною наукою. Необхідність використання психологічних знань в сфері ОРД визначається наступними її специфічними особливостями.

По-перше, ОРД носить характер постійного і прихованого конфліктної взаємодії зі злочинним середовищем, особами, що готують або вже вчинили злочини. Внаслідок цього ОРД: а) здійснюється конспіративно; б) є діяльністю рефлексивної, тобто характеризується вивченням і впливом щодо осіб, які перевіряються і розроблюються; в) екстремальна, бо пов'язана з певним ризиком через фізичну небезпеку, нестачу вичерпної інформації про злочинні події та причетних до них осіб, постійної протидії кримінальних елементів, постійного дефіциту часу.

По-друге, ОРД характеризується: а) постійним аналізом і прогнозуванням результатів своєї діяльності і діяльності кримінальних елементів; в) використанням різноманітних мотивувань і гри ролей з метою забезпечення скритності проведених заходів, ефективності отримання та використання оперативно-цінної інформації про осіб, що перевіряються і розроблюються; г) постійною готовністю до дій в екстремальних ситуаціях; д) строгим емоційно-вольовим контролем.

По-третє, ОРД властиво те, що вона: а) будується на нормативно-правовій основі, тобто регламентується діючими нормами права і моралі; б) пов'язана з залученням різноманітних сил, засобів і методів, тобто здійснюється як діяльність комплексна і колективна; в) постійно узгоджується з оперативною обстановкою і конкретними оперативно-тактичними ситуаціями; г) відрізняється високим динамізмом через постійне зміни середовища функціонування.

У зв'язку з перерахованими особливостями в ОРД першорядне значення набуває психологічне обґрунтування: 1) закономірностей психіки суб'єктів ОРД (оперативників і осіб, що залучаються до участі в оперативно-розшуковій діяльності); 2) психологічних компонентів злочинної діяльності окремих осіб, організованих злочинних груп і

організованих злочинних співтовариств (їх мотивації, особливостей злочинної субкультури); 3) специфічних закономірностей психології боротьби суб'єктів ОРД з кримінальними особами; 4) психологічних методів і прийомів отримання суб'єктами ОРД оперативної інформації в процесі проведення оперативно-розшукових заходів. На сучасному етапі зростає значення соціально-психологічних аспектів ОРД на її організаційно-управлінському рівні. Йдеться про використання даних психологічних досліджень при вивченні і відборі кадрів; розробці шляхів і методів професійної підготовки та підвищення морально-психологічного рівня особового складу оперативно-розшукових органів; підвищенні якості управління силами і засобами ОРД; організації та вдосконаленні інформаційно-аналітичної роботи, прогнозування та планування; організації координації та взаємодії, підтримці оперативної готовності сил і засобів, стимулювання зусиль співробітників в боротьбі зі злочинністю.

Перераховані специфічні особливості ОРД не є, звичайно, вичерпними, але відносяться до найбільш істотних. Навіть неповний перелік цих особливостей переконливо свідчить про те, що ця діяльність, як і будь-яка інша, включає суттєві психологічні компоненти.

У зв'язку з цим, в рамках загальної теорії ОРД формується і отримує своє обґрунтування оперативно-розшукова психологія. Її предметом слід вважати закономірності і механізми психіки людей, які виступають в якості суб'єктів ОРД і кримінальних елементів, які протистоять їм, тобто осіб, що займаються протиправною діяльністю, і їх оточення. При цьому до предмету оперативно-розшукової психології, слід віднести не тільки закономірності психіки окремого індивіда, але і психологію оперативно-розшукових колективів, психологію злочинних груп і злочинних співтовариств, а також психологію їх конфліктної взаємодії між собою у відповідних соціальних умовах.

Оскільки оперативно-розшукова діяльність – різновид соціально-психологічної діяльності, вона складається з пошукових, комунікативних, реконструктивних, посвідчувальних і виховних компонентів, ефективність яких безпосередньо залежить від професійних якостей співробітника.

На думку фахівців, виконання оперуповноваженим його функціональних обов'язків вимагає наявності певних психологічних якостей, властивостей, умінь [2; 3]. Серед них:

✓ Комуникативні: здатність викликати прихильність до себе людей, викликати у них почуття довіри; швидко встановлювати контакти з новими людьми; розумно поєднувати ділові і особисті контакти з оточуючими; вміння швидко знайти потрібний тон, доцільну форму спілкування залежно від психологічного стану та індивідуальних особливостей співрозмовника; дати об'єктивну оцінку діям інших людей; узгоджувати свої дії з діями інших осіб; відстоювати свою точку зору.

✓ Інтелектуальні: вміння вибрати з великої кількості інформації ту, яка необхідна для вирішення даного завдання; бачити кілька можливих шляхів вирішення завдання і подумки вибрати найбільш ефективний, знаходити нові незвичайні рішення; здатність схопити суть основних взаємозв'язків, властивих проблемі; прийняти правильне рішення при нестачі необхідної інформації, її суперечливості і при відсутності часу на її осмислення; розглянути проблему з кількох різних точок зору, оперативно висунути і відпрацювати версію, чітко розподілити обов'язки між суб'єктами (професійне мислення); чуття до наявності проблеми там, де здається, що вже все вирішено; здатність до впізнавання факту по малій кількості ознак (інтуїція); здатність точно відтворювати зовнішність і поведінку людини, іншу інформацію в потрібний момент; легко запам'ятовувати словесно-логічний матеріал; тут же точно передати раз почуте (професійна пам'ять); вміння помічати незначні (малопомітні) зміни в досліджуваному об'єкті; швидко перемикає увагу з одного виду діяльності на інший; тривалий час зберігати стійку увагу, незважаючи на втому і сторонні подразники; помічати зміни в

навколишньому середовищі, які не зосереджуючи свідомо на них увагу (професійна спостережливість).

✓ Вольові: стійкість, завзятість в подоланні труднощів, здатність об'єктивно оцінювати свої досягнення, сили і можливості; брати на себе відповідальність в складних ситуаціях. Сама професія зобов'язує сищика проявляти максимальну самостійність. Вказівки зверху можуть бути найзагальнішими і суто формальними. Успіх його діяльності багато в чому залежить від його власного рішення, відповідальність за яке цілком і повністю лягає на його плечі. Упустивши небезпечного злочинця – відповідай. Затримав чесну людину, завдавши йому тим самим моральну шкоду, – теж відповідай.

✓ Емоційні: врівноваженість і самовладання в конфліктних ситуаціях; емоційна стійкість при прийнятті відповідальних рішень. Оперативному працівникові необхідно чималу мужність, щоб день у день мати справу з покидьками суспільства, бачити кров і сльози потерпілих, таїти безсилу ненависть до злочинного світу. Саме таїти – сищик на відміну, скажімо, від судді або слідчого, діє тільки таємно.

✓ Моторні: здатність до швидкодії в умовах дефіциту часу; швидка реакція на раптове зорове враження за допомогою певних рухів (висока моторна реактивність).

Ряд експертів по психології оперативно-розшукової діяльності наголошує на необхідності наявності у співробітника вираженої «схильності до розумного ризику», бо утримання від ризику в ході ОРД, як правило, сприяє втраті вже досягнутого результату. Крім того, в процесі вирішення службових завдань оперуповноваженому необхідно вміння надавати специфічний психологічний вплив на різні категорії громадян, зокрема, для отримання оперативної інформації в процесі опитування свідків, експертів, потерпілих, підозрюваних на основі різноманітних, творчих методів і прийомів виходу з проблемної ситуації.

У той же час професійна діяльність співробітника жорстко регламентована існуючим законодавством і військовою дисципліною. З перерахованих вище професійно значущих якостей можна зробити висновок, що ОРД висуває дуже високі і різносторонні вимоги до особистості співробітника оперативних підрозділів, які якісно впливають на успішність боротьби зі злочинністю в процесі проведення оперативно-розшукових заходів.

Література

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 22.05.2019 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
2. Бараненко Б.І. Психологія оперативно-розшукової діяльності. Загальна частина :навч. посіб. за ред. Е. О. Дідоренка, Я. Ю. Кондратьєва. Луганськ : РВВ ЛАВС, 2003. 272 с.
3. Використання психологічних знань в оперативно-розшуковій діяльності: монографія / Долженков О. Ф., Запорожцев Г. Е., Кіцул А. Г., Рижаків Е. В. Одеса: ОІВС, 2001. 231 с.

Соціально-антропологічні засади альтернативних процедур врегулювання спорів

*Черновицький М.Ю., аспірант
Запорізький національний університет*

Зростання рівня конфліктної напруженості в Україні є проявом як загальносвітової тенденції, обумовленої загостренням конкурентної боротьби за природні ресурси, зони впливу, так і власної, спричиненої гібридною війною, складним соціально-економічним становищем. Саме тому, практично у всіх сферах суспільного життя українського суспільства простежується високий рівень конфліктної напруженості, який у багатьох випадках набуває характеру юридичного спору. Ураховуючи складний, тривалий характер судового розгляду справи, значні витрати, а також високий ступінь недовіри громадян до

судової влади, все частіше постає питання щодо можливостей і варіантів альтернативного (неюрисдикційного) врегулювання юридичних спорів.

Аналіз наукових джерел свідчить, що проблеми альтернативного врегулювання спорів стали предметом дослідження зарубіжних учених у 60-70-х роках ХХ ст. До них зокрема зверталися такі вчені, як Н. Александер, Л. Боулл, Ж.Г. Белле, Х. Бесмер, Е. Ватцке, Р. Гадац, М. Герзон, Л. Герін, Г. Девіс, Р. Керролл, П. Ловенхайм, Е. Ле Руа, М. Манн, Х. Мессмер, Дж. Монк, В. Обер, С. Пен, М. Робертс, Н. Рулан, Дж. Уінслейд та ін.

Серед українських учених на увагу заслуговують роботи таких учених як С. Бобровник, В. Баранова, О. Белінська, О. Боброва, Н. Бондаренко-Зелінська, Я. Валюк, Л. Власова, О. Ващук, А. Гайдук, О. Горова, Ю. Губар, С. Задорожна, В. Землянська, Г. Єременко, В. Кудрявцев, В. Маляренко, Л. Мамчур, Ж. Мішина, Т. Подковенко, Н. Прокопенко, В. Тісногуз, К. Шершун, А. Чернега, Д. Яніцька, Т. Шинкар та ін.

Історичний досвід свідчить, що перші способи альтернативного вирішення спорів з'явилися у 60-х – 70-х роках ХХ ст. у країнах із англосаксонською правовою системою, насамперед таких як США, Канада, Велика Британія, Австралія, Нова Зеландія. Звернення до такого способу вирішення спорів було обумовлено, насамперед, проблемами функціонування судової системи, їх надмірною завантаженістю й дорожнечою процедури. «Надалі альтернативні процедури поступово стали невід'ємною частиною правової дійсності держав їх походження і набули доволі великого поширення у країнах з континентальною (європейською) правовою системою – Франції, Бельгії, Нідерландах, Швейцарії, Італії, Німеччині, Австрії тощо» [1].

У сучасній науці під поняттям «альтернативне врегулювання спорів (АВС) – розуміють групу процесів, за допомогою яких вирішуються спори і конфлікти без звернення до формальної системи судочинства. До них відносять – переговори, арбітраж та медіацію. Усі вони ґрунтуються на компромісі. При цьому, терміни “альтернативне вирішення спорів” і “вирішення юридичних спорів” вживається у широкому сенсі, що охоплюють і вирішення, і врегулювання юридичних конфліктів. Як зазначає Т. Шинкар «більшість альтернативних процедур є примирливим або переважно примирливими. Поряд з арбітражем основні процедури примирення (переговори і медіація) займають центральне місце в системі альтернативного вирішення спорів і мають фундаментальне значення у становленні такої форми захисту прав, свобод і законних інтересів суб'єктів суспільних відносин [2, с. 225].

Оскільки для вітчизняної юридичної науки проблеми альтернативного врегулювання спорів є досить новими, у дослідженні їх особливостей і механізму дії доцільно звернутися до здобутків соціально-гуманітарних наук, які вже накопичили певний досвід і мають значні здобутки в осмисленні конфліктів, компромісів та їх вирішенні. У контексті зазначеного на особливу увагу заслуговують положення й висновки, сформульовані у межах соціальної (культурної) антропології та юридичної антропології. Так, у соціальній антропології, в межах якої значна увага приділяється явищам конфлікту й компромісу, виокремлюють дві основні моделі компромісу. Перша, модель з «нульовою сумою» була висунута в 1963 р. антропологом В. Обером у рамках теорії гри [3, р. 553-567]. Він стверджував: якщо двоє гравців пов'язані лише відносинами змагальності, які роблять із них супротивників, то в кінці гри виграш одного неодмінно означатиме програш іншого. У кінцевому підсумку результат гри є нульовим. Суд відповідає такій моделі: суддя вирішує, хто правий, а хто винний. Модель компромісу, яка знаходиться в основі позасудових способів, підпорядковується іншій логіці. Обидві сторони прагнуть досягнути такого становища, при якому виграш однієї сторони, не обертається програшем для іншої. У цьому сенсі, у випадку вдачі, гра завершується з позитивним «сальдо»: сторони приходять до відмінних від початкових ставок результату. Відмінними ознаками компромісу, засадами якого є модель з «позитивною сумою» є: тяжба вирішується, як правило двома сторонами; рішення досягається шляхом

переговорів сторін; компроміс передбачає майбутні відносини; при його досягненні прагнуть зняти конфлікт у відносинах та узгодити наявні інтереси більшою мірою ніж застосувати норми.

Слід зауважити, що альтернативні процедури не слід зводити лише до різних способів врегулювання конфліктів у позасудовому порядку. Як зазначає Н. Рулан «відомства такого порядку можуть у деяких випадках (суди у справах неповнолітніх, мировий суд, суди у питаннях шлюбних відносин) брати на себе процедури, які не обмежуються врегулюванням конфліктів: ми також відносимо їх до числа альтернативних» [4, с. 273].

У розумінні відмінностей альтернативних процедур Н. Рулан пропонує звернутися до концепції категорії договору, яка міститься у більш загальній концепції нормативних категорій Е. Ле Руа. Останній розмежовує чотири типи категорій на основі різних способів урегулювання конфліктів: 1) категорія угоди – протилежні сторони не доводять справу до конфлікту як такого, вони прагнуть досягти полюбовної угоди у межах діничного типу; 2) категорія спору – конфлікт завершується перемогою більш сильного чи спритного учасника, але відносини залишаються діничними; 3) категорія договору, при якій конфлікт між сторонами вимагає втручання третьої особи і передбачає сприяння останнього у пошуку шляхів досягнення згоди; при цьому, юридичні норми є моделями, а не імперативами; 4) категорія примусу характеризується перетворенням конфлікту в тяжбу, що вирішується судом на основі чинного права [4, с. 273]. Категорія договору й категорія спору є певними полюсами, зустрічаються в усіх типах суспільств, то категорії договору й примусу знаходяться між ними та є менш поширеними. Так, примус не зустрічається у примітивних суспільствах.

Сучасний правовий досвід переконливо свідчить про більш широке використання практики застосування альтернативних процедур, які розглядаються у якості інноваційних підходів до припинення юридичних спорів. Водночас, історія свідчить про їх використання і в минулому. При цьому, альтернативні процедури залежали від правових традицій, соціальних, економічних, культурних умов.

Підводячи підсумок слід зауважити, в умовах зростання конфліктних ситуацій і юридичних спорів більш широке використання альтернативних процедур є цілком обґрунтованим. У сучасних соціально-гуманітарних науках, насамперед у юридичній антропології та соціальній (культурній) антропології накопичено певний досвід у осмисленні альтернативних процедур вирішення спорів, обґрунтовано їх переваги й можливості. Доцільність використання альтернативних процедур вирішення юридичних спорів обумовлена наявністю низки переваг, а саме: домінантного становища самих сторін; зосередженості уваги не на фактах, а на реальних інтересах сторін; гнучкість і неформальність; взаємосприйняття спільно виробленого рішення. До переваг слід також віднести добровільність, конфіденційність, щирість намірів щодо вирішення конфлікту.

Література

1. Гірник А. М., Резаненко В.Ф. Світоглядні та етико-правові засади медіації в Китаї. *Наукові записки*. 2013. Т. 149 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. С. 27–31.
2. Шинкар Т. Сутність процедур примирення у системі альтернативного вирішення юридичних конфліктів (спорів). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки : збірник наукових праць. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. № 876. С. 219–226.
3. Див.: Stan J., Yngvesson B. Scarcity and Disputing: zeroing on compromise decisions. *American Ethologist*. 1975. № 2. Р. 553-567.
4. Рулан Н. Юридическая антропология: учебник для вузов; пер. с фр., отв. ред. В. С. Нерсисянц. М.: НОРМА, 1999. 310 с.

Правове регулювання діяльності політичних партій Республіки Хорватія

Чудновська Д.І., студентка

Науковий керівник:

Удовика Л.Г., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Республіка Хорватія протягом десяти років намагалася вступити до Європейського союзу. Країна доклала багато зусиль для цього та вже в 2013 році стала членом Європейського Союзу. Ця країна має схожу з Україною інтеграційну передісторію, і може слугувати позитивним прикладом для нашої держави, адже окремі моделі, які на сьогодні працюють в Хорватії, можливо застосувати і в Україні.

Метою даної роботи є аналіз правового регулювання діяльності політичних партій Республіки Хорватія.

Методологічним підґрунтям роботи є здобутки тих учених, які досліджували проблеми правового регулювання політичних партій Республіки Хорватія, серед них зокрема: Я. Зелінські, Дж. Еванс, С. Уайтфилд, Г. Тока, А. Хеняк, Е. Іннес, М. Касановіч, С. Новосел, М. Тавітс, Д. Доленец, М. Спіров, Г. Чупар та інші.

Республіка Хорватія – унітарна, неподільна, демократична і соціалістична держава. Влада в Республіці Хорватія походить від людей і належить людям, як спільноті вільних і рівних по праву громадян.

Партійна система Хорватії виглядає фрагментованою. Але при наявності в законодавчому органі депутатів від 11 партій визначальну роль в парламенті відіграють все ж 3-5 партій.

Правове регулювання діяльності політичних партій здійснюється Конституцією Республіки Хорватії, Законом Хорватії «Про політичні партії» від 30.07.1993 р., Законом Хорватії «Про фінансування політичної діяльності, виборчих кампаній та референдумів» від 23.03.2019 р.

З моменту свого заснування політичні партії є вираженням демократичної багатопартійності як найвищої цінності конституційного ладу Республіки Хорватія.

Відповідно до Закону Хорватії «Про політичні партії», політичні партії є юридичними особами, які діють політично відповідно до цілей, визначених у програмі та статуті [1]. Політичну партію можуть засновувати щонайменше 100 повнолітніх дієздатних громадян Республіки Хорватія.

На відміну від Закону України «Про політичні партії в Україні», вищенаведений Закон не встановлює чітких обмежень щодо утворення та діяльності партій, а лише зазначає, що політичні партії не можуть встановлювати свої організаційні форми в державних органах, органах місцевого та регіонального самоврядування, компаніях, установах, збройних силах, поліції та інших юридичних особах. Натомість це питання регулюється Конституцією Республіки Хорватія, яка у статті 6 вказує, що не допускається діяльність політичної партії, програма або дії якої загрожують насильницькою зміною демократичного конституційного ладу, незалежності, єдності або територіальної цілісності Республіки Хорватія [2].

В країні налічується близько 60 партій, причому основну роль в політичному житті країни відіграють півтора десятка з них. До основних політичних партій відносяться «Соціал-демократична партія Хорватії», «Хорватська демократична співдружність», «Хорватська народна партія – ліберал-демократи», «Хорватська соціал-ліберальна партія», «Самостійна демократична сербська партія», «Хорватська партія пенсіонерів», «Хорватська партія права».

Перевагою політичної системи Хорватії є те, що вище зазначені політичні партії здійснюють свою діяльність насамперед для розвитку та забезпечення соціального процесу країни. В основі політики цих політичних партій лежить людина зі своєю невід’ємною гідністю, правами та обов’язками. Якщо порівняти їх із діяльністю політичних партій України, то можна зробити висновок, що українські партії залишаються процедурним механізмом, за посередництвом якого забезпечується функціонування представницької демократії та основою діяльності українських партій вважається розподіл

державно-владних повноважень між законодавчою, виконавчою і судовою гілками влади, між центральними та регіональними структурами й органами місцевого самоврядування, а також формування інститутів громадянського суспільства.

Аналіз партійної системи Хорватії свідчить, що вона є обмежено багатопартійною системою з біполярним характером змагання між двома основними блоками партій, які мають стабільний електорат. Це так звана політична стагнація, влада поперемінно дістається або Хорватській демократичній співдружності, або Соціально-демократичній партії. Обидві політичні сили показали неспроможність в серйозних економічних перетвореннях і часто обмежуються популістськими заявами.

Основним елементом правового статусу політичних партій, який врегульований на законодавчому рівні є фінансування їх діяльності. Закон Хорватії «Про фінансування політичної діяльності, виборчих кампаній та референдумів» (далі – Закон) регулює спосіб фінансування політичних партій, депутатів, обраних із незалежних списків, та представників національних меншин, висунутих виборцями чи об'єднаннями національних меншин, членів представницьких органів підрозділів самоврядування, обраних зі списку груп виборців, незалежних списків чи списків виборців та кандидатів, діяльність референдуму, придбання та витрачання коштів, нагляд і аудит.

Згідно з Законом фінансуванням, вважається придбання коштів та отримання послуг або отримання продукції без зобов'язання сплачувати, з метою підтримки та сприяння політичній діяльності політичних партій, незалежних представників, незалежних радників, незалежних списків або списків груп виборців та кандидатів, та витрачання коштів або використання продуктів та послуг для політичної діяльності, а також придбання коштів та отримання послуг або отримання продукції без зобов'язання сплачувати, з метою підтримки та сприяння діяльності референдуму та витрачання фінансових ресурсів, або використання продукції та послуг для проведення референдуму [3].

Політичні партії Хорватії можуть отримувати доходи від власності, членських внесків, видавництва, добровільних внесків (пожертвувань), продажу агітаційних матеріалів, організації партійних маніфестацій та інших законодавчо дозволених джерел. Також для Хорватії є характерним отримання внесків у негрошовій формі – це економічні блага (економічні переваги, товари, послуги), які надаються на користь партії безоплатно або за ціною, нижчою за ринкову.

Підсумовуючи все вищенаведене можна зробити висновок про те, що правове регулювання діяльності політичних партій Республіки Хорватія є досить розвиненим. Основні питання щодо створення та діяльності партій закріплені на законодавчому рівні. Що ж стосується правового регулювання фінансування політичних партій, то у зв'язку з наявністю державного фінансування запроваджується механізм контролю та встановлення санкцій за порушення вимог Закону «Про фінансування політичної діяльності, виборчих кампаній та референдумів». Вступ Хорватії до ЄС є доказом перебудовчої сили європейської політики розширення, адже це відбулося майже через 20 років після війни, в якій країна здобула незалежність. Хорватські закони були змінені у відповідність до європейських стандартів. Цей процес потребував багато зусиль. Оскільки Євросоюз є складним політико-економічним явищем, а Україна прагне стати членом Європейського Союзу, наша країна повинна на прикладі дій Хорватії довести свою спроможність дотримуватися певних норм і стандартів, які діють у цій сфері, вивчати механізми та засоби процесів розширення ЄС.

Література

1. Про політичні партії: Закон Хорватії (Zakon o političkim strankama) від 30.07.1993 р. № 28/06 URL: <https://www.zakon.hr/z/549/Zakon-o-politickim-strankama>
2. Конституція Республіки Хорватія: Закон (Ustav Republike Hrvatske) від 22.12.1990 р. № 56/90 URL: <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske>
3. Про фінансування політичної діяльності, виборчих кампаній та референдумів: Закон Хорватії (Zakon o financiranju političkih aktivnosti, izborne promidžbe i referenduma) від 23.03.2019 р. № 29/19 URL: <https://www.zakon.hr/z/1957/Zakon-o-financiranju-politickih-aktivnosti,-izborne-promidzbe-i-referenduma>

Правові аспекти передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об'єднаних територіальних громад

Шевер І.О., слухач магістратури

Науковий керівник:

Луц Д.М., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Одним із кроків спрямованих на забезпечення проведення реформи децентралізації влади в Україні стала передача земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об'єднаних територіальних громад. Зокрема, 31 січня 2018 року Кабінет Міністрів України прийняв Розпорядження «Про передачу земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об'єднаних територіальних громад» [1]. Відповідно до цього Розпорядження Держгеокадастр з 2018 року розпочав передавати землі державної власності за межами населених пунктів у комунальну власність об'єднаних територіальних громад. Відповідне рішення передбачає оформлення урядових доручень Державній службі з питань геодезії, картографії та кадастру.

Цілком поділяємо точку зору, що передача земель за межами населених пунктів у розпорядження громад – це насамперед посилення їхньої спроможності й передумова для сталого місцевого розвитку та можливість поповнити місцевий бюджет.

За результатами минулого року 646 громад отримали у власність 1450,8 тисяч гектарів земель [2]. Проте, територіальні громади зіштовхуються зі значними проблемами в ході переходу у комунальну власність земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Зазвичай, ці проблеми пов'язані із законодавчими прогалинами та у зв'язку із відсутністю належного проведення розмежування земель державної та комунальної власності. На відповідній проблемі зосереджували увагу ще у 2015 році. Зокрема, у національній доповіді щодо завершення земельної реформи за редакцією Л.Я. Новаковського зазначається, що «станом на 1 січня 2015 р. згідно з державною статистичною звітністю, яку веде Держгеокадастр України, площа земель комунальної власності в країні становить лише 21,2 тис. га, а площа земель державної власності – 28877,3 тис. га. Отже, землі державної та комунальної власності практично досі не розмежовано, оскільки площа земель територіальних громад сіл, селищ, міст повинна бути, принаймні, у 180 разів більшою» [3, 35].

Отже, можемо говорити про те, що до питання передачі земель сільськогосподарського призначення за межами населених пунктів у власність громад підійшли із проблемою розмежування відповідних земель.

Процедура переходу земель відбувається відповідно до ст. 117 Земельного кодексу України, яка передбачає, що «передача земельних ділянок державної власності у комунальну власність чи навпаки здійснюється за рішеннями відповідних органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування, які здійснюють розпорядження землями державної чи комунальної власності відповідно до повноважень, визначених Земельним кодексом. У рішенні органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про передачу земельної ділянки у державну чи комунальну власність зазначаються кадастровий номер земельної ділянки, її місце розташування, площа, цільове призначення, відомості про обтяження речових прав на земельну ділянку, обмеження у її використанні» [4].

Реалізація норм цієї статті є неможливою без процедури проведення інвентаризації земель, що значно гальмує процес передачі. З метою врегулювання цієї ситуації Кабінет Міністрів України прийняв Постанову від 5 червня 2019 р. № 476 «Про затвердження Порядку проведення інвентаризації земель та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» [5]. На відміну від попереднього порядку в ньому передбачається, що підставою для проведення інвентаризації масиву земель сільськогосподарського призначення є:

- для земель державної власності – рішення органу виконавчої влади, уповноваженого здійснювати розпорядження земельною ділянкою;

- в інших випадках – рішення сільської, селищної, міської ради, на території якої розташований масив.

Проведення державної інвентаризації земель забезпечує Держгеокадастр або його територіальний орган шляхом прийняття наказу про проведення державної інвентаризації земель.

21 лютого 2019 року між Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру і Державним підприємством «Центр державного земельного кадастру» укладений договір на проведення заходу з інвентаризації земель сільськогосподарського призначення державної власності та затверджене технічне завдання на здійснення заходу з інвентаризації земель сільськогосподарського призначення державної власності. Так відповідно до Додатку 1 (Технічного завдання) наведений перелік зі 141 ОТГ, які наступними отримають землю. В переліку зазначені терміни проведення: від лютого до травня 2019 року [2].

Підсумовуючи, можемо зазначити, що держава зробила значний крок на зустріч територіальним громадам передавши їм у власність земельні ділянки сільськогосподарського призначення за межами населених пунктів. Але, цей процес значно ускладнюється через відсутність належного правового забезпечення. Зокрема, цілком доречним буде розробити та прийняти законодавчий акт, який поставить крапку у вирішенні діючих колізійних питань.

Література

1. Питання передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об'єднаних територіальних громад : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 січня 2018 р. № 60-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/nras/pitannya-peredachi-1> (дата звернення: 10.10.2019).
2. Коли буде наступний етап передачі земель громадам. Децентралізація дає можливості : веб-сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/columns/10881> (дата звернення: 10.10.2019).
3. Національна доповідь щодо завершення земельної реформи /за ред. Л. Я. Новаковського. Київ: Аграр. наука, 2015. 48 с.
4. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. *Офіційний вісник України*. 2001. № 46. Ст. 2038.
5. Про затвердження Порядку проведення інвентаризації земель та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 червня 2019 р. № 476. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/476-2019-p> (дата звернення: 10.10.2019).

Процедурний аспект трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини

Шилова В.А., студентка

Науковий керівник

Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України

Запорізький національний університет

Сьогодні світова спільнота здійснює активний пошук нової концепції медицини, осмислення її соціальної ролі і функцій в суспільному житті, її структурної реорганізації. Розвиток науки і використання новітніх технологій в різних сферах суспільного життя на сьогоднішній день дає змогу вирішити ряд проблем, важливих для суспільства і соціуму в цілому. Однією із таких проблем, яка потребує вирішення як на загальному рівні так і на правовому є трансплантація органів і тканин людського тіла. Варто зазначити, що використання названого методу лікування ставить під загрозу права та свободи людини, тому потребує детального законодавчого регулювання. У таких умовах на перший план виходять новітні відкриття у сфері медицини та біології, розробки дидактично обґрунтованих підходів до медичних прав людини, впровадження ефективних методів

допоміжних технологій. Тому актуальним є дослідження процедурного аспекту трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини.

З кінця минулого століття починається прогресивний розвиток медицини. Однак успіхи у цій галузі призвели не тільки до покращення надання медичної допомоги, а й до значних проблем у цій сфері. Одним із нових методів лікування на сьогоднішній день є трансплантація органів і тканин людини [1, с. 26].

На даний час, однією з галузей медицини що найбільш прогресивно розвивається є трансплантологія. Актуальність теми представленої роботи пов'язана з великою кількістю правових, медичних та етичних проблем в галузі трансплантології. Адже незважаючи на те, що трансплантація давно вийшла зі стадії медичного експерименту і стала традиційною в медичній практиці, ряд правових проблем в цій області досі не врегульований [2, с. 700]. Особливий характер правової регламентації трансплантації зумовлює той факт, що операція стосується одночасно двох людей: донора і реципієнта, що відрізняє даний метод лікування від інших, та звична схема лікувального процесу «лікар-пацієнт» в галузі трансплантології представляється як «донор-лікар-реципієнт». Це обумовлює існування точки зору про те, що трансплантологія найбільш наближена до юридичної науки серед усіх медичних дисциплін, тому, відповідно, найбільше потребує чіткої юридичної регламентації [3, с. 98].

Сьогодні у правовій літературі немає єдиної точки зору щодо питання про характер відносин що виникають при наданні медичної допомоги, і, зокрема, при трансплантації. Думки дослідників розділилися, і частина з них вважає, що досліджувані відносини носять адміністративно-правовий характер, і виникають на підставі адміністративного договору. Головним аргументом даної точки зору виступає владний характер відносин між лікувальним закладом і пацієнтом, оскільки останній зобов'язаний дотримуватися приписів та режиму лікувального закладу. Зазначена точка зору носить досить спірний характер і спростовується багатьма авторами. Наприклад, М. Н. Малєїна вважає, що адміністрація лікувального закладу має повноваження владного характеру і реалізує їх по відношенню до своїх співробітників, але щодо відносин з обслуговування пацієнтів ці повноваження не можуть бути застосовані. Що ж стосується обов'язків з дотримання режиму лікувального закладу, то вони виникають з волі самого громадянина, і можуть припинитися за бажанням пацієнта в будь-який час, що заперечує адміністративно-правовий характер розглянутих відносин [4, с. 88]. Певна категорія вчених використовує відмінний підхід стверджуючи, що відносини між лікувальними установами та пацієнтами при наданні безкоштовної медичної допомоги регулюються адміністративним правом, а відносини при наданні платних медичних послуг – цивільним [5, с. 84]. Найбільш обґрунтованою та доцільною видається думка, відповідно до якої відносини між лікувальним закладом і пацієнтом носять цивільно-правовий характер. Дійсно, саме у сфері цивільно-правового регулювання забезпечується рівність сторін. Цивільно-правовий договір, який є підставою виникнення правовідносин у даній сфері, забезпечує максимальну свободу вибору поведінки сторін, але при цьому дозволяє жорстко регламентувати права, обов'язки і відповідальність сторін.

Прийняття 17 травня 2018 року нового Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» (Далі – «новий закон») започаткувало новий етап вітчизняної трансплантології, адже протягом 19 років ця галузь знань була майже забута законодавцем та профільним міністерством. З моменту ухвалення у 1999 році Закону України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» (втратив чинність) правова сфера трансплантології практично більше не змінювалась, хоча і було прийнято цілу низку підзаконних нормативно-правових актів, які суттєво не вплинули на вдосконалення процедури трансплантації органів.

Слід охарактеризувати основні зміни до законодавства України у сфері трансплантації анатомічних матеріалів людині: – вдосконалення термінологічного апарату у тому числі шляхом введення нових термінів (ауто трансплантація, гемопоетичні

стовбурові клітини, донор-труп, живий донор, імплантація тощо); – поява «перехресного донорства» (ч. 9 ст. 13), коли неможливо провести трансплантацію від живого донора-родича чи члена сім'ї, оскільки він не підходить, наприклад, за групою крові, тоді консилиум може вирішити застосувати перехресне донорство; – трансплантологія не може існувати без єдиної інформаційної бази даних, тому новим законом запроваджується Єдина державна інформаційна система трансплантації; – внесення відмітки про надання згоди або незгоди на посмертне донорство та про зміну цього волевиявлення до паспорта громадянина України та/або посвідчення водія України на право керування транспортними засобами; – запровадження новим законом черговості отримання згоди у близьких родичів та членів сім'ї донора анатомічних матеріалів; – Зміни концепції презумпції незгоди («opting in») на презумпцію згоди («opting (or contracting) out») так і не відбулося тощо.

Проаналізувавши Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», можна дійти висновку, що він достатньо гуманний, можливо, цим принципом керувався законодавець незалежної України, видаючи його, адже для нашої країни модель презумпції запиту згоди порівняно нова.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє констатувати, що на сьогоднішній день трансплантологія є найскладнішим методом лікування і його потребують ті пацієнти, які реально не мають шансу на життя. Отже, трансплантація – спеціальний метод лікування, що полягає в пересадці реципієнту (реципієнт – особа, для лікування якої застосовується трансплантація) органа або іншого анатомічного матеріалу, взятих у людини чи тварини.

Незважаючи на великі перспективи в галузі надання медичної допомоги людям, трансплантологія залишається в значній мірі областю поодальших наукових досліджень і експериментів. Для вирішення деяких проблем процедури трансплантації органів та тканин людини потрібне подальше дослідження сучасної практики, глибокого аналізу, наукового обґрунтування, вивчення зарубіжного досвіду й законодавства і, як результат, законодавчого регулювання цього питання в Україні. Лише після цілеспрямованої політики держави щодо вдосконалення законодавства стосовно порядку трансплантації органів або тканин людини, можна підвищити ефективність впровадження методів допоміжних технологій.

Література

1. Щирба М. Донорство і трансплантація в аспекті прав пацієнтів. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2018. № 1. С. 25-28.
2. Крайник Г. С., Сачук Б. П. Проблематика розвитку трансплантації в Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 4 (2). С. 700-703.
3. Коренга Ю. Юридичні аспекти правовідносин у сфері трансплантології органів та тканин людини. *Історико-правовий часопис*. 2015. № 2. С. 97-101.
4. Мусієнко А. Трансплантація органів та тканин людини. Проблемні аспекти правового регулювання в Україні. *Прокуратура. Людина. Держава*. 2004. № 5 (35). С. 84-88.
5. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині : Закон України від 17.05.2018 р. № 2427-VIII. *Голос України*. 2018. № 115.

Вирішення НАЗК проблем зручності отримання довідки з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення

Шуляр Д.С., студентка

Науковий керівник:

Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України

Запорізький національний університет

Корупція є негативним суспільним явищем, проблемою, що потребує негайного рішення.

Створення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення є ще одним кроком для досягнення цієї мети, і недопущення приховання або спотворення даних, щодо притягнення особи до відповідальності за корупційні, або пов'язані з корупцією правопорушення.

Реєстр був запроваджений у зв'язку з виконанням обов'язку України перед Групою країн проти корупції (GRECO) у січні 2012 року, з метою забезпечення виконання законодавства щодо запобігання корупції. З цього моменту функції формування і ведення його виконувало Міністерство юстиції України

Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення (Реєстр), є джерелом відомостей про фізичних осіб, яких було притягнуто до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної або цивільно-правової відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень; юридичних осіб, до яких були застосовані заходи кримінально-правового характеру, пов'язані з вчиненням корупційних правопорушень [1].

1 лютого 2019 року Міністерством юстиції та Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК) було підписано Акт приймання-передачі нематеріального активу – бази даних «Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення»[2], відповідно до спільного наказу від 16 січня 2019 року № 140/5/4/19 «Про передачу нематеріального активу – бази даних»[3]. З цього моменту НАЗК почало вирішення головних питань, що перебували на порядку денному: поновлення публікації реєстру осіб, що вчинили корупційні правопорушення (публікації були припинені Міністерством юстиції з причини передання Реєстру до відомства НАЗК); зручність доступу до ЄДР, які вчинили корупційні правопорушення; порядок отримання довідок з нього.

Публікації були поновлені з 4 лютого 2019 року, за даними офіційного веб-сайту Національного агентства з питань запобігання корупції [4].

Реєстр відзначився зручністю користування, адже суб'єкти, уповноважені на отримання інформації (перелік суб'єктів зазначено у Законі України «Про запобігання корупції» [5]), які прагнуть отримати відповідну довідку з нього про наявність або відсутність відомостей про корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, з легкістю можуть отримати їх онлайн.

Задля отримання довідки з електронного Реєстру особа повинна задати відповідний критерій пошуку: фізична або юридична особа. У разі пошуку інформації щодо фізичної особи потрібно зазначити прізвище, ім'я, по батькові, номер наказу, номер статті, по якій винесено судові рішення; щодо пошуку юридичної особи, то треба зазначити її назву та код ЄДРПУ[6].

На сторінці отримання довідки можна побачити детальне роз'яснення щодо пошуку записів в Реєстрі, а саме (якщо довідка стосується перебування у Реєстрі фізичної особи): «Індивідуальна довідка формується на основі пошуку записів в реєстрі за кодом ДРФО (Державний реєстр фізичних осіб), що зчитується з ключів електронного цифрового підпису (ЕЦП). ЕЦП повинен мати можливість підпису та направленою шифрування (тобто в сертифікатах відкритого ключа ЕЦП, в полі «Використання ключів» повинно бути вказано: «ЕЦП. Неспростовність» та "Протоколи розподілу ключів»). В результаті пошуку буде завантажено архів з особистою довідкою та цифровим підписом НАЗК» [6].

Стосовно отримання довідки щодо перебування юридичної особи у Реєстрі, то поля введення збігаються з тими, що і для пошуку по фізичним особам, але порядок формування пошуку відрізняється: індивідуальна довідка щодо юридичної особи формується на основі пошуку записів в реєстрі за кодом ЄДРПОУ (Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України) [6].

Після проведення даних процедур, довідка формується протягом хвилини.

До переведення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, до відання Національного агентства з питань запобігання корупції, його адмініструвало Державне підприємство «Національні інформаційні системи», і щоб отримати інформаційну довідку, необхідно було надсилати особистий запит до Головного територіального управління юстиції (за місцем проживання) і очікувати результат протягом п'яти днів.

Крім переваг у терміні отримання довідок, зручності доступу до інформації, те, що Реєстр працює автоматизовано виключає корупційні ризики під час отримання даних, що він містить, а також мінімізовано особистий контакт осіб, що роблять запит, з чиновниками.

Таким чином, проблема зручності отримання довідки з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення була вирішена способом швидкого пошуку онлайн на сайті Реєстру за запитом державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування; правоохоронних органів; фізичної особи (або уповноваженої нею особи); уповноваженого представника юридичної особи. Для цього необхідно вказати код ЄДРПОУ (для пошуку юридичних осіб) або ДРФО (для пошуку фізичних осіб) та мати особистий ключ електронного цифрового підпису.

Література

1. Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення: Рішення НАЗК №166 від 09.02.2018.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0345-18>
2. Оголошення про припинення ведення Міністерством юстиції України та головними територіальними управліннями юстиції в областях та місті Києві єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення від 1 лютого 2019 року. URL: <https://minjust.gov.ua/news/info/ogoloshennya-pro-pripinennya-vedennya-ministerstvom-yustitsii-ukraini-ta-golovnimi-teritorialnimi-upravlinnyami-yustitsii-v-oblastyah-ta-misti-kievi-edinogo-derjavnogo-reestru-osib-yaki-vchinili-koruptsiyni-pravoporushennya>
3. Про передачу нематеріального активу – бази даних: Наказ Міністерства юстиції та Національного агентства з питань запобігання корупції від 16 січня 2019 року № 140/5/4/19. URL: <http://justks.gov.ua/wp-content/uploads/2019/02/NAKAZ-KIYIV.pdf>
4. Єдиний державний реєстр осіб, що вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення працює в штатному режимі: Офіційний веб-сайт Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/yedynyj-derzhavnyj-reyestr-osib-yaki-vchynily-koruptsiyni-abo-pov-yazani-z-koruptsiyeyu-pravoporushennya-pratsyuye-v-shtatnomu-rezhymi/>
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
6. Офіційний веб-сайт Єдиного державного реєстру осіб, що вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. URL:<https://corruptinfo.nazk.gov.ua/>

Контракт як особлива форма трудового договору

Югаєва К. М., студентка

Науковий керівник:

Омельянчик С.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Контракт, будучи особливим різновидом трудового договору, характеризується рядом специфічних ознак і має для сторін як позитивні, так і негативні наслідки. В сучасних умовах організації праці контрактна форма трудового договору поширюється на

досить велику сферу застосування. Особливу практичну складність, на думку О.А. Яковенко, зумовлює величезний масив нормативно-правових актів, що передбачають укладення саме контракту з працівниками [5, с. 391]. Тема також актуальна у зв'язку з реформуванням трудового законодавства та прийняттям нового Трудового кодексу.

Дослідженню особливої форми трудового договору свого часу приділяли увагу деякі вчені-юристи, а саме: О.А. Абрамова, М.Г. Александров, Є.І. Войленко, Л.І. Лазор, Т.А. Занфірова, В.Я. Киян та ін. Однак і сьогодні контрактна форма є об'єктом дискусій як серед науковців, так і серед законодавців.

У трудове законодавство України поняття й визначення змісту контракту було введено в 1991 р. (у ч. 3 ст. 21 Кодексу законів про працю України (далі - КЗпП) в редакції від 20 березня 1991 р.) [5, с. 391]. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють на сьогодні питання укладення контрактів, є частина 3 статті 21 КЗпП; Положення про порядок укладання контрактів при прийнятті (найманні) на роботу працівників, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 19.03.1994 № 170 (далі — Положення № 170), що визначає зміст контракту, порядок його укладення та розірвання; Типова форма контракту з працівником, затверджена наказом Міністерства праці України № 23 від 15.04.94; Положення про порядок укладання контракту з керівником підприємства, що є у державній власності, при найманні на роботу, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 19 березня 1993 р. № 203 (далі — Положення № 203); постанова Кабінету Міністрів України "Про Типову форму контракту з керівником підприємства, що є у державній власності" від 2 серпня 1995 р. № 597 та ряд інших спеціальних законів, які передбачають укладання контракту з працівником.

Згідно пункту 4 Положення № 170 контракт як особлива форма трудового договору повинен спрямовуватися на забезпечення умов для проявлення ініціативності та самостійності працівника, враховуючи його індивідуальні здібності й професійні навички, підвищення взаємної відповідальності сторін, правову і соціальну захищеність працівника.

Сучасна практика свідчить, що контрактна форма найму найбільш доцільна у випадках, коли йдеться про наймання висококваліфікованих спеціалістів, на яких покладаються важливі обов'язки й яким необхідно створити особливий режим роботи, що серед іншого передбачає додаткове матеріальне стимулювання та посилену відповідальність сторін [2, с. 30]. Укладання контрактів дозволяє роботодавцю раціональніше регулювати кількісний та якісний склад персоналу, а працівнику отримати підвищені соціальні гарантії, додаткові пільги тощо [2, с. 30].

Враховуючи сучасний рівень досліджуваності цієї теми, ще є низка питань, що потребують детальнішого уточнення. Так, дискусійним залишається визначення поняття контракту як особливої форми трудового договору [3, с. 45]. Оскільки форма трудового договору може бути як письмова, так і усна, тому більшість науковців вважають, що контракт доречно було б визначати як особливий різновид трудового договору, а не особливу форму.

У контракті згідно Положенням № 170 передбачаються: обсяги пропонованої роботи; вимоги до якості і строків її виконання; строк дії контракту; права, обов'язки сторін; відповідальність сторін; умови оплати й організації праці; режим робочого часу і часу відпочинку; підстави припинення та розірвання контракту (у т. ч. додаткові, крім встановлених законодавством); соціально-побутові та інші умови, необхідні для виконання взятих на себе сторонами зобов'язань, з урахуванням специфіки роботи, професійних особливостей та фінансових можливостей підприємства, установи, організації чи роботодавця.

Можна виділити дві групи працівників, з якими укладають контракт:

- ті, з якими контракт укладають обов'язково. Укладення трудового договору іншої форми з такою категорією працівників не допускається.

- ті, з якими дозволяється укласти контракт. Такий перелік визначається окремими законами України. У такому випадку форма трудового договору визначається (обирається) при прийнятті на роботу.

Визначившись зі змістом контрактної форми трудового договору, розглянемо порядок його укладення. Щодо порядку укладення контракту доцільно відмітити, що відповідно до пунктів 7-9 Положення № 170, контракт:

- укладається у письмовій формі;
- підписується роботодавцем та працівником, якого приймають (наймають) на роботу за контрактом;
- оформляється у двох примірниках (що мають однакову юридичну силу і зберігаються у кожної із сторін контракту);
- набуває чинності з моменту його підписання або з дати, визначеної сторонами у контракті; може бути змінений за згодою сторін, складеною у письмовій формі; є підставою для видання наказу (розпорядження) про прийняття працівника на роботу з дня, встановленого у контракті за угодою сторін.

Пунктами 21-24 Положенням № 170 передбачені випадки розірвання контракту. Контракт як різновид трудового договору може бути припинений із загальних підстав, визначених законодавством, а також із підстав, визначених безпосередньо в контракті угодою сторін.

Однак контракт як форма трудового договору має не тільки переваги перед звичайним трудовим договором, а й певні недоліки для працівника. Контракт побудований на строковому характері трудових відносин і посилює залежність трудящих від роботодавців, через що у них з'являється невпевненість у майбутньому і стан психологічного дискомфорту. Не випадково фахівці підкреслюють доцільність контракту лише за умови високої культури трудових відносин [2, с. 50]. Разом із тим строковість контракту створює додатковий стимул для працівника краще виконувати свої обов'язки, відповідально ставитися до роботи для того, щоб у майбутньому роботодавець вияви бажання далі співпрацювати із ним шляхом продовження дії контракту [5, с. 392].

Отже, підсумовуючи зазначене вище, можна констатувати, що контракт є не тільки прогресивною формою врегулювання трудових відносин між роботодавцем і працівником, так як він все частіше використовується на практиці в наш час. Разом з тим він продовжує створювати перед вченими і практичними юристами нові проблемні питання, які потребують аналізу та дослідження. Однією з таких проблем є наявність великої кількості підзаконних актів з цього питання. З метою вирішення цієї проблеми слід прийняти окремий закон, який би визначав правові засади розробки, укладення, виконання, розірвання та припинення контракту з метою вдосконалення регулювання правовідносин пов'язаних з контрактом та захистом соціально-економічних прав та інтересів працівників і роботодавців.

Література

1. Занфірова Т.А. Контракт як особливий вид трудового договору: правові питання. *Влада. Людина. Закон*. 2007. № 1. С. 49-51.
2. Зінченко Ю. Щодо перспектив застосування контрактної форми трудового договору з працівниками банку. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 8. С. 28-31.
3. Киян В.Я. Особливості застосування контрактної форми трудового договору з науково-педагогічними працівниками. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2016. № 2. С. 44-48.
4. Положення про порядок укладання контрактів при прийнятті (найманні) на роботу працівників: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.1994 № 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/170-94-%D0%BF>.
5. Яковенко О.А. Тенденції правового регулювання контракту як особливого виду трудового договору. *Часопис Київського університету права*. 2014. №1. С. 391-394.

*Наукове видання
(українською мовою)*

„МАЙБУТНІ ЮРИСТИ ПРО ПРОБЛЕМИ ПРАВА В УКРАЇНІ”

Збірник студентських наукових статей
м. Запоріжжя 2019 р.

Відповідальний за випуск: Коломоєць Т.О.
Відповідальний редактор: Віхляєв М.Ю.
Технічний редактор: Шиванова М.Г.
Комп'ютерна верстка: Шиванова М.Г.